

LIBERALNI ZAPADNI BALKAN U POKRETU:

Mladi u liberalnim političkim strankama

LIBERALNI ZAPADNI BALKAN U POKRETU: Mladi u liberalnim političkim strankama

Adisa Memišević, MA

Anela Lemeš, MA

Valida Repovac Nikšić, prof. dr.

Sarajevo, 2022

NASLOV:
LIBERALNI ZAPADNI
BALKAN U POKRETU:
Mladi u liberalnim
političkim strankama

IZDAVAČ:
FONDACIJA BORIS DIVKOVIĆ
JADRANSKA 7, Sarajevo, BiH

AUTORICE:
Adisa Memišević, MSc
Anela Lemeš, MA
Valida Repovac Nikšić, prof. dr.

METODOLOGIJA:
Sanel Huskić, MA

RECENZIJE:
Antoaneta Asenova-Bihlmayer, LL.M.
Amer Osmić, doc. dr.

LEKTURA:
Senka Ahmetović – Palić

DIZAJN:
Lorenzo Ahmetović

SAŽETAK

Fokus ovog istraživanja su liberalne stranke Zapadnog Balkana i njihove strategije za unapređenje i promociju političke participacije mladih, ne samo unutar stranaka, već i u njihovim zemljama. Cilj ove analize bio je sagledati trenutna stajališta o zastupljenosti mladih u politici u liberalnim političkim strankama Zapadnog Balkana, mapirati njihove uloge i strategije za unapređenje političke uključenosti mladih te povećati vidljivost uspješnih primjera iz regije. Politički i pravni konteksti i okviri Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Srbije i Sjeverne Makedonije pregledani su kroz analizu njihovih sistema kvota, kao i kroz pregled trenutne zastupljenosti mladih u parlamentima zemalja Zapadnog Balkana. Dosadašnja istraživanja pokazuju da političke stranke često u praksi ne podržavaju učešće mladih političara u procesima izrade političkih programa, iako su usvojile programe i politike za mlade. Istraživanje je koncipirano kao studija slučaja četiri liberalne stranke iz Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Srbije i Sjeverne Makedonije i njihovih strategija za razvoj i promociju političke participacije mladih ne samo unutar stranakaveći u njihovim zemljama. Komparativna analiza provedena je korištenjem mješovitih metoda: kombiniranjem kvalitativne analize primarnih i sekundarnih podataka i kvantitativne analize prikupljenih primarnih podataka kako bi se informacije triangulirale u najvećoj mogućoj mjeri. Kako bismo razvili novu regionalnu priču, potrebno nam je istraživanje koje ispituje unutarstranačku demokraciju u tim liberalnim strankama, mapira njihove trenutne poglede na mlade i relevantne politike, te sagledava koje bi se aktivnosti mogle uvesti i prilagoditi potrebama njihovih stranaka i stranačkih sistema.

KLJUČNE RIJEČI: studija slučaja, edukacija, inkluzija, inicijative, legislative, liberalne stranke, političko učešće, politika, Zapadni Balkan, mladi, forum mladih.

SADRŽAJ

LISTA SKRAĆENICA.....	4
1. OPŠIRNI SAŽETAK.....	5
2. METODOLOGIJA.....	11
3. POLITIČKI, PRAVNI I STRATEŠKI KONTEKST.....	16
4. Liberalne stranke Zapadnog Balkana i mladi.....	22
4.1 Studija slučaja: Liberalna partija Crne Gore.....	22
4.2 Studija slučaja: Liberalno-demokratska partija Sjeverne Makedonije.....	36
4.3 Studija slučaja: Naša stranka Bosne i Hercegovine.....	48
4.4 Studija slučaja: Pokret slobodnih građana Srbije.....	65
5. ZAKLJUČAK.....	76
BIBLIOGRAFIJA.....	83
ANEKSI.....	85
RECENZIJA 1.....	97
RECENZIJA 2.....	99
O AUTORI/-ICAMA.....	104

LISTA SKRAĆENICA

BiH – Bosna i Hercegovina
BHS - Bosanski, hrvatski, srpski jezik
BDF – Fondacija Boris Divković
BPRG – Balkanska grupa za političko istraživanje
EU – Europska unija
IFLRY – Međunarodna federacija mladih liberala (engl. International Federation of Liberal Youth)
IPU – Interparlamentarna unija (engl. Inter-Parliamentary Union)
LDP – Liberalna demokratska partija
LiDeM – Liberalno demokratski mladi
LPCG – Liberalna partija Crne Gore
LYMEC – Europski mladi liberali(engl. European Liberal Youth)
NGO – Nevladina organizacija
NS – Naša stranka
OSCE – Organizacija za sigurnost i saradnju u Europi(engl. Organization for Security and Co-operation in Europe)
PSG – Pokret slobodnih građana
UN IANYD – Međuagencijska mreža UN-a za razvoj mladih (engl. United Nations' inter-agency mechanism for matters related to youth)
UNDP – Razvojni program UN-a(engl. United Nations Development Programme)

1. OPŠIRNI SAŽETAK

Sve veći broj građana Zapadnog Balkana, posebno mladih ljudi, iz brojnih razloga ne vjeruje formalnim političkim procesima, političkim liderima i institucijama. Dosadašnja istraživanja pokazuju da se, kao rezultat tog nepovjerenja, mladi vrlo često odlučuju ne sudjelovati u političkim procesima i bojkotuju izbore. Osim toga, odnos između mladih i političkih stranaka u zemljama Zapadnog Balkana još uvijek je zategnut. Mnogi mladi ljudi nemaju povjerenja u političke stranke, a čelnici stranaka često se žale da mladi ne žele učestvovati u političkim procesima (Lemešet al. 2021).

U svim zemljama Zapadnog Balkana mladi pokušavaju razumijeti složenost političkih struktura, nivoa vlasti i formalnih političkih procesa. Stoga slabo razumijevanje demokratskih principa i izbornih procesa obeshrabruje mlade da koriste izbore kao sredstvo za izražavanje svojih prigovora, traženje promjena i pozivanje vlade na odgovornost. Zapravo je pronalazak stalnog zaposlenja svakodnevna borba za mnoge mlade ljude u regiji. Uslovi života još su teži mladim ženama i mladima koji odrastaju u siromaštvu. Slijedom toga, kako su mladi najmobilniji i najizgledniji za iseljavanje, brojne studije i istraživanja upozoravaju na alarmantno visoke stope odljeva mozgova¹ koji su već evidentni u Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji, Srbiji i Bosni i Hercegovini.²

Kako bi postigla dugoročne promjene, Fondacija Boris Divković (BDF) prepoznala je koliko je važno da se mladi ljudi uključe u formalne političke procese i imaju pravo glasa u formuliranju današnje i sutrašnje politike. Inkluzivno političko učešće nije samo temeljno političko i demokratsko pravo već je i ključno za razvoj miroljubivog društva i politika koje odgovaraju specifičnim potrebama mladih, kao i za zaustavljanje emigracija mladih sa Zapadnog Balkana. Mladi trebaju poznavati svoja prava i trebaju steći potrebna znanja za odgovarajući doprinos političkim institucijama, procesima i odlučivanju na svim nivoima, a posebno za učešće na izborima.

---

1 Odljev mozgova predstavlja izraz kojim se opisuje znatno iseljavanje pojedinaca visokog obrazovanja.

2 Podaci Svjetske banke pokazuju trenutnu stopu iseljavanja od 44,5% za BiH, 18% za Srbiju, Hrvatsku s 20,9%, i Albaniju s 43,6%

Važno je naglasiti da je vrlo malo studija provelo analizu političke zastupljenosti mladih unutar određenih političkih stranaka Zapadnog Balkana (Poglavlje II). Dosadašnja istraživanja pokazuju da političke stranke Zapadnog Balkana često ne podržavaju učešće mladih u procesima kreiranja visokih političkih programa, koseći se tako i sa svojim usvojenim unutarstranačkim politikama. Rezultati istraživanja BDF-a o političkom i građanskom angažmanu mladih u Bosni i Hercegovini (2021.) pokazuju da političke stranke i političari/-ke gube interes da odgovore na potrebe mladih ako ne mogu osigurati njihove glasove. To dovodi do isključenosti mladih iz učešća u odlučivanju i raspravama o ključnim socio-ekonomskim i političkim temama koje su važe za mlade. Iz tog razloga BDF želi istražiti i uporediti prakse političke zastupljenosti mladih u liberalnim strankama Crne Gore, Sjeverne Makedonije, Srbije i Bosne i Hercegovine, te tako pomoći vodećim liberalnim organizacijama da obrazuju nove generacije mladih političkih predstavnika koji dolaze iz zemalja Zapadnog Balkana, kao i iz šire europske regije. Za razliku od mnogih formalnih analiza o učešću mladih Zapadnog Balkana u politici, poput onih koje objavljuju međunarodne organizacije i univerziteti, istraživanje BDF-a fokusirano je na liberalne stranke i njihove strategije, stajališta i prakse koje vode prema unapređenju i boljoj promociji političke zastupljenosti mladih u strankama, kao i u njihovim zemljama.

Cilj ove studije je utvrditi prednosti i slabosti u pogledu zastupljenosti mladih u politici u organizacijskim i općim strukturama liberalnih stranaka Zapadnog Balkana, i to: (i) Liberalnodemokratske partije (LDP) Sjeverne Makedonije, (ii) Naše stranke (NS) Bosne i Hercegovine, (iii) Liberalne partije Crne Gore (LPCG) i (iv) Pokreta slobodnih građana (PSG) Srbije. Kako bi ohrabрили stranke da uključe veći broj mladih u svojim organizacijskim strukturama i u razvojnim političkim programima, ova publikacija nudi praktične, nepristrane preporuke i specifične smjernice kojima se stranke mogu voditi i koje mogu implementirati brzo i učinkovito.

Rezultati ove analize određuju odgovor na glavno istraživačko pitanje: **Smatraju li liberalne političke stranke Zapadnog Balkana da su mladi važan faktor za razvoj stranke i društva, te kako promoviraju političku zastupljenost mladih kako bi osigurali njihov veći politički angažman?**

Za ovo istraživanje korišten je pristup mješovite metode koji je uključivao komparativnu analizu okvira politika za mlade, programa i praksi koje regulišu same stranke, kao i prethodna istraživanja i studije slučaja. To je pridonijelo razumijevanju ključnih razlika između analiziranih stranaka i okruženja u kojem djeluju. Kvalitativnom analizom informacija zaprimljenih kroz intervjue s ključnim sagovornicima objašnjen je kontekst u kojem se stvaraju stranački okviri i programi. Ovo istraživanje također je sagledalo organizacijsku kulturu u političkim strankama, s ciljem da se ispitaju odnosi, mreže, mehanizmi podrške i opća percepcija zastupljenosti mladih u politici. Anonimna anketa provedena među članovima/-icama stranke još je jedan značajan izvor koji je pomogao da se razumije rasprostranjenost i priroda percepcija političkog angažmana mladih među članstvom stranke.

U analizi su korišteni dostupni sekundarni podaci i direktne informacije prikupljeni iz službenih komunikacijskih kanala stranaka, intervjua s ključnim sagovornicima i online ankete. Prikupljeni podaci pomogli su da se utvrdi koje unutrašnje i vanjske okolnosti u radnom okruženju stranke utiču na izvodljivost pojedinih mjera koje liberalne stranke poduzimaju kako bi promovisale politički angažman mladih unutar stranke te kako bi mladi/-ekandidati/-kinje bili/-e izabrani/-ei zastupljeni/-e na raznim nivoima vlasti. Ova kvalitativna analiza i poređenje između liberalnih stranaka u nekoliko dimenzija, uključujući vrste intervencija i primijenjenih mjera, korisni su za utvrđivanje zašto neke stranke postižu više uspjeha od drugih kada su u pitanju politički programi i dobna distribucija na ključnim stranačkim funkcijama.

Važno poglavlje ovog istraživanja je prezentacija nalaza iz studija slučaja spomenutih liberalnih stranaka. Ono sadrži osvrt na unutarstranačku demokraciju u navedenim liberalnim strankama, zapažanja o aktuelnim pogledima na političku zastupljenost mladih te nepristrane prijedloge za aktivnosti koje je moguće uvesti i prilagoditi potrebama tih stranaka i stranačkih sistema. Takođe se utvrđuju sličnosti i razlike između liberalnih stranaka u njihovim pristupima osmišljavanju i provedbi političkih okvira za mlade. Neke od utvrđenih razlika odnose se na specifični kontekstualni i zakonodavni okvir zemlje, različite interne stranačke propise, metodologije provedbe ili opću ulogu stranke i struktura podrške unutar zemlje. Svi ovi faktori variraju u cijeloj regiji, a cilj ove studije je utvrditi strategije i tehnike koje svaka stranka pojedinačno može primijeniti kako bi postigla veću zastupljenost mladih u politici.

SAŽETAK NALAZA ZA PLAN AKTIVNOSTI ZA MLADE

Tabela 1.1. Kontrolna lista kriterija za dobno prijateljske stranke

LDP	NS	PSG	LPCG	Kriterij
✓	✓	X	✓	Statut, politike i programi stranke uključuju i uređuju učešće mladih u rukovodstvu stranke
✓	✓	✓	✓	Sadašnja stranačka struktura odražava zastupljenost mladih u rukovodstvu stranke.
✓&X	✓&X	✓&X	X	Razvijaju se posebni programi za mlade kako bi se unaprijedila njihova politička zastupljenost.
✓	✓	X	✓	Unutar stranke uspostavljena je autonomna, aktivna i javno vidljiva organizacija mladih (npr. forum mladih).
✓	X	✓&X	✓&X	Organizacija mladih (npr.forum mladih) dobro je organizovana i dobro promoviše stranačke vrijednosti kako bi privikle nove članove/-ice i glasače/-ice stranke.
✓&X	✓	X	X	Razrađeni su posebni prioriteti u pogledu političkog predstavljanja mladih; neki od tih prioriteta uključeni su u izborne kampanje i obećanja stranke.
X	X	X	X	Stranka provodi redovne revizije kako bi utvrdila procese i prakse koje mogu diskriminirati mlade, te procijeniti napredak ka njihovoj većoj političkoj zastupljenosti.
✓	✓&X	✓&X	✓&X	Sredstva stranke pravedno su raspoređena između svih članova/-ica i kandidata/-kinja, bez obzira na dob.
X	X	X	X	Stranka ima službeni program mentorstva u kojem novi/-e, neiskusni/-e mladi/-e članovi/-ice sudjeluju i primaju savjete od svojih politički iskusnijih mentora/-ica.
✓&X	✓&X	✓&X	✓&X	Stranka pruža dovoljno prostora za medije za svoje mlade članove/-ice i kandidate/-kinje.
✓	✓&X	X	✓&X	Budžet političke stranke predviđa finansiranje programa i mehanizama unutar stranke namjenjenih jačanju političkog angažmana mladih.

Shema: ✓ - Stranka ispunjava kriterij.

X - Stranka ne ispunjava kriterij.

✓&X - Stranka djelimično ispunjava kriterij.

Političke stranke imaju ključnu ulogu u rješavanju pitanja političke zastupljenosti mladih i njezine institucionalizacije unutar stranačkih politika, procedura i praksi. Takođe, stranka očekuje od mladih članova/-ica da se obavežu na proaktivnost i učešće u provođenju stranačkih inicijativa i programa usmjerenih na osnaživanje mladih, kako bi se osiguralo njihovo smisljeno političko učešće. Kao ključna izborna kapija političke stranke izravno utječu na to u kojoj su mjeri mladi ljudi aktivni u zastupničkoj politici. U nastojanju da se osigura značajno učešće mladih unutar stranke krajnji cilj BDF-a i ovog istraživanja je utvrditi i istaknuti važnost veće političke zastupljenosti mladih i njihovog angažmana u formalnim političkim procesima, te na taj način utjecati na razvoj društva i politika koje će odgovoriti na specifične potrebe mladih.

Predložene preporuke i dobrovoljne mjere, koje su utemeljene na nalazima opsežnog istraživanja, namijenjene su povećanju političke zastupljenosti mladih u istražene četiri liberalne stranke/ organizacije Zapadnog Balkana.

SAŽETAK PREPORUKA ZA AKCIJSKI PLAN ZA MLADE IZ LIBERALNIH STRANAKA

Tabela 1.2.

Stranke na koje se odnosi	Preporuka
LPCG	Uspostavljanje/jačanje stranačke organizacije mladih
Naša stranka	Organizacije stranke usmjerene prema mladima (npr. forum mladih) pomažu stranci da aktivno promoviše i provodi svoje programe za političko učešće mladih i unapređenje njihovih političkih karijera, te je važno da te autonomne organizacije nastave jačati svoje kapacitete. Rukovodstvo stranke takođe bi trebalo ozbiljno shvatiti organizacije mladih jer su one baza moći za članstvo stranke koje lako dopire do mladih birača i prenosi im političke poruke.
Naša stranka PSG	Institucionaliziranje inkluzije mladih u Statut stranke Osigurava učešće mladih u svim važnim političkim procesima, a posebno u izbornim procesima. Važno je da stranački stav o političkom angažmanu mladih bude jasno definisan u Statutu i drugim zakonskim okvirima stranke. Tada je lakše uiniti mjere podrške političkom predstavljanju mladih u postojeće stranačke politike, procese i strukture.
LPCG PSG	Uvođenje formalnog programa mentorstva To je ključno za pripremu mladih članova stranke kao kandidata/-kinja za određene položaje ili za razvoj njihovih vještina da postanu voditelji/-ice kampanja, izborni posmatrači/-ice ili stranački/-e aktivisti/-ice. Program mentorstva može se osmisлити tako da se kandidati/-kinjama iz različitih sredina, omogućiti praktična i lična podrška.
LPCG LDP Naša stranka PSG	Uvođenje mogućnosti za obuku lidera/-ki i sličnih specifičnih tema Odgovarajuća osposobljavanja mogu pomoći mladim da unaprijede svoje komunikacijske vještine, rade s medijima i/ili izgrađuju kontakt sa glasačima. Međunarodne međustranačke mreže i radionice takođe osnažuju mlade i pripremaju ih za uspješnije učešće u političkim procesima.

LPCG LDP Naša stranka PSG	Utvrdjivanje pristupa finansijskim izvorima i sredstvima namijenjenim za kampanju Utvrdjivanje raspodjele postojećih resursa za mlade članove/-ice stranke ili klubove mladih ključno je za političko učešće mladih. Stranke trebaju osigurati transparentna interna pravila o raspodjeli sredstava stranke i pobrinuti se za rješavanje ekonomskih i finansijskih prepreka koje mladi/-ekandidati/-kinje potencijalno imaju tokom svog političkog angažmana.
LPCG LDP Naša stranka PSG	Predstavljanje/provođenje kvota za mlade Stranke mogu uvesti/provesti dobrovoljne kvote kako bi osigurale minimalan broj mladih kandidata/-kinja na svojim izbornim listama i u stranačkim tijelima odlučivanja. Preporučuje se da to ne bude manje od 30%.
LPCG LDP Naša stranka PSG	Uspostavljanje i promocija programa za mlade Važno je da stranke imaju programe koji potiču i podržavaju politički angažman mladih unutar stranke; postaviti razumne ciljeve i rokove uz redovno nadgledanje programa kako bi se pratili rezultati. Stranke bi trebale javno objavljivati svoje napore i postignuća u takvim programima, a takođe mogu isticati nedostatke drugih stranaka u ovom području
LPCG LDP Naša stranka PSG	Zadržavanje mladih članova/-ica Neophodno je da stranke rade na zadržavanju mladih članova/-ica stranke prije pokretanja bilo kakve opsežne inicijative regrutiranja novih članova/-ica. Saznati više o mladim ljudima koji su već aktivni/-e članovi/-ice stranke, o njihovim razlozima za pristupanje stranci i stručnim kvalifikacijama može pomoći stranci da bolje upravlja resursima vještina i stručnosti s kojima već raspolaže. Ovaj pristup također sprječava potencijalni pad članstva.
LPCG LDP Naša stranka PSG	Jasno predstaviti stranačke stavove na univerzitetima, te sportskim, umjetničkim i kulturnim centrima kako bi se privukli novi glasači Studentski savezi, klubovi i slična tijela mogu biti medij za dopiranje do veće publike mladih birača/-ica kroz programe neformalnog obrazovanja o političkim procesima. Onako kako glasači/-ice glasaju prvi put vjerovatno će i kasnije nastaviti sa svojim glasačkim izborima i navikama.
LPCG LDP Naša stranka PSG	Pozovite grupe mladih u posjetu državnim parlamentima Stranke bi trebale poticati praksu da se glas mladih čuje u parlamentu i vladi, a članove/-ice organizacija mladih treba povremeno pozivati da posjete državne/kantonalne parlamente i upravna tijela na lokalnom nivou kako bi se upoznali/-e s procesom upravljanja i načinima kako da pozivaju svoje izabrane predstavnike/-ice na odgovornost.
LPCG LDP Naša stranka PSG	Osiguranje zastupljenosti u medijima Mladi bi trebali biti vidljivi u kampanji, a stranke bi trebale aktivno promovisati svoje mlade kandidate/-kinje uključivanjem u članke objavljene na stranačkim web stranicama, predizbornim plakatima, TV, video i radioporukama, u štampanim medijima i online društvenim mrežama. S obzirom na angažman mladih na društvenim mrežama, ove platforme ključni su alat za izgradnju novih veza za mlade članove/-ice stranke i mladih birača/-ica o političkim programima, izbornim kampanjama itd.

2. METODOLOGIJA

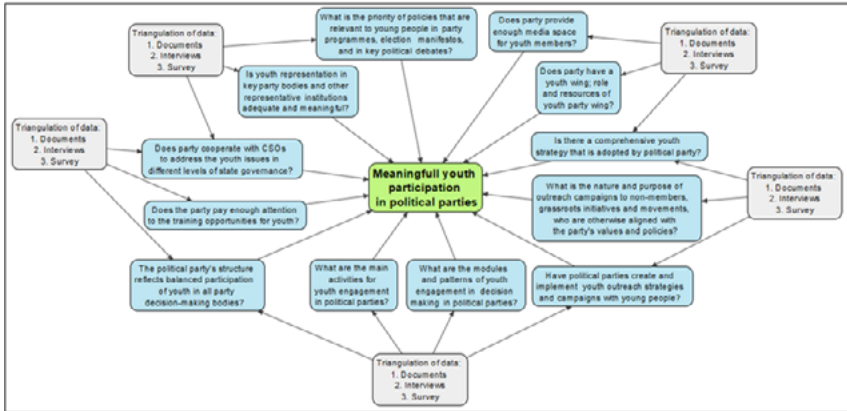
Istraživanje je koncipirano kao studija slučaja liberalnih stranaka Zapadnog Balkana i njihovih strategija prema razvoju i promociji političke zastupljenosti svojih mladih članova/-ica. Provedena je komparativna analiza između četiri liberalne stranke u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Srbiji i Sjevernoj Makedoniji. Analiza se oslanja na pristup mješovitih metoda, koji kombinira kvalitativnu analizu primarnih i sekundarnih podataka, kao i kvantitativnu analizu prikupljanja primarnih podataka za triangulaciju informacija u najvećoj mogućoj mjeri. Razumijevanje vezano za gore navedene analize pomoglo je u određivanju odgovora na glavno istraživačko pitanje:

Smatraju li liberalne političke stranke Zapadnog Balkana da su mladi važan faktor za razvoj stranke i društva, te kako promoviraju političku zastupljenost mladih kako bi osigurali njihov veći politički angažman?

Sljedeći pristupi korišteni su za analizu i izvore podataka:

- Sveobuhvatan pregled literature relevantnih dokumenata uključujući: studije i procjene koje su proveli donatori, nevladine organizacije (NVO), vlade navedenih država i akademska zajednica;
- Dokumenti liberalnih stranaka i to: statuti, pravilnici, postojeće strategije, strateški planovi za implementaciju i ankete;
- Unutarstranačke inicijative usmjerene na poboljšanje zastupljenosti;
- Rasprave i intervjui s ključnim sagovornicima/-ama odabranih liberalnih političkih stranaka, uključujući osobe koje zauzimaju različite pozicije u stranci (rukovodstvene strukture, kao i podorganizacijske jedinice) i mlade članove/-ice;
- Online anketa provedena među članovima/-icama stranke.

Ilustracija 1: Ključna istraživačka pitanja i prikupljanje podataka.

Kako bi se postigli ciljevi ovog istraživanja, ova je studija ispitala integraciju unutarstranačkih legislativa i programa koji postavljaju temelje za angažman mladih u liberalnim strankama Zapadnog Balkana, te je pregledala strategije koje su stranke osmislile za poticanje političkog osnaživanja mladih i napredovanja u političkim karijerama, kao i načinima predlaganja više mladih članova/-ica na kandidatskim listama na kojima imaju priliku biti potencijalno izabrani/-e.

Još jedan aspekt koji je razmatran u ovom istraživanju bio je i pregled podrške koju mladi liberali Zapadnog Balkana dobiju u političkim kampanjama te njihova zastupljenost u medijima i javnosti, kao i ravnomjerna zastupljenost mladih članova i članica u rukovodstvenim tijelima stranke.

Za sekundarno istraživanje (desk research) koristili su se raspoloživi resursi (sveobuhvatan pregled literature relevantnih dokumenata uključivo je studije i procjene koje su proveli donatori, nevladine organizacije (NVO), vlade navedenih država i akademska zajednica; dokumenti liberalnih stranaka, i to: statuti, pravilnici, postojeće strategije, strateški planovi za implementaciju i ankete; unutarstranačke inicijative usmjerene na poboljšanje zastupljenosti mladih) vezano za postojeće obrasce političkog učešća mladih. Glavni cilj u sklopu uredskog istraživanja bio je utvrditi mogućnosti i nedostatke koji se mogu prevesti u specifične mjere, kao i provesti participativni pregled glavnih potreba mladih u političkim strankama u kontekstu smislenog učešća za "život" političke stranke. Za potrebe poređenja korištenisu nedavni izvještaji o međunarodnim istraživanjima i preporuke relevantnih organizacija u oblasti političkog učešća mladih.

Primarno istraživanje provedeno je kroz polustrukturisane intervjuje s ključnim sagovornicima kako bi se prikupili kvalitativni podaci za razmatranje razloga, motiva, interesa, ponašanja i mogućih načina rješavanja problema, ili možda i razočaranja ispitanika/-ica po pitanju novije prakse političke zastupljenosti mladih u političkim strankama. Glavni cilj procesa prikupljanja kvantitativnih podataka (ankete) bio je utvrditi stavove ili mišljenja članova/-ica političkih stranaka u odabranim liberalnim strankama (deskriptivna statistika) i razumjeti glavne izazove s kojima se članovi/-ice suočavaju (analitika i narativi).

Veličina i dizajn uzorka intervjuja namjerno su napravljeni da se osigura učešće rukovodstva stranke i mladih. Intervjui su obavljani putem elektroničkih komunikacijskih platformi. U svrhu prikupljanja informacija vezanih za učešće mladih u političkim strankama u ovom istraživanju provedena su ukupno 24 individualna intervjuja prema protokolu intervjuja koji sadrži upite vezane za ključno pitanje ovog istraživanja. Kako bi se osiguralo učešće sagovornika/-ica, odabrane političke stranke dobile su i propratno pismo s jasnim uputama i opisanom svrhom intervjuja.

Svrha istraživanja bila je dobiti ključne informacije o različitim aspektima kvaliteta i mogućim budućim intervencijama za veću političkuzastupljenost mladih u strankama. S obzirom na pandemijske uvjete i učinkovitost prikupljanja podataka, istraživanje je provedeno online. Učesnici/-ice su ankete ispunili/-e anonimno kako bi se smanjila opasnost od otkrivanja identiteta, što bi moglo uticati na iskrenost odgovora. Jedini prikupljeni demografski podaci odnosili su se na dob i spol.

OGRANIČENJA

U procesu oblikovanja istraživanja, razvoja alata i prikupljanja podataka utvrđeno je nekoliko ograničavajućih okolnosti. One smanjuju čvrstoću nalaza studije:

- Podaci su prikupljeni tokom pandemije COVID-19; ova epidemiološka situacija direktno je uticala na odgovore ispitanika, npr. nekoliko ključnih kontakt osoba bilo je zaraženo u vrijeme istraživanja, što je onemogućilo odgovarajuće prosljeđivanje informacija i prikupljanje podataka.
- Postoji nekoliko političkih stranaka koje nisu odgovorile na zahtjev da podsjetite članove/-ice stranke da popune upitnik, čak ni nakon višestrukih kontakata. Teško je bilo dodatno uticati na motivaciju stranačkih članova/-ica za ispunjavanje ankete, a istraživački tim nije mogao interno komunicirati u pozivu jer su političke stranke svojim članovima/-icama prosljedile tekst poziva s linkovima. Osim toga, zabilježen je slabiji odziv pojedinih političkih stranaka usljed činjenice da su prepoznale vlastite slabosti u osiguravanju smislenog učešća mladih. Ovo ograničenje utjecalo je na datum isporuke, ali ne i na glavne ishode.
- Fokus studije takođe je na kvalitetuučešća mladih. Kvalitet je teško objektivno mjeriti bez neposredne vanjske evaluacije koju vode stručnjaci/-kinje iz različitih naučnih i stručnih područja. Nažalost, kada je riječ o učešću mladih u stranačkim aktivnostima, nema tako kvalitetnih mjera.

- Zbog činjenice da su sve osobe bile pretrpane brojnim internetskim anketama tokom pandemije, istraživački tim bio je prisiljen izraditi relativno kratke instrumente ankete koje je bilo moguće ispuniti „u jednom dahu“. Istraživački tim to je jasno naglasio u pozivnom e-mailu i uvodu u anketu kako bi se održala motivacija potencijalnih ispitanika/-ica i time postigla zadovoljavajuća stopa odgovora. To ujedno znači da su izostavljeni neki zanimljivi detalji.

3. POLITIČKI, PRAVNI I STRATEŠKI KONTEKST

Ustavni i zakonski okviri najjači su mehanizmi koji osiguravaju izborne politike i prakse koje su naklonjene mladima. Na taj način mladi i druge marginalizirane skupine dobijaju potrebnu pravnu podršku, što unapređuje njihovu inkluzivnost. Preciznije zakonske mjere osiguravaju veću inkluzivnost. Naprimjer, Electoral Knowledge Network (ACE projekt, 1998.-2022.) nalazi da političke stranke moraju formalno osigurati dovoljnu zastupljenost mladih i da su "zakonske i dobrovoljne kvote za učešće mladih jedna od opcija za reforme određenih konteksta". Nadalje tvrde da, iako se demokratije temelje nainkluziji, mladi, žene i druge marginalizirane skupine ostaju isključene iz formalne politike zbog pristranosti i praksi koje su tradicionalno prisutne u političkim strankama. Weiss (2020.) zaključuje da neuspjeh u postizanju uspješnog angažmana mladih, posebno mladih žena, u političkim procesima može dovesti do nepovjerenja i diskriminirajućeg okruženja koje favorizira uglavnom bogate, odrasle, muške kandidate i političke elite.

Nalazi istraživanja Balkanske grupe (BPRG, 2018.) pokazuju da mladi Zapadnog Balkana osjećaju ravnodušnost prema politici i skloni su bojkotu izbora zbog nepovjerenja u političke stranke i institucije, ponavljajućih slučajeva neprocesuirane korupcije, nedosljednosti i razočarenja u praksama koje se tiču regulisanja raspodjele poslova, slabo plaćenih poslova, nesigurnosti i loših životnih uslova. Slično tome Vejseli (2019.) nalazi da se mladima Zapadnog Balkana političke stranke obraćaju samo zbog glasova i, kao rezultat toga, odziv mladih birača u ovoj regiji s godinama opada.

Osim toga, demografske karakteristike Zapadnog Balkana alarmantno se mijenjaju zbog trajnog iseljavanja većinom mladih i obrazovanih građana/-ki koji „ne odaju priznanje staromodnim političkim klišeima i nesposobnom političkom vodstvu, koje se krije iza nacionalističke retorike” (Kutuk, 2022.). Nadalje, Lavrič et al., u svojim Studijama o mladima (2018.), utvrđuju da jedna trećina mladih Zapadnog Balkana „snažno želi emigrirati iz svojih zemalja, u rasponu od 26% u Crnoj Gori, 27% u Bosni, 30% u Srbiji i 35% u Sjevernoj Makedoniji”.

Kutuk (2022.) zaključuje da će zemlje Zapadnog Balkana ako hitno ne zaustave ovaj odliv mozgova i ne poduzmu mjere predostrožnosti/prevenције, izgubiti svoju mladost i regija će postati prazno selo.

Nadalje, u predstavljanju nalaza istraživanja BDF-a o političkom i građanskom angažmanu mladih u BiH (2021.), većina učesnika/-ica navodi kako velike političke stranke ne smatraju da su aktivni mladi važni za razvoj stranke ili za razvoj društva. Nadalje tvrde da obrazovanje i politika nagrizaju izgledе za aktivizam mladih i da je glavna prepreka za veću stopu aktivizma mladih nedostatak podrške odformalnog obrazovnog sistema, političkih stranaka i njihovih predstavnika/-ica, te da one rijetko uključuju mlade u svojim programima ili inicijativama. Ovo istraživanje utvrdilo je sljedeće probleme kao glavne prepreke zastupljenosti mladih u strukturama stranaka: (i) finansijski troškovi za nominaciju kandidata/-kinja i kampanju; nedostatak finansijske podrške još više otežava mladima da započnu svoju političku karijeru; (ii) društvene i kulturne tradicije na Zapadnom Balkanu smatraju političku arenу prikladnom za starije, često muške političare; to je rezultiralo sistemskim isključivanjem mladih iz politike i njihovom nedovoljnoj zastupljenosti u rukovodećim tijelima; i (iii) mlade žene čestosu podvrgnute “dvostrukoj diskriminaciji”; na temelju svoje dobi i spola; također su nedovoljno zastupljene u politici, kao i u rukovodećim tijelima.

Kao rezultat neangažovanja mladih, globalni podaci IPU Parline o nacionalnim parlamentima pokazuju da je trenutna zastupljenost mladih u parlamentima zemalja Zapadnog Balkana prilično niska (Tabela 3.1.). Manje od 5% zastupnika/-ica u Parlamentu Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Sjeverne Makedonije ima 30 ili manje godina, dok u Srbiji 12,08% zastupnika/-icapripada ovoj dobnoj skupini. Nadalje, manje od 5% zastupnika/-ica u Bosni i Hercegovini ima 40 ili manje godina, dok je u ostale tri zemlje preko 30% članova parlamenta mlađe od 40 godina.

Tabela 3.1: Trenutni podaci o starosnoj statistici u parlamentima zemalja Zapadnog Balkana

Država	Bosna i Hercegovina		Crna Gora	Srbija	Sjeverna Makedonija
Zvanični naziv parlamenta	Skupština (Predstavnički dom)	Skupština (Dom naroda)	Skupština	Narodna skupština	Sobranie
Broj zastupnika/-ica	42	15	81	250	123
Najmlađi/-a zastupnik/-ica (godina)	31	44	26	26	24
Procent zastupnika/-ica koji/-e imaju 30 godina ili manje	0%	0%	4.94%	12.8%	4.87%
Procent zastupnika/-ica koji/-e imaju 40 godina ili manje	4.76%	0%	37.04%	40.4%	33.33%
Prosječna dob zastupnika/-ica	54.26	59.8	46.44	45.07	49.71

(Izvor: IPU praline, dostupno na <https://data.ipu.org/content/parline-global-data-national-parliaments>)

Slično tome Global Parliamentary Report, UNDP (2012.) objavio je da je samo 1,65% parlamentaraca/-kišiom svijeta ima između 20 i 30 godina, a 11,87% ima između 30 i 40 godina. Nadalje ističu da je prosječna dob parlamentaraca/-ki na globalnoj razini 53 godine za parlamentarce i 50 godina za parlamentarke. Štaviše, izvještavaju da se mladi ljudi ispod 35 godina rijetko nalaze na politički vodećim pozicijama, iako mladi čine petinu svjetske populacije. Rezultati istraživanja UN IANYD provedenog 2012. godine također pokazuju da su ograničene mogućnosti za efektivnije u procesima donošenja odluka bile glavni izazovi za mlade, zbog čega su se osjećali isključeno i marginalizirano u društvu, kako ekonomski, tako i politički.

Kako bi ublažile ovaj deficit, kao i odliv mozgova, političke stranke mogu usvojiti mjere za poboljšanje političke zastupljenosti mladih, za poboljšanje njihovog društvenog i ekonomskog statusa i tako prekinuti krug nepovjerenja između političkih stranaka i mladih. To uključuje donošenje zakonodavnih mjera koje podržavaju angažman mladih, programe mentorstva i rukovodstva koji potiču i podržavaju mreže mladih, osiguravaju finansijsku pomoć za olakšavanje pristupa političkom finansiranju i uvode stranačke kvota za povećanje zastupljenosti mladih (OESS, 2015.). Političke stranke trebalebi poduzeti korake kako bi motivisale mlade da se pridruže njihovim organizacijama mladih, kako bi mladi razvili potrebne vještine i imali ulogu u političkim procesima stranke. Jačanje stranačke mladeži osigurava da mladi ljudi koji ulaze u političko i izbornu okruženje uspostave nove veze i dobiju priliku da se njihov glas čuje.

Osim toga, aktivni/-e mladi/-e političari/-ke pozitivan su kanal putem kojeg stranke mogu doprijeti do veće grupe mladih i tako poboljšati broj svojih birača. Allaste et al. (2020.) preporučuje uspostavu međustranačkih mreža za pružanje vještina i osposobljavanje mladih kako bi se pripremili za efikasan i održiv nastup na političkoj sceni, učešće u međustranačkom dijalogu i inicijativama. Nadalje tvrde da je efektivnoučešće mladih u političkim strankama ključno za njihovu zdravu i inkluzivnu zastupljenost u budućnosti.

Luhrmann et al. (UNDP, 2013.) predstavili su sažeti pregled preporuka, dobrih praksi i strategija o tome kako postići opći cilj progresivne i sadržajne inkluzije mladih u političke procese i rukovodeće procese na svim razinama. Prije svegavažno je da se uspostave zakonski okviri, politički programi i planovi koji će mladima omogućiti politički angažman. Kako bi se uklonile prepreke političkom angažmanu mladih, smatraju da stranačko djelovanje treba podijeliti u tri perioda: predizborni period, izborni period i postizborni period, što je prikazano u Tabeli 3.2.

Tabela3.2. Sažetak preporuka i dobrih praksi o postepenom uključivanju mladih u političke procese i procese donošenja odluka

Preporuke kako stranke mogu postići postupno uključivanje mladih u politiku		
Period	Evaluacija	Stranačke aktivnosti
Predizborni period	Ključno za poticanje i podržavanje mladih da učestvuju na izborima. Važni temelji su građanski angažman mladih i političke stranke koje su naklonjene mladima	<ul style="list-style-type: none"> • Podržite kontinuirano učešće mladih i važnost građanskog obrazovanje u školama i nauniverzitetima. • Osmislite programe obuke kao inkubatore za nove projekte. • Podržite razvoj zajednice koju vode mladi i volonterske organizacije. • Pružite fleksibilnu podršku i lakši pristup inovativnim projektima malih razmjera za mlade. • Premostite digitalni jaz mobilnim telefonima i radijem. • Koristite online platforme za razmjenu znanja i umrežavanje među politički angažiranom omladinom. • Promovišite afirmativne mjere kao što su kvote za mlade i rodnu jednakost unutar političkih stranaka. • Podržite razvoj jakih stranačkih organizacija mladih. • Osigurajte obuke za jačanje kapaciteta mladih članova/-ica političkih stranaka u višestranačkom okruženju. • Posebnu pažnju za obuku i mentorstvo dajte mladim ženama.
Izborni period	Važno za dovođenje mladih do glasačkih kutija kako bi aktivno sudjelovali u demokratskom životu svojih zemalja, budući da oni manje učestvuju na izborima od starijih građana/-ki.	<ul style="list-style-type: none"> • Osigurajte uključenost mladih u svim fazama kampanje koje su usmjerene ka edukaciji birača/-ica. • Provedite zabavne metode i multimedijske strategije kako biste privukli pažnju mladih. • Uključite mlade u savjetodavne odbore i tijela za upravljanje izborima, kao radnike/-icena biračkim mjestima i izborne posmatrač/-ice. • Razvijte interaktivne online alate za dopiranje do informatički pismenih mladih birača/-ica.
Postizborni period	Omogućuje građanima/-kama, uključujući mlade, da pozovu svoje izabrane predstavnike/-ice na odgovornost.Putevi za komunikaciju i zagovaranje trebaju biti otvoreni za sve, i nakon zatvaranja birališta.	<ul style="list-style-type: none"> • Neka se glasovi mladih čuju u parlamentu i vladi. • Pozovite grupe mladih da posjete državne parlamente. • Podržite vijeća mladih i/ili parlamente koje vode mladi. • Pokrenite sheme stažiranja za studente/-ice u parlamentima. • Obučite i podržite mlade članove/-ice parlamenta. • Inicirajte i podržite savjete mladih na lokalnoj razini

Izvor: Luhrmann et al. (UNDP, 2013.)

Jedan od zaključaka nalaza prethodnog istraživanja BDF-a Budni iz nužde (2021.) je da su učesnici/-ice stekli/-e dojam da stranke i njihovi/-e politički/-e lideri/-ke iz BiH ne uključuju mlade i njihovu dobrobit u svoje inicijative. Zbog toga mladi osjećaju odbojnost prema politici u ovoj zemlji. Autori/-ice smatraju da je ovo važno jer su u BiH, za razliku od većine drugih demokratija, političke stranke isključivi čuvari smislenog političkog i građanskog učešća. Njihov uticaj nije samo određivanje koji će kandidati/-kinje biti nominovani/-e i izabrani/-e i koja su pitanja održavnog značaja već stranke takođe imaju veliki utjecaj na politike i strategije koje vode i potiču veći stupanj građanskog i političkog učešća mladih na lokalnoj, regionalnoj i državnoj razini. Stranke imaju ključnu ulogu u promociji zastupljenosti mladih u formalnim procesima donošenja odluka. No, političke stranke to ne rade jer imaju sistem uporne isključenosti mladih, koji proizlazi iz niza faktora, a ponajviše iz njihovog nedostatka vizije i nerazumijevanja problematike. Slijedom toga, jedan od zaključaka ove studije je da političke stranke trebaju stvoriti mehanizme kojima će aktivno težiti većem izravnom učešću mladih u inicijativama koje su od njihovog interesa. To će pomoći mladima u rješavanju njihovih problema i potaći osjećaj važnosti i vrijednosti, što bi moglo koristiti strankama s potencijalnim novim glasovima mladih. Poboljšanje uloga mladih u političkim strankama rezultirat će boljim rješavanjem pitanja koja su vezana za mlade.

Istraživanje o mladima u liberalnim političkim strankama Zapadnog Balkana ima za cilj da skrene pažnju strankama da ne isključuju mlade zbog nedostatka vizije ili razumijevanja problematike. Treba pokrenuti krug u kojem mladi trebaju razviti vještine i motivaciju za uspješan angažman u političkim strankama, a takođe stranke treba poticati da stvaraju prostor za mlade i njihovo aktivno političko učešće. Prethodna analiza istraživanja BDF-a (2021.) otkriva da liberalne stranke prepoznaju važnost osnivanja organizacije mladih i podržavaju njihov učinkovit rad. Ovo istraživanje nastoji ispitati opseg moći koju liberalne stranke daju organizacijama mladih i kakav uticaj imaju u procesima imenovanja, tepostavljanju agende stranačke politike.

4. LIBERALNE STRANKE ZAPADNOG BALKANA I MLADI

4.1 STUDIJA SLUČAJA: LIBERALNA PARTIJA CRNE GORE

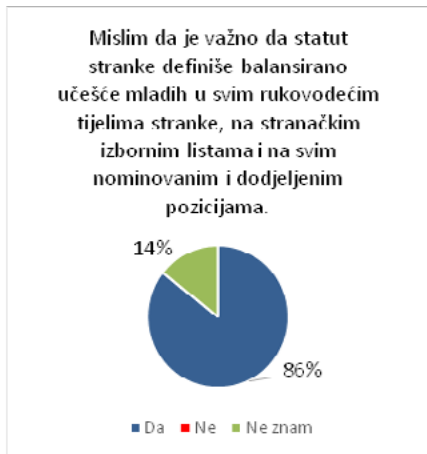
Liberalna partija Crne Gore (LPCG) ideološkije liberalna, suverenistička partija političkog centra, osnovana 2004. godine u Crnoj Gori. LPCG je mala partija koja na izbore uglavnom izlazi u koaliciji s drugim partijama. Iako je LPCG imala dva mandata u Skupštini Crne Gore 2006. godine, partija nije izašla na parlamentarne izbore 2016. i 2020. godine. Ipak, LPCG je imala dva mjesta na izbornoj listi Demokratske partije socijalista na izborima 2020. godine i trenutno ima samo jedno mjesto u Skupštini (opozicija).

Statut LPCG-a definiše formiranje klubova mladih LPCG-a za članove/-ica dobne skupine do 33 godine starosti, koji se mogu osnivati pri općtinskim odborima LPCG-a. Njihova interna pravila i pečat moraju biti u skladu sa Statutom LPCG-a. U skladu sa Statutom, Konferencija za izbor predsjednika/-ice Mladih LPCG-a održava se svake četvrte godine, a predsjednik/-ica je ujedno i član/-ica Predsjedništva LPCG-a, Konferencije LPCG-a i Radnog predsjedništva Konferencije LPCG-a. Jedan/naod potpredsjednika/-ice LPCG-a učestvuje u koordinaciji klubova mladih liberala.

Trenutno Mladi liberali Crne Gore organizacija su Liberalne partije Crne Gore, koja okuplja i predstavlja sve mlade u Crnoj Gori koji slijede i prihvataju principe liberalizma, liberalne demokratije i slobodnog društva. Njihovo rukovodstvo sastoji se od izabranog/-epredsjednika/-ice i Predsjedničkog vijeća od šest članova/-ica. Mladi liberali dio su europskih i svjetskih liberalnih mreža i saveza LYMEC (European Liberal Youth) i IFLRY (International Federation of Liberal Youth). Oni su autonomna organizacija LPCG-a i nisu podređeni nijednom drugom organu partije. Iz partije navode da u LPCG ima oko 35 posto mladih članova/-ica od 18 do 30 godina.

Prvi nalaz ovog istraživanja otkriva da se 86% učesnika/-ica slaže da je važno da Statut LPCG-a osigura ravnomjerno učešće mladih u svim rukovodećim tijelima partije, na izbornim listama partije i za sve predložene i imenovane funkcije (Grafikon 4.1.). Prema njihovim odgovorima, Liberalna partija Crne Gore aktivno promovise i podržava politički angažman mladih, a mlađi/-e članovi/-ice uključeni/-esu u unutarstranačke inicijative i saradnju u 79% slučajeva (prosječna ocjena 3,95/5, Grafikon 4.2.). Osim toga 80% odgovora potvrđuje da su mladi/-e članovi/-ice uključeni/-e u procese donošenja odluka u partiji (prosječna ocjena 4/5, Grafikon 4.3.). U službenom odgovoruna naš upitnik poslanom LPCG-u iz partije su objasnili da nemaju kvotu koja određuje minimalni postotak mladih članova/-ica za imenovanje u rukovodeća tijela partije. Međutim, objasnili su da je uobičajena praksa unutar LPCG-a da su najmanje 1/3 mlada/-e predstavnika/-ice imenovana/-e u Upravni odbor partije i Kongres partije, poredpredsjednika/-ice Mladih liberala koji/-a je imenovani/-a član/-ica po automatizmu. Takva je praksa takođe uobičajena u općinskim odborima partije, pa su zbog toga mladi liberali postavljeni za predsjednike/-iceu nekoliko takvih odbora.

4.1. Rezultati ankete za LPCG

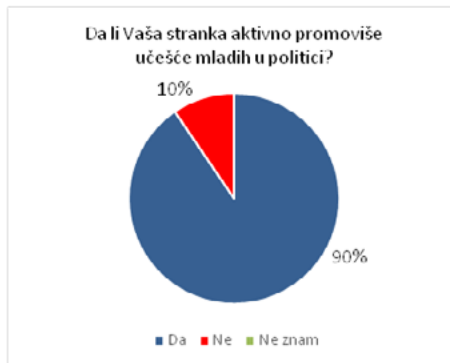
4.2. Rezultati ankete za LPCG

4.3. Rezultati ankete za LPCG

Nadalje, 90% učesnika/-ica ovog istraživanja slaže se da partija aktivno promoviše zastupljenost mladih u politici, a isto tako njih 71% potvrđuje da partija aktivno promoviše svoje mlade kandidate/-kinje (Grafikon 4.4. i Grafikon 4.5.). Zanimljivo je istaći da postoji mala diskrepancija u odgovorima u odnosu na dobne skupine učesnika/-ica, pa se tako 90% ispitanika/-ica od 18-35 godina starosti slaže s tvrdnjom da LPCG aktivno promoviše mlade kandidate/-kinje, dok ih samo 40% u dobi od 35-50 godina potvrđuje isto, a 67% ispitanika/-ica u dobi od 50+ godina na ovo pitanje odgovorilo je potvrdno. Štaviše, 83% učesnika/-ica ankete smatra da LPCG brine o dobrobiti mladih, dok 72% njihovih odgovora pokazuje da njihova politička partija pruža dovoljno prilika svojim mlađim članovima/-icama za usavršavanje u inostranstvu. Međutim, rezultati istraživanja upućuju na zaključak da partijsko članstvo nije upoznato s inovativnim političkim platformama partije namijenjenim za poboljšanje zastupljenosti mladih, budući da većina njih (67%) nije potvrdila ovu tvrdnju.

4.4. Rezultati ankete za LPCG

4.5. Rezultati ankete za LPCG

Još jedan obećavajući nalaz ovog istraživanja odnosio se na pitanje ravnopravnog tretmana predstavnika/-ica mladih i jednakih prava u odnosu na ostale članove/-ice unutar partije, i svi učesnici/-e jednoglasno su se složili/-e da je praksa LPCG-ada tretira sve svoje članove jednako, bez obzira na njihovu dob (Grafikon 4.6.). Pregledavajući anketne odgovore prema dobnim skupinama, zanimljiv je podatak da se 80% ispitanika u dobi od 18 do 35 godina starosti slaže da se mladi članovi/-ice tretiraju na isti način kao i stari članovi/-ice, dok samo 67% ispitanika u dobi od 50+ godina podržava ovu istu izjavu. Zatim, 81% odgovora ove studije pokazuje da Partija nudi zagaranatovan glas mladih u ključnim stranačkim tijelima (Grafikon 4.7.). Kako je Statutom propisano da je predsjednik/-ica organizacije mladih ujedno i član/-ica Predsjedništva partije i Kongresa partije, to mladima osigurava glas u ključnim rukovodećim tijelima i ravnopravno učešće sa drugima u kreiranju partijskih programa, politikai zaključaka. Isto tako, 95% učesnika/-ica istraživanja smatra važnim da upravomladi učestvuju u donošenju strateških odluka partije.

4.6. Rezultati ankete za LPCG

4.7. Rezultati ankete za LPCG

Zanimljiv obrazac rezultata pronađen je u pitanjima o radu organizacije LPCG Mladi liberali Crne Gore, gdje se većina učesnika/-ica ovog istraživanja (njih 81%) slaže da je važno da partija ima autonomnu, aktivnu i javno vidljivu organizaciju, poput Mladih liberala, uspostavljenu i cijenjenu unutar partije. Uz to svi (100%) smatraju da je važno da partija podržava mlade liberalne u organizovanju događaja i konferencija namijenjenih mladima i da tim događajima prisustvuje značajan broj zastupnika/-ica iz rukovodstva LPCG-a. Iako 85% odgovora ovog istraživanja tvrdi da bi ova organizacija mladih trebala biti jača (Grafikon 4.8.), 80% njih takođe tvrdi da Mladi liberali Crne Gore rade dobar posao. Sagovornici/-ice su izrazili/-e zadovoljstvo rezultatima rada Mladih liberala, iako se u proteklom periodu

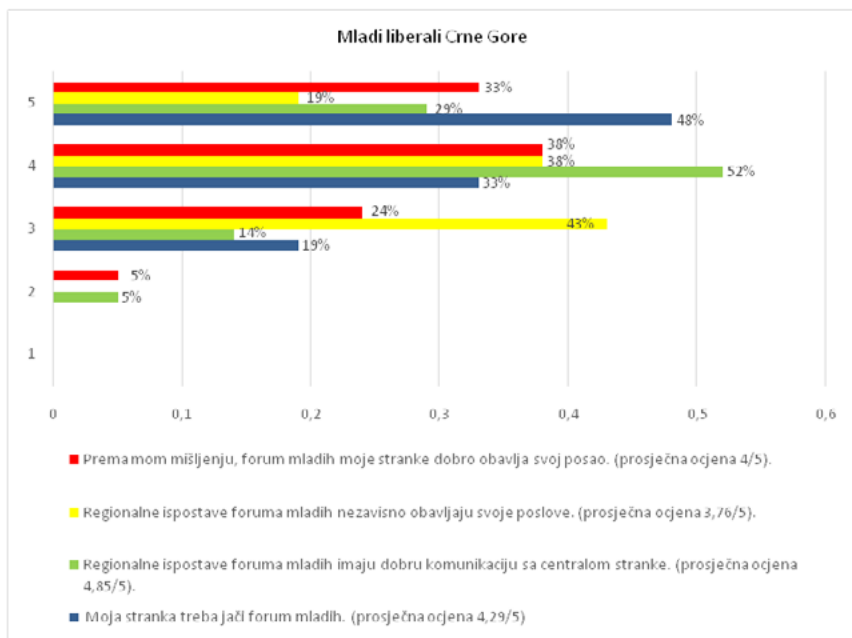
“Važno je da uvedemo programe o političkoj odgovornosti, posebno za naše Mlade liberalne kako bismo već na početku svog političkog puta učili o političkoj etici.”

Učesnik/-ica
LPCG

zbog mjera COVID-19 koje su izdale nadležne službe nisu mogli sastajati često kao inače. Općenito se slažu da su Mladi liberali vrlo aktivni i da su uspjeli uspostaviti saradnju s mnogim nevladinim organizacijama s kojim saraduju i rade na raznim projektima i aktivnostima. Kao primjer podijelili su svoje utiske o aktivnosti gdje su Mladi liberali, u korelaciji s građanima/-kama, učestvovali da pomognu marginaliziranim osobama iz svojih zajednica da se uključe u svakodnevne aktivnosti. Njihov je cilj bio pomoći podići svijest i osnažiti glas marginaliziranih osoba, te pružiti platformu za provedbu njihovih prava. Mladi liberali u budućnosti planiraju provoditi slične projekte i nadaju se da će takve aktivnosti pomoći u širenju liberalističke ideologije i stajališta svojim lokalnim sredinama, te privlačenju novih članova/-ica partije. Sagovornici/-ice su takođe istakli/-le da jedan od glavnih razloga zašto se mladi opredjeljuju za učlanjenje u vodeće partije Crne Gore nije to što dijele istu ideologiju, već da bi riješili svoja egzistencijalna pitanja. Vodeće partije obećavaju zapošljavanje u javnim ustanovama što bi mladima dalo sigurnost i određene beneficije kao što su zdravstveno osiguranje, prikladno radno vrijeme, plaćeni dopusti i dobra penzija.

Još jedan obećavajući nalaz je da se gotovo svi učesnici/-ice ankete (95%) slažu da je važno da partija i njeni propisi osiguraju stabilna odgovarajuća finansijska sredstava za projekte Mladih liberala (npr. fiksna mjesečna naknada ili postotak stranačkog budžeta). Ipak, samo 52% njih smatra da je važno da Mladi liberali autonomno koriste ta finansijska sredstva, bez prethodnog odobrenja LPCG-a (Grafikon 4.11.). Takođe tvrde da partija uvijek finansijski pomaže rad Mladih liberala, te da rukovodstvo partije rado posjećuje događaje koje organizuju mladi. Partija potvrđuje da redovno pokrivaju troškove organizacije rada Mladih liberala, kako bi oni mogli ići na kongrese, seminare, edukacije, i refundiraju putne troškove posjeta međunarodnim konferencijama i sl. Osim toga, partija osigurava prostorije za rad Mladih liberala, čija je lokacija nezavisna i odvojena od sjedišta partije.

4.8. Rezultati ankete za LPCG

Skala:

5 – Apsolutno se slažem;

2- Ne slažem se;

4 – Slažem se;

1- Nikako se ne slažem.

3 – Niti se slažem niti se ne slažem;

Kada je riječ o inovativnim političkim platformama, iz partije poručuju da u Programu LCPG-a postoji posebno poglavlje pod nazivom Liberalizam – vjera u mlade koji ima za cilj borbu za prava mladih, njihovu bolju zaposlenost, obrazovanje, beneficije koje bi trebali uživati a koji su važni za kvalitetniji život mladih.

Stoga LCPG sebe smatra partijom koja se s izuzetnim senzibilitetom bavi pitanjima mladih. U pismu se dalje objašnjava da Predsjedništvo LCPG-a uzima u obzir politike koje predlažu Mladi liberali, a koje se ne bave samo pitanjima studentskih beneficija, njihovih ispitnih rokova i školarina već i ljudskih prava ili manjina poput LGBT osoba, legalizacije kanabisa, učešća mladih iz NVO-a u vladajućim institucijama koje odlučuju o mladima. Naime, sagovornici/-ice ističu da je trenutni Zakon o mladima Ministarstva sporta i omladine Crne Gore iniciran od Mladih liberala Crne Gore.

“Imamo aktivne grupe mladih liberala u svakom većem gradu u Crnoj Gori i veselimo se njihovim idejama i postignućima. Bore se za poboljšanje životnog standarda svih mladih Crnogoraca, a ne samo članova LCPG. “

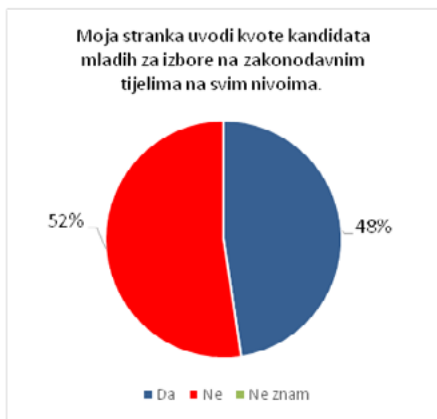
Učesnik/-ica
LPCG

Mladi liberali su aktivno sudjelovali i predložili smanjenje fiskalnih nameta za mlade poduzetnike, jačanje mreže Erasmus i učešće u drugim međunarodnim programima i razmjenama namijenjenim mladima. Ipak, 57% učesnika/-ica istraživanja navodi da partijanema jasnu strategiju koja artikulira stav partije o poboljšanju problematike mladih, iako bi se takvim stavovima mogli pridobiti novi/-e birači/-ice.

4.9. Rezultati ankete za LPCG

Što se tiče kreiranja kandidatskih lista, većina učesnika/-ica istraživanja potvrđuje da partija vodi računa o starosnoj ravnoteži u izbornoj kampanji i da LPCG aktivno promoviše političko učešće mladih u svojim izbornim kampanjama. Međutim, 52% njih navodi da LPCG nije formalno utvrdila kvote za mlade za imenovanje u zakonodavnim tijelima (Grafikon 4.9.). S druge strane,

81% učesnika/-ica istraživanja potvrđuje da partija ima mjere koje osiguravaju mjesta za članove Mladih liberala ili mlade općenito u ključnim stranačkim tijelima, uključujući komisije za izbor kandidata/-kinja, na svim nivoima. Isto tako, 71% učesnika/-ica potvrdilo je da postoje razrađeni prioriteti vezani za mlade unutar LPCG-a, gdje su neki od tih prioriteta uključeni u predizborne kampanje i obećanja stranke.

Sagovornici BDF-ovog prethodnog istraživanja o rodnoj ravnopravnosti u liberalnim strankama Zapadnog Balkana (BDF, 2021.) detaljnije su objasnili da je izazov s kojim se LPCG suočava u tom smislu činjenica da partija obično izlazi na izbore u koaliciji s drugim partijama iz Crna Gora, te stoga mora voditi računa o mnogim segmentima pri donošenju odluke o kreiranju izbornih lista, a ne samo o ravnopravnosti između različitih dobnih skupina. Kako ovaj proces ograničava partiju u određenim aspektima, razumljivo je da je izazov nominirati uravnotežen broj mladih kandidata za izbore.

Dodatno, učesnici/-ice navode i da im je drago što su Mladi liberali uspostavili saradnju s brojnim međunarodnim organizacijama, nevladinim organizacijama i fondacijama, te da se mladi/-e članovi/-ice LPCG-a uvijek rado odazovu pozivu na događaje kao što su obuke, radionice, predavanja i seminari namijenjeni unapređenju političkog angažmana mladih. Zapravo se 95% učesnika/-ica ankete slaže da je važno da partija uspostavi i podržava stalne akademije za mlade i programe obuke za mlade članove/-ice kako bi ih opremila vještinama i znanjem za efikasno vođenje i snalaženje u institucionalnoj politici. Treba napomenuti da 86% učesnika/-ica istraživanja također potvrđuje da LPCG nudi zagarantovanu zastupljenost mladih u ključnim partijskim forumima, npr. kao govornici/-ice na partijskim kongresima i programskim konvencijama i sl.

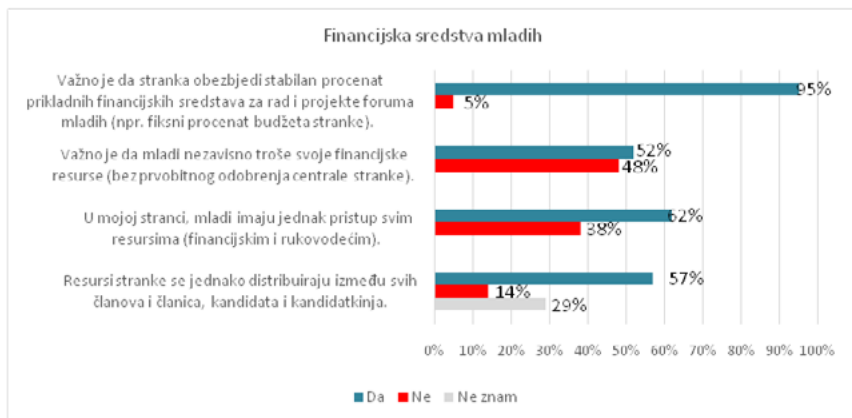
Učesnici/-ice ankete ocijenili/-le su i pitanje o organizaciji godišnjih revizija s prosječnom ocjenom 3,76/5 (Grafikon 4.10.), što znači da se 75% njih slaže da bi LPCG trebao organizirati godišnje revizije za reviziju politika i praksi vezanih za mlade koje mogu pomoći stranci da poboljša svoj odgovor na pitanja koja se tiču mladih.

4.10. Rezultati ankete za LPCG

Istraživanje pokazuje da samo 57% odgovora navodi da su stranački resursi pravedno raspoređeni između svih kandidata/-kinja (Grafikon 4.11.). Sagovornici/-ice su potvrdili/-le da partija jednako raspoređuje stranačke resurse među mladim kandidatima/-kinjama. Objasnili/-le su i da je LPCG relativno mala partija u Crnoj Gori, no posebnu pažnju posvećuju odabiru dobrih kandidata/-kinja za svoje izborne liste, među kojima su i članovi/-ice Mladihliberala. Sagovornici/-ice takođe navode da iako partija nije odredila fiksni mjesečni budžet za mlade liberale, partija im inače daje budžet za djelovanje, tefinansijski podržava njihov rad kad god to zatraže.

4.11. Rezultati ankete za LPCG

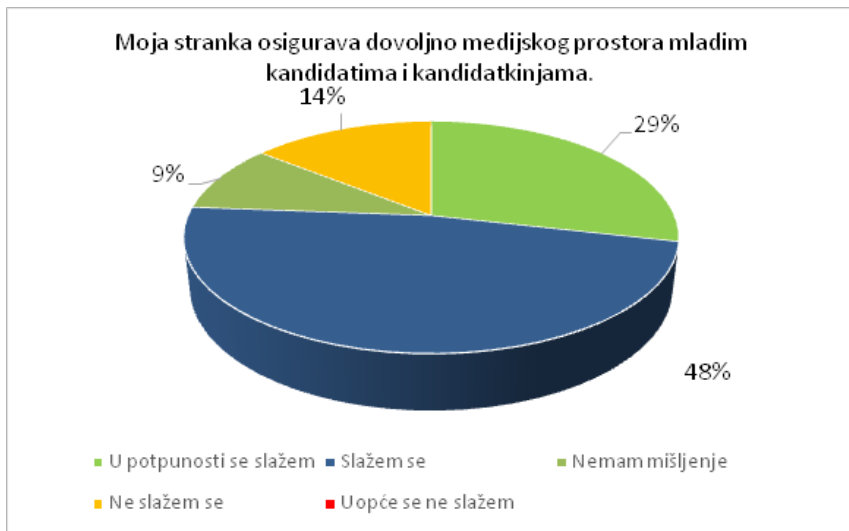

Što se programa mentorstva mladih tiče, učesnici/-ice ove studije navode da iako ne postoji formalna strategija koja pokriva ovu važnu zadaću u LPCG-u, članovi/-ice partije koji/-e imaju više iskustva u politici usmjeravaju i savjetuju nove, najčešće mlade članove/-icepartije, kako bi im pomogli/-le u napredovanju u političkim karijerama. Tako na neformalan način daju savjete o tome koje korake trebaju poduzeti mladi/-e, novi/-e članovi/-ice Partije kako bi prevladali eventualne prepreke. Osim toga, obuke, radionice i edukacije koje organizuje partija pružaju priliku članovima/-icama partije da razgovaraju o svojim iskustvima i razmjenjuju ideje, te tako daju neformalne savjete novim članovima/-icama kako bi pomogli/-le da savladaju svoje trenutne izazove.

Zanimljivo je saznati da 78% odgovora pokazuje da Liberalna partija svojim mladim kandidatima/-kinjama daje dovoljno medijske eksponiranosti (Grafikon 4.12.). Naši/-e sagovornici/-ice takođe ističu da malo mladih članova/-ica voli medijsku eksponiranost te da svi imaju jednake prilike za učestvovanje u medijskim emisijama. Ovisno o temi razgovora u medijima bira se najkompetentnija osoba iz partije, bez obzira na njegovu/njene godine. Učesnici/-ice navode da neki neiskusni/-e, mladi/-e članovi/-ice partije nerado istupaju u medijima, jer većina njih nema iskustva u raspravama i nije im ugodno javno nastupati, te im stoga trebaju vježbe kako pobijediti tremu pred javni nastup. Mladi LPCG-aveoma setruđe i svojim djelovanjem i doprinosom su od velike pomoći tokom kampanje, a sagovornici/-ice se slažu da je potrebno da što više članova/-ica LPCG-abuduaktivni/-e u medijskim emisijama i prepoznati u javnosti.

Sagovornici takođe navode da Mladi liberali imaju svoje profile na društvenim mrežama te koriste prednosti tih platformi za promociju svojih aktivnosti i ideja. S druge strane tvrde da bi Mladi liberali trebali bolje koristiti ove online alate i unaprijediti svoje tehnološke vještine za bolje rezultate umrežavanja. Slažu se da društvene mreže omogućuju mladima lakšu komunikaciju sa svojim vršnjacima/-kinjama i simpatizerima/-kama uz izražavanje svojih temeljnih političkih stavova. Takođe se slažu da mladi LPCG-a najbolje razumiju da mladi koriste društvene mreže za zabavu i nepolitičke svrhe, pa je politički pristup mladim generacijama poseban izazov. Društvene mreže mogu se koristiti kao pokretač grupnog angažmana i sagovornici/-ice se nadaju da će mladi LPCG povećati svoje online aktivnosti, što će dovesti do većeg političkog angažmana mladih Crne Gore.

4.12. Rezultati ankete za LPCG

Na pitanje postoje li novi i novonastali problemi u političkom učešću mladih, učesnici/-ice istraživanja ponudili/-le su mnogo zanimljivih odgovora, a nekoliko ćemo ih ovdje navesti. Prije svega predlažu da se češće organiziraju obuke i radionice usmjerena na jačanje političkog angažmana mladih. Posebno im je važno što se ove radionice organiziraju na temu političke etike, gdje će učiti o važnosti visokih standarda etičkih kodeksa kako bi mladi/-e političari/-ke od početka svoje karijere bili svjesni/-e uloge etike u procesima individualnog i kolektivnog odlučivanja. U Crnoj Gori je često mišljenje da je politika prljav posao i da se mladi u političke partije učlanjuju samo iz interesa, posebno kada se radi o problemu nezaposlenosti, te je zato važno da članovi/-ice liberalnih stranaka najbolje prezentiraju svoje vrijednosti i izbjegavaju neprimjerene političke aktivnosti, poput sukoba interesa, mita, nepotizma i slično. Zapravo, LPCG je trenutno u procesu pisanja etičkog kodeksa, gdje će partija navesti dogovorena pravila za regrutaciju novih članova/-ica, posebno mladih.

“Mladi ne vole politiku, a mi se trudimo da se bavimo nepolitičkim temama važnim za građane Crne Gore, nadajući se da ćemo motivisati građane, posebno mlade, da se više zainteresuju za politiku, uvide šarolikost na političkoj sceni naše zemlje i potencijalno pridružiti se LPCG-u. ”

Učesnik/-ica
LPCG

Uz to su mnogi učesnici/-ice istakli/-le kako se nadaju da će se Mladi liberali sada, nakon što se pandemija izazvana COVID-19 završila, češće okupljati te pokrenuti nove aktivnosti i projekte na kojima će raditi. Neki od njih kažu da je zanimljivo da neke partije imaju kvote za mlade, te bi bilo korisno da i LPCG razmotri i uvođenje kvota kako bi podržali svoje mlade članove/-ice i osigurali njihovu političku zastupljenost na izbornim listama i u politici svoje države.

To bi moglo motivisati mlade Crne Gore da se pridruže političkoj partiji koja cijeni istu ideologiju kao i oni i da učestvuju u donošenju odluka koje se tiču njihove lokalne i državne politike. Štaviše, važno je da Mladi liberali uvijek budu ažurni i aktivnina društvenim mrežama, budući da će izloženost političkim informacijama na društvenim mrežama s vremenom vjerovatno dovesti do većeg odziva mladih na izborima.

Na kraju, učesnici/-ice napominju da se regionalna saradnja između liberalnih stranaka mnogo cijeni u Crnoj Gori i da je ideja da mladi međusobno dijele dobre prakse, iskustva, pa čak i probleme, vrlo korisna. Ističu da se članovi/-ice Liberalne partije raduju većoj međuregionalnoj saradnji, uključujući teme o političkoj participaciji mladih i njihovom većem angažmanu na političkoj sceni Crne Gore.

Sažetak nalaza za LPCG: Plan aktivnosti za mlade

Tabela 4.1. Kontrolna lista kriterija za dobnoprijateljske stranke

✓	Statut, politike i programi stranke uključuju i uređuju učešće mladih u rukovodstvu stranke.
✓	Sadašnja stranačka struktura odražava zastupljenost mladih u rukovodstvu stranke.
x	Razvijaju se posebni programi za mlade kako bi se unaprijedila njihova politička zastupljenost.
✓	Unutar stranke uspostavljena je autonomna, aktivna i javno vidljiva organizacija mladih (npr. forum mladih).
✓ & x	Organizacija mladih (npr. forum mladih) dobro je organizovana i dobro promoviše stranačke vrijednosti kako bi privikle nove članove/-ice i glasače/-ice stranke.
x	Razrađeni su posebni prioriteti u pogledu političkog predstavljanja mladih; neki od tih prioriteta uključeni su u izborne kampanje i obećanja stranke.
x	Stranka provodi redovne revizije kako bi utvrdila procese i prakse koje mogu diskriminirati mlade, te procijeniti napredak ka njihovoj većoj političkoj zastupljenosti.
✓ & x	Sredstva stranke pravedno su raspoređena između svih članova/-ica i kandidata/-kinja, bez obzira na dob.
x	Stranka ima službeni program mentorstva u kojem novi/-e, neiskusni/-e mladi/-e članovi/-ice sudjeluju i primaju savjete od svojih politički iskusnijih mentora/-ica.
✓ & x	Stranka pruža dovoljno prostora za medije za svoje mlade članove/-ice i kandidate/-kinje.
✓ & x	Budžet političke stranke predviđa finansiranje programa i mehanizama unutar stranke namjenjenih jačanju političkog angažmana mladih.

Shema: ✓ & x - Stranka ispunjava kriterij.
 ✓ & x - Stranka ne ispunjava kriterij.
 ✓ & x - Stranka djelimično ispunjava kriterij.

4.2 STUDIJA SLUČAJA:

LIBERALNO-DEMOKRATSKA PARTIJA SJEVERNE MAKEDONIJE

Liberalno-demokratska partija (LDP) je socijalno liberalna stranka osnovana 1997. u Sjevernoj Makedoniji. Partija je 2002. godine sudjelovala na parlamentarnim izborima u sklopu saveza Zajedno za Makedoniju i osvojila 12/120 mjesta, kada je imenovala četiri ministra u novoj vladi. No, iako je LDP osvojio 5/120 zastupničkih mjesta na parlamentarnim izborima 2006., nisu ostali u vladi i izgubili su četiri zastupnička mjesta na izborima 2011. LDP trenutno sudjeluje u vladi, gdje ima 2/120 zastupničkih mjesta.

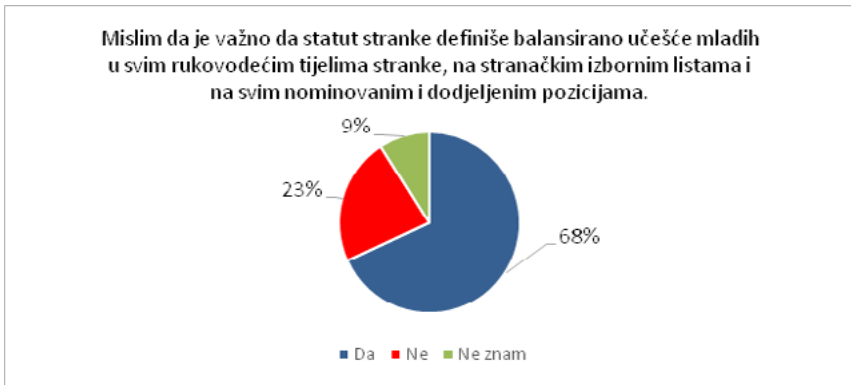
Statut LDP-a reguliše organizaciju mladih unutar partije, Liberalno-demokratska mladež (LiDeM), čiji je mandat određen na dvije godine. Ciljevi, zadaci, načelna organizacija i rad LiDEM-a uređeni su Programom i pravilima rada LiDeM-a, a u skladu sa Statutom LDP-a. Nadalje, timje odredbama propisano da su predsjednik/-ica, potpredsjednik/-ica i glavni/-asekretar/-ka ujedno i članovi/-ice Glavnog odbora LDP-a. Predsjednik/-ica Općinske organizacije Liberalno-demokratske mladeži je i član/-ica Izvršnog odbora. Uz to, predsjednik/-ica, potpredsjednik/-ica i sekretar/-ica općinske organizacije Liberalno-demokratske mladeži ujedno su i članovi/-ice Općinskog odbora LDP-a.

Članovi Izvršnog odbora Liberalno-demokratske mladeži LPD-a članovi/-ice su Skupštine LDP-a, najvišeg tijela LDP-a. Predsjednik/-ica LiDeM-a je i član/-ica Izvršnog odbora LDP-a.

Na međunarodnom nivou, LiDeM je punopravni član LYMEC-a i IFLRY-a, s kojima saraduje i sudjeluje u programima koji se fokusiraju na poduzimanje radnji u specifičnim regionalnim ili tematskim pitanjima.

S tim u vezi, 68% učesnika/-ica ankete izjasnilo se kako je važno da se Statutom stranke osigura uravnoteženo učešće mladih u svim rukovodećim tijelima partije, na izbornim listama te za sve predložene i imenovane funkcije (Grafikon 4.13.).

4.13. Rezultati ankete za LDP

Naime, anketni odgovori pokazalisu da se 82% ispitanih članova/-ica slaže da LDP uključuje mlađe članove/-ice u unutarpartijske inicijative i saradnju, a njihova prosječna ocjena na pitanje o uključivanju mladih u rukovodstvo partije je 3,82/5 (76%). Dalje su pojasnili da mladi LDP-aučestvuju u procesima donošenja odluka u partiji. Potvrdili su da članovi LiDeM-a aktivno sudjeluju u procesima donošenja odluka u partiji te da se njihov glas čuje i smatra vrijednim u rukovodstvu partije.

4.14. Rezultati ankete za LDP

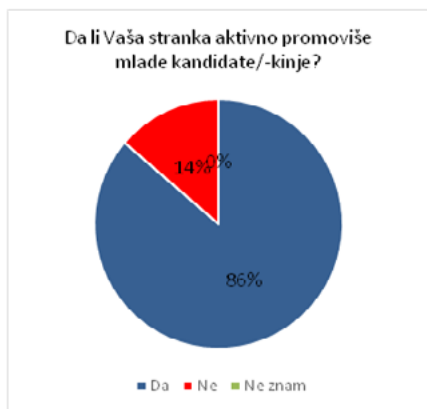
4.15. Rezultati ankete za LDP

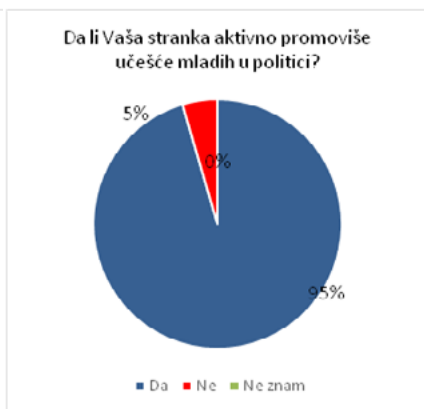

Rezultati pokazuju da se 95% učesnika/-ica istraživanja slaže da LDP uspješno promovira političke programe i aktivnosti mladih, a njih 86% izrazilo je zadovoljstvo partijskim programima koji aktivno potiču participaciju mladih (Grafikon 4.16. i Grafikon 4.17.). Štaviše, 82% njih podržalo je tvrdnju da Liberalno-demokratska partija brine o dobrobiti mladih, i u istom procentu slažu se da partija svojim mlađim članovima/-icama pruža dovoljno mogućnosti za usavršavanje u inostranstvu. Međutim, rezultati istraživanja pokazuju da partijsko članstvo nije upoznato s inovativnim platformama partijske politike za veću zastupljenost mladih, jer je samo 36% učesnika/-ica istraživanja potvrdno odgovorilona ovo pitanje.

4.16. Rezultati ankete za LDP

4.17. Rezultati ankete za LDP

Osim toga, rezultati istraživanja pokazuju da 91% ispitanika/-ica smatra da LDP potiče ravnopravnost među svojim članstvom te da su prava predstavnika/-ica mladih izjednačena s pravima ostalih članova/-icapartije, dok se 68% njih slaže da se mladi/-e članovi/-icapartije tretiraju isto kao i stariji unutar LDP-a (Grafikon 4.18). Isto tako, 86% odgovora potvrđuje da partija nudi zagarantovan glas mladih u njenim ključnim rukovodećim tijelima (Grafikon 4.19.). Zanimljivo je da čak 82% ispitanika/-icastarosne dobi od 35 do 50 godina potvrđuje da članovi/-ice LDP-a uživaju jednaka prava unutar partije bez obzira na dob, dok samo 56% mlađih učesnika/-ica dobne skupine od 18-35 godina podržava ovu istu tvrdnju.

Takođe, 64% učenika/-ica smatra da je važno da unutar stranke postoji autonomna, aktivna i javno vidljiva organizacija poput Liberalno-demokratske mladeži (Grafikon 4.20.). Zanimljivo je da gotovo svi (91%) smatraju da je važno da partija podržava mlade u organizaciji događaja i konferencija namijenjenih mladima, a isti postotak ispitanika/-ica (91%) smatra da tim događajima treba prisustvovati značajan broj rukovodstva LDP-a.

S druge strane, 81% učesnika/-ica istraživanja navodi da bi LiDeM trebao biti jači (Grafikon 4.20.), a tu tvrdnju najviše podržavaju sudionici/-ice od 18 do 35 godina, odnosno 84% učesnika/-ica ove dobne skupine podržava ovo pitanje. Objasnili/-lesu da

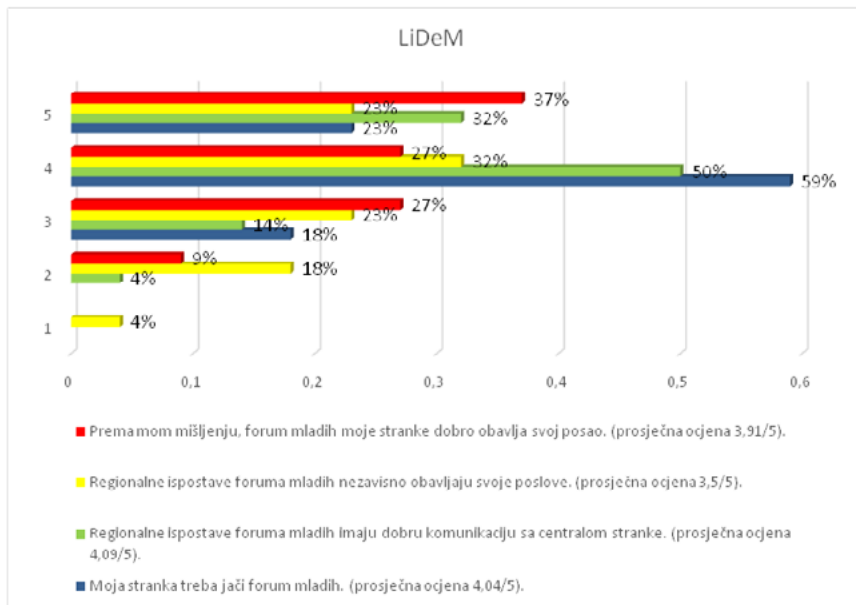
“LDP potiče svoje mlade da iznesu svoje mišljenje, a javnost već prepoznaje da naša stranka poštuje prava mladih.” “

Učesnik/-ica
LPCG

su vrlo zadovoljni/-e vodstvom LiDeM-a, jer su aktivni/-e i redono se sastaju sa svojim članstvom. LiDeM često organizuje tribine, seminare i slične događaje na koje su pozvani svi mladi, posebno oni koji žele saznati više o ideologijama LDP-a. Drago im je što na ovim sjednicama dolaze i članovi/-ice drugih partija, a ta praksa pomaže postepenom rastu članstva i LDP-a. Sagovornici/-ice su istakli/-le i kako partijski vrh posjećuje važne događaje koje organizuje LiDeM, a ponekad su i sudionici događaja.

Učesnici/-ice ovog istraživanja takođe su istakli/-le da, prema njihovom iskustvu, mladi općenito izbjegavaju politiku i političke procese u Sjevernoj Makedoniji, te da se mladi u politiku uključuju samo ako žele riješiti pitanje zaposlenja ili iz sličnog interesa. Zato se u LDP-u nadaju da će oni biti dobar primjer kako se uz pomoć odabrane političke partije može izboriti za svoje ideale, bolju praksu i bolji životni standard svoje zemlje. Slično rezultatima drugih stranaka ispitanih u okviru ove studije većina učesnika/-ica (95%) slaže se da je stabilno osiguranje odgovarajućih finansijskih sredstava za LiDeM (npr. fiksna mjesečna naknada ili postotak partijskogbudžeta) zagantovano partijskim propisima, dok 82% njih podržava ideju da LiDeM praktikuje autonomno korištenje tih finansijskih sredstava, bez prethodnog odobrenja LDP-a (Grafikon 4.23.) koje bi organizacija mogla koristiti za svoje aktivnosti. Učesnici/-ice tvrde da partija sveukupno podržava njihov rad i uvijek se raduje pomoći novim inicijativama, programima i idejama LiDeM-a.

4.20. Rezultati ankete za LDP

Skala:

5 – Apsolutno se slažem;

2 – Ne slažem se;

4 – Slažem se;

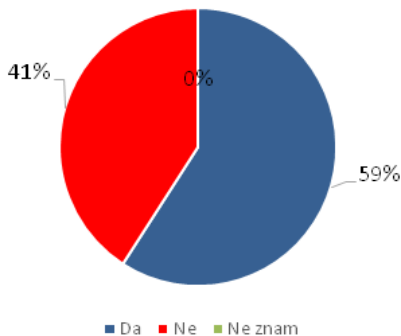
1 – Nikako se ne slažem.

3 – Niti se slažem niti se ne slažem;

Učesnici/-ice istraživanja takođe su objasnili/-le da, iako nisu pokrenute inovativne političke platforme, uvijek postoji mnogo aktivnosti koje partija poduzima a koje podržavaju politički angažman mladih u LDP-u. Učesnik/-ica je pojasnio/-la kako postoji ideja da se pokrene inicijativa da se početna dob birača snizi sa 18 na 16 godina kako bi se mladi ohrabрили da počnu ranije u životu pratiti politiku i političku scenu. To je prvo inicirao LiDeM, ali kako je ova inicijativa dosta zahtjevna i treba puno vremena i truda, vrlo je vjerovatno da će se LDP uključiti u ovako važno pitanje. U LDP-u razgovaralose se i o uvođenju sistema kvota za mlade od 30%, kako bi se osigurao veći politički angažman mladih i kako bi se mladi/-i članove/-ice partije doveli u fokus partijskog političkog djelovanja. S druge strane, nešto više od polovice ispitanika/-ica (59%) ističe da partija nema jasnu strategiju koja artikulira stav stranke o unapređenju problematika mladih, iako bi se takvim stavovima mogli pridobiti novi/-e glasači/-ice, te to je razlog zašto neki/-e ispitanici/-ice misle da ovo daje važnost uvođenju kvota za mlade od 30%.

4.21 Rezultati ankete za LDP

Moja stranka uvodi kvote kandidata mladih za izbore na zakonodavnim tijelima na svim nivoima.

Po pitanju kreiranja kandidatskih lista članovi/-ice LDP-a slažuse da se ono provodi prema proceduri propisanoj Statutom LDP-a. Zanimljivo je istaknuti da su svi/-e učesnici/-ice izrazili/-le stopostotno zadovoljstvo partijskim pristupom po pitanju učešća mladih u kampanjama, te svi potvrđuju da izborne liste

podržavaju uravnoteženu političku participaciju mladih. Isto tako 86% njih izrazilo je zadovoljstvo aktivnostima partije na promociji mladih kandidata/-kinja.

Kao primjer navelisu svoje zadovoljstvo partijskom promocijom mlade kandidatkinje za gradonačelnicu grada u Sjevernoj Makedoniji na posljednjim lokalnim izborima održanim 2021. godine, kada je stranka kandidirala i dala punu podršku predsjednici općinskog odbora Liberalno-demokratske mladeži Kumanova i generalnoj sekretarki LiDeM-a Teodori Dimitrovskoj kao kandidatkinji za gradonačelnicu Općine Kumanovo. Zapravo, ovo je bila najmlađa kandidatkinja za gradonačelnicu na ovim izborima, i iako nije pobijedila, učesnici/-ice ovog istraživanja objasnili/-le su da je njena nominacija mladim Makedoncima pokazala kako liberalne stranke daju politički prostor svojim mladima, podržavaju njihov politički angažman i ideje, te se bore za promjenu na političkoj sceni Sjeverne Makedonije. Izrada izbornih lista vrlo je zahtjevan proces. Ipak, učesnici/-ice objašnjavaju da partija nastoji na svojim listama kandidovati što veći broj mladih.

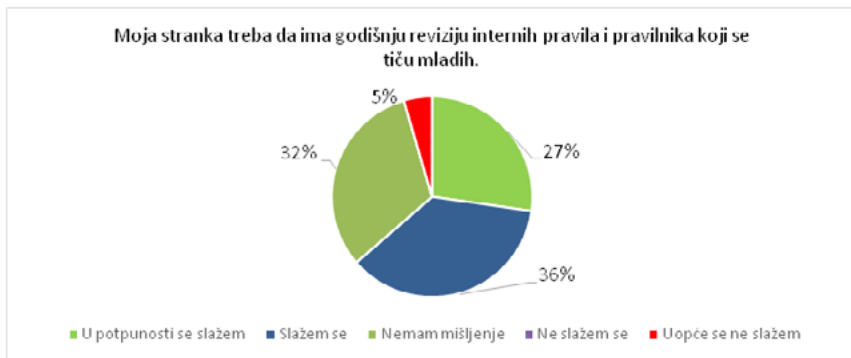
Nadalje, naše istraživanje potvrđuje da LiDeM značajno surađuje s međunarodnim organizacijama, nevladinim organizacijama i civilnim fondacijama razvoju programa u kojima su ključna postignuća povezana s političkim osnaživanjem mladih, ne samo mladih liberala, već svih mladih

“Mladi se radije odluče pridružiti nevladinoj organizaciji nego političkoj stranci jer se boje da im politika neće pomoći u rješavanju problema. Naše ideologije bliske su uvjerenjima i otvorenim pogledima mladih. Zato je važno da dopremo do njih i saslušamo ih, te im damo priliku da sudjeluju u promjenama koje žele vidjeti u našem društvu.”

Učesnik/-ica
LPCG

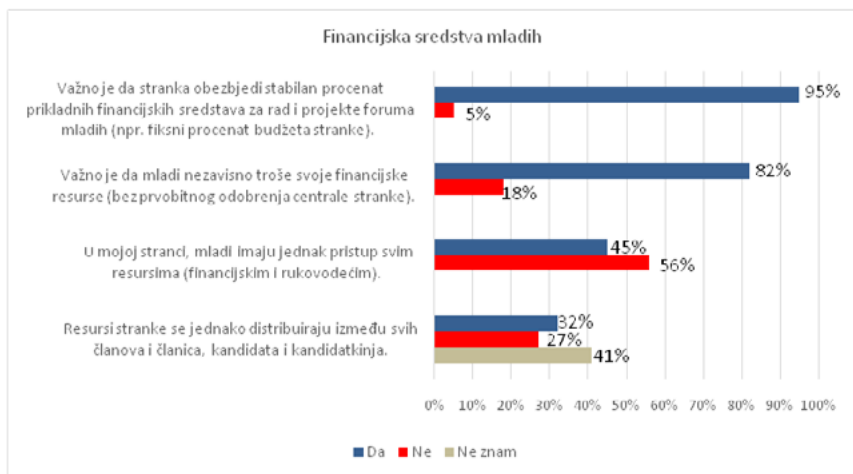
Sjeverne Makedonije. Zapravo, gotovo svi/-eučesnici/-ice ankete (95%) smatraju da je važno da Partija uspostavi i podrži akademije za mlade kao i programe obuke za mlade članove/-ice partije kako bi ih opremili potrebnim vještinama i znanjima za učinkovito vođenje i snalaženje u institucionalnoj politici. Nalazi ovog istraživanja nadalje pokazuju da se 86% učesnika/-ica slaže da LDP garantuje zastupljenost mladih u ključnim događajima partijenpr. kao govornici/-ice na partijskim kongresima i programskim konvencijama i slično. Naše istraživanje također otkriva da 76% (3,82/5) učesnika/-ica ankete (Grafikon 4.22.) smatra da bi LDP trebao organizirati godišnje revizije kako bi se pregledale politike i prakse vezano za mlade ili kako bi se utvrdilo bilo kakvo kršenje stranačke politike vezano uz mlade.

4.22. Rezultati ankete za LDP

Samo 32% odgovora pokazuje da su stranački resursi pravedno raspoređeni između svih kandidata/-kinja (Grafikon 4.23.). Pregledom odgovora u anketi koji se odnose na ravnopravan pristup mladih svim resursima (finansijskim i odlučujućim), 45% ispitanika/-ica se slaže sa ovom tvrdnjom, dok učesnici/-ice objašnjavaju da partija najčešće finansijski podržava mlade kandidate/-kinje i raspoređuje budžet u skladu s usvojenim planom za date okolnosti. Važno je napomenuti da LDP nije velika partija i da postoje određena finansijska ograničenja; međutim, u rukovodećim tijelima partije zastupljeni/-e su i predstavnici/-ice mladih koji/-e ravnopravno učestvuju u donošenju odluka vezanih za raspodjelu budžeta. Sagovornici/-ice takođe kažu da partija predviđa i budžet za LiDeM, ali im nije poznato radi li se o fiksnom iznosu koji mladi dobijaju mjesečno ili partija po potrebi izdvaja sredstva za rad LiDeM-a. Preporučuje se da postoji program finansijske raspodjele sredstava za LiDeM i njihove aktivnosti, te da se detalji tog programa jasno komuniciraju članstvu partije, posebno članstvu LiDeM-a.

4.23. Rezultati ankete za LDP

Nadalje tvrde da uz aktivnosti LiDeM-a, postoji i neformalna praksa mentorstva, gdje članstvo LDP-a s dužim političkim iskustvom dijeli savjete i smjernice novim, mladim članovima/-icama na radionicama, edukacijama i u neformalnoj komunikaciji. Učesnici/-ice ove studije podržavaju ideju formalnog mentorstva u LDP-u i vjeruju da će stranka razmotriti uvođenje formalnog programa u kojem će biti zacrtani koraci za unapređenje političke karijere mladih LDP-a.

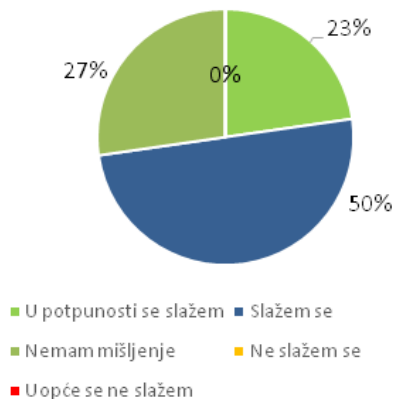
Kada je riječ o medijskoj izloženosti mladih kandidata/-kinja LDP-a, naše istraživanje pokazuje da 79% odgovora potvrđuje da LDP dovoljno izlaže mlade kandidate/-kinje u medijskom prostoru (Grafikon 4.24.). Isto tako većina učesnika/-ica naglasila je da se, budući da su neki medijski kanali pod utjecajem određenih političkih stranaka, LiDeM oslanja na društvene mreže i online objave na kojima nema cenzure i gdje mogu izravno direktno komunicirati sa svojim simpatizerima/-kama i glasačima/-icama. Nadalje su objasnili kako partija potiče mlade i naučesće u javnim tribinama ili konferencijama za novinare/-ke, a najčesće biraju osobu koja je najbolje upoznata s temom i koja

4.24. Rezultati ankete za LDP

Općenito govoreći mladi prate nova tehnološka ostvarenja, a naši sagovornici/-ice potvrđuju da LiDeM često koristi online alate za promociju svog rada, aktivnosti i ideja. Kako vizuelni sadržaj igra ulogu u svakom dijelu današnjeg života, profili LiDeM-a na društvenim mrežama jedan su od njegovih ključnih kanala za

prenošenje važnih poruka, političkih dokumenata, inicijativa itd. široj publici, posebno mladima Sjeverne Makedonije. Nadaju se da će imati više stručnihobuka kako bi unaprijedili svoje vještine korištenja online alata i promocije na društvenim mrežama kako bi poboljšali svoje vizuelne sadržaje. Također se nadaju da bi to moglo pomoći u učinkovitijem širenju liberalnih ideja, posebno među njihovim vršnjacima.

Moja stranka osigurava dovoljno medijskog prostora mladim kandidatima i kandidatkinjama.

Učesnici/-ice studije istakli su nekoliko novonastalih problema u vezi s političkim angažmanom mladih koje partija planira ojačati kroz svoje postojeće mehanizme, a nekoliko njih ćemo ovdje spomenuti. Za početak, LiDeM je vrlo aktivna interna organizacija koja s entuzijazmom promovira političku zastupljenost mladih u Sjevernoj Makedoniji i LDP je vrlo zadovoljan njihovim predanim radom i aktivnostima koje su proveli za promociju svoje kolegice Teodore Dimitrovske, članice LiDeM-a, za gradonačelnicu Kumanova na posljednjim lokalnim izborima održanim 2021.

Svojim aktivizmom nastoje motivisati mlade Sjeverne Makedonije, posebno mlade žene, da se zainteresuju za politiku i pomoći im da nauče kako mogu doprinijeti i poboljšati ukupnu socio-ekonomsku situaciju u svojoj zajednici i zemlji. Nadaju se da će LiDeM nastaviti organizovati edukacije i radionice kako bi pomogli svojim članovima/-icama da se pripreme za više nivoe upravljanja, napredovanje u karijeri i komunikacijskim vještinama, kao što se nadaju da će partija uvijek nastojati uključiti više mladih kandidata/-kinja na svoje liste.

Učesnici/-ice ocjenjuju da će partiji, budući da partija daje priliku mladima da pokažu svoje talente, znanja i ambicije kroz djelovanje LiDeM-a, biti lakše utvrditi i kandidovati najkompetentnije mlade članove/-ice za određene zadatke, pozicije i menadžerske dužnosti.

Učesnici/-ice ove studije takođe su, među ostalim, istakli/-le da je LiDeM pokrenuo i podnio zahtjev za izradu Zakona o mladima, koji reguliše prava mladih punoljetnih osoba i studenata, politička prava mladih, razne subvencije za

“Snižavanje dobi za glasanje na 16 godina poboljšat će živote mladih i povećati odziv birača. LiDeM će nastaviti pomagati mladima da ostvare svoje pravo da ih se čuje i da se njihovi interesi shvate ozbiljno.”

Učesnik/-ica
LPCG

prehranu, javni prijevoz itd. LDP je prepoznao važnost ove inicijative i formirao radnu grupu koja je radila na ovom zakonu i u konačnici je ovaj zakon usvojen na državnom nivou. Sada razmatraju uvođenje inicijative za snižavanje dobi za glasanje u Sjevernoj Makedoniji na 16 godina, s ciljem dugoročnog povećanja izlaznosti birača. Vjeruju da je glasanje uobičajeno te da šesnaestogodišnjaci imaju potrebna građanska znanja, vještine i kognitivne sposobnosti za odgovorno glasanje, budući da već sudjeluju u politici tako što postaju aktivisti na lokalnom nivou i zalažu se za svoja prava pred nadležnim institucijama. Iako je opće mišljenje da su mladi neodgovorni, nezreli, neiskusni i politički neupućeni, LDP prepoznaje da su mladi naklonjeni liberalnim ideologijama i otvorenih su pogleda na život, te LiDeM pokušava doprijeti do njih i pružiti im priliku da izraze svoje mišljenje, bore se za svoja prava i tako poboljšaju živote mladih u svojoj zemlji.

Na kraju su učesnici/-ice su naglasili/-le strah LDP-a da se stanovništvo Sjeverne Makedonije ubrzano mijenja jer mladi migriraju u zapadne zemlje EU, dok stariji/-e građani/-ke, koji/-e obično ne podržavaju liberalnu ideologiju, ostaju da glasaju i, kao rezultat takvih demografskih promjena, promjene na političkoj sceni su spore. Zbog toga se u Sjevernoj Makedoniji mnogo cijeni regionalna saradnja među liberalnim strankama, a ideja da međusobno razmjenjuju dobre prakse, pozitivna i negativna iskustva vrlo je značajna. Liberalno-demokratska partija očekuje još više projekata koji zahtijevaju međuregionalnu saradnju i pokrivaju teme političkog angažmana mladih te im pružaju priliku da izraze svoje mišljenje i nađu način da postanu dio političkih promjena.

**SAŽETAK NALAZA ZA LDP:
PLAN AKTIVNOSTI ZA MLADE**

Tabela 4.2 Kontrolna lista kriterija za dobno-prijateljske stranke

✓	Statut, politike i programi stranke uključuju i uređuju učešće mladih u rukovodstvu stranke.
✓	Sadašnja stranačka struktura odražava zastupljenost mladih u rukovodstvu stranke.
✓ & X	Razvijaju se posebni programi za mlade kako bi se unaprijedila njihova politička zastupljenost.
✓	Unutar stranke uspostavljena je autonomna, aktivna i javno vidljiva organizacija mladih (npr. forum mladih).
✓	Organizacija mladih (npr. forum mladih) dobro je organizovana i dobro promovise stranačke vrijednosti kako bi privikle nove članove/-ice i glasače/-ice stranke.
✓ & X	Razrađeni su posebni prioriteti u pogledu političkog predstavljanja mladih; neki od tih prioriteta uključeni su u izborne kampanje i obećanja stranke.
X	Stranka provodi redovne revizije kako bi utvrdila procese i prakse koje mogu diskriminirati mlade, te procijeniti napredak ka njihovoj većoj političkoj zastupljenosti.
✓	Sredstva stranke pravedno su raspoređena između svih članova/-ica i kandidata/-kinja, bez obzira na dob.
X	Stranka ima službeni program mentorstva u kojem novi/-e, neiskusni/-e mladi/-e članovi/-ice sudjeluju i primaju savjete od svojih politički iskusnijih mentora/-ica.
✓ & X	Stranka pruža dovoljno prostora za medije za svoje mlade članove/-ice i kandidate/-kinje.
✓	Budžet političke stranke predviđa finansiranje programa i mehanizama unutar stranke namjenjenih jačanju političkog angažmana mladih.

Shema: ✓ & X - Stranka ispunjava kriterij.
 ✓ & X - Stranka ne ispunjava kriterij.
 ✓ & X - Stranka djelimično ispunjava kriterij.

4.3 STUDIJA SLUČAJA: NAŠA STRANKA BOSNE I HERCEGOVINE

Naša stranka (NS) je socio-liberalna stranka osnovana 2008. godine u Bosni i Hercegovini. U kratkom period stranka je ostvarila stalan uspjeh i rast. U odnosu na rezultate ostvarene na Općim izborima 2010. godine, kada je Naša stranka osvojila samo dva mandata u Skupštini Kantona Sarajevo i jedan mandat u Domu naroda Federacije BiH, stranka sada ima deset mandata u pet kantona, 3/42 mjesta u Zastupničkom domu Parlamentarne skupštine BiH (opozicija), 6/98 mjesta u Zastupničkom domu Federacije BiH (opozicija), a aktuelni premijer Kantona Sarajevo je iz Naše stranke.

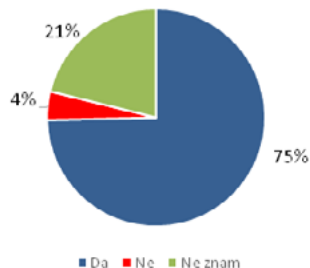
U pogledu osvrta na zakonodavni okvir stranke, njezine interne akte i opću strukturu po pitanju mladih, Naša stranka u svom Statutu ističe važnost političke zastupljenosti mladih i navodi da će stranka osigurati uspostavljanje mehanizama potrebnih za veću zastupljenost i učešće žena i mladih u svim tijelima stranke i politici uopće. Štaviše, Statutom je propisano da je Forum mladih tijelo Naše stranke te da je predstavnik/-ica Foruma mladih ujedno i član/-ica Predsjedništva NS. Statutom je takođe propisano da su članovi Upravnog odbora stranke i mladi, i to predsjednici/-ice regionalnih/kantonalnih odbora Foruma mladih Naše stranke. Takođe, navedeni su detalji o strukturi Upravnog odbora stranke, sastavu lokalnih odbora te regionalnih/kantonalnih odbora, i ističu da se moraju uložiti značajni naponi kako bi se osiguralo da 30% članova/-ica bude mlađe od 30 godina u navedenim tijelima. Statut takođe utvrđuje da se u Forum mladih NS mogu učlaniti članovi/-ice stranke do 30 godina starosti. Forum mladih donosi svoj pravilnik o radu kojim, se uređuje način koordinacije, organizacije i nadzora rada Foruma, a koji mora odobriti Predsjedništvo NS.

Forum mladih osnovanje 2009. godine s ciljem približavanja politika NS mladima u BiH, kao i da se potrebe i problematike s kojima se mladi suočavaju približe članovima NS. Organizacija foruma postepeno se gradila od mreža mladih do lokalnih foruma. U 2017. godini mreža Foruma mladih Naše stranke postala je članica LYMEC-a i IFLRY-a.

4.25. Rezultati ankete za NS

Prema rezultatima istraživanja 75% od 71 ispitanika/-ice smatra da je važno da se Statutom stranke osigura uravnoteženo učešće mladih u svim rukovodećim tijelima stranke, na izbornim listama te za sve predložene i imenovane funkcije (Grafikon 4.25.).

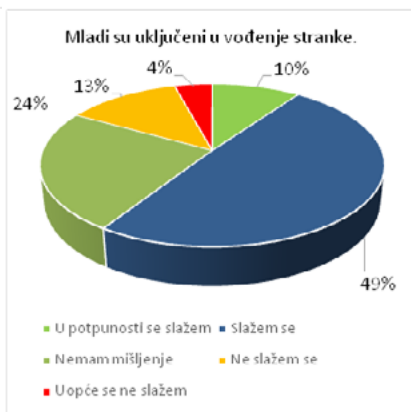
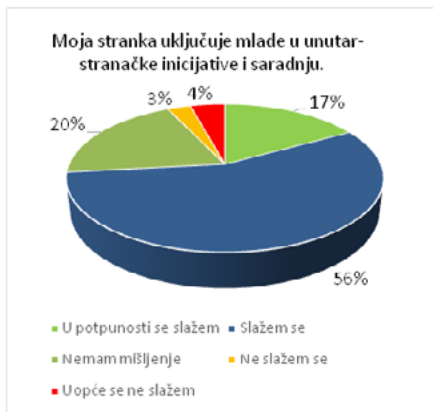
Mislim da je važno da statut stranke definiše balansirano učešće mladih u svim rukovodećim tijelima stranke, na stranačkim izbornim listama i na svim nominovanim i dodjeljenim pozicijama.

Isto tako prosječno 76% učesnika/-ica istraživanja potvrđuje da NS uključuje mlađe članove/-ice u unutarstranačke inicijative i saradnju, a njihova prosječna ocjena na pitanje o uključivanju mladih u stranačko rukovodstvo je 3,48/5 (69,6%) (Grafikon 4.26. i Grafikon 4.27.). Takođe su potvrdili da mladi učestvuju u procesima donošenja odluka u stranci, iako se nadaju da će veći broj mladih članova/-ica, koji su kompetentni i imaju relevantne vještine, moći biti dio stranačkog rukovodstva u budućnosti. Istakli su i kako se nadaju da će se na sastancima i skupštinama NS više raspravljati o temama vezanim za mlade, jer smatraju da se sada samo od Foruma mladih očekuje da se bavi temama koje se tiču političkog angažmana mladih, a za šta Forum mladih trenutno nema odgovarajuće kapacitete.

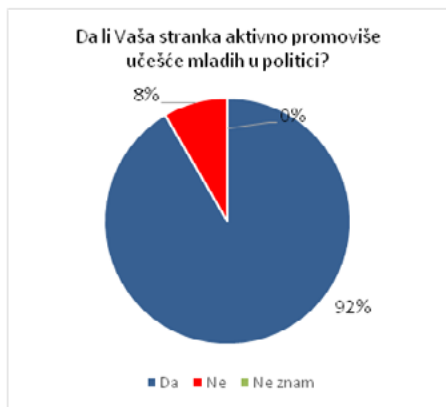
4.26. Rezultati ankete za NS

4.27. Rezultati ankete za NS

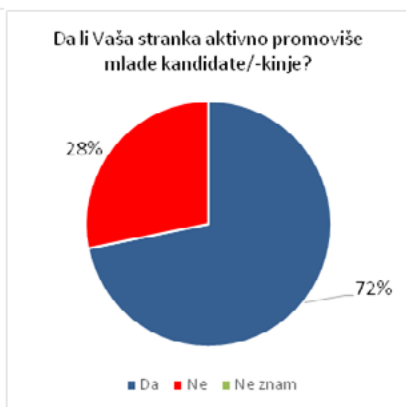

Dalje, 92% učesnika/-ice slaže se da stranka aktivno promoviše zastupljenost mladih u politici, a isto tako njih 72% izrazilo je zadovoljstvo programom stranke za aktivnu promociju mladih kandidata/-kinjastranke (Grafikon 4.28. i Grafikon 4.29.). Štaviše, 80,2% učesnika/-ica istraživanja potvrdilo je tvrdnju da NS brine o dobrobiti mladih, dok se njih 70,7% slaže da stranka svojim mlađim članovima/-icama pruža dovoljno mogućnosti i za usavršavanje u inostranstvu. S druge strane rezultati istraživanja pokazuju da se unutar stranačkog članstva malo zna o inovativnim platformama i stranačkim politikama za povećanje političke zastupljenosti mladih, jer je samo 22,5% njih potvrdilo to pitanje.

4.28. Rezultati ankete za NS

4.29. Rezultati ankete za NS

Na pitanje o ravnopravnom tretmanu predstavnika/-ica mladih i izjednačavanju prava s ostalim članovima/-icama unutar stranke, 90% ispitanika/-ica smatra da se Naša stranka korektno odnosi prema svim generacijama svojih članova/-ica (Grafikon 4.30.).

4.30. Rezultati ankete za NS

Slično tome 83% anketnih odgovora pokazalo je da stranka osigurava glas mladih i u ključnim tijelima stranke (Grafikon 4.31.). Zanimljivo je da postoji mala razlika između odgovora učesnika/-ica ovog istraživanja na ova dva pitanja u odnosu na njihovu dob. 81,8% učesnika/-ica od 18 do 35 godina starosti potvrđuje da svi/-e članovi/-ice NS uživaju jednaka prava unutar stranke, bez obzira na dob; 86,9% učesnika/-ica starosti od 35 do 50 godina slaže se s ovim pitanjem, dok svi/-e ispitanici/-ice u anketi u dobi od 50+ (100%) u potpunosti podržavaju ovu tvrdnju. Kad je riječ o ovom pitanju, saglasnost s navedenom tvrdnjom raste s dobnom skupinom, jer se 72,7% učesnika/-ica starosne dobi od 18-35 slaže da NS osigurava glas mladih u ključnim tijelima stranke, 82,6% njih starosne dobi od 35-50 godina, a čak 92,3% njih, starosne dobi 50+. Isto tako, na pitanje imaju li mladi/-e članovi/-ice stranke jednak tretman kao i stariji/-e u NS, 59% učesnika/-ica starosti od 18 do 35 godina složilo se s ovom tvrdnjom, dok je 88% njih starosne dobi 50+ odgovorilo potvrdno na ovo pitanje, što daje prosječnu ocjenu od 76% (Grafikon 4.32.).

4.31. Rezultati ankete za NS

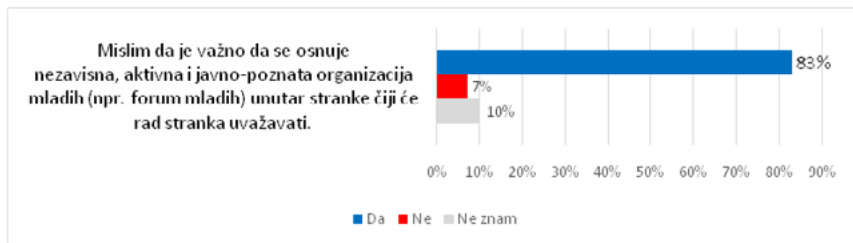

4.33. Rezultati ankete za NS

Nadalje, rezultati ankete pokazuju da se većina učesnika/-ica (83%) slaže da je za stranku važno da ima autonomnu, aktivnu i javno vidljivu organizaciju, poput Foruma mladih (Grafikon 4.33.). Zanimljivo je istaći da svi/-e sudionici/-ice istraživanja (100%) smatraju da je važno da stranka podržava mlade prilikom njihove organizacije događanja i konferencija namijenjenih mladima, te da tim događanjima prisustvuju izvančnici/-ice iz rukovodstva NS.

4.32. Rezultati ankete za NS

S druge strane 88% odgovora ove analize pokazuje da bi Forum mladih trebao biti jači (Grafikon 4.34. dok se samo 59% ispitanika/-ica u dobi od 18 do 35 godina slaže da Forum mladih dobro radi svoj posao. Sagovornici/-ice navode da efikasnost Foruma mladih varira ovisno o lokaciji, jer je mreža mladih podijeljena na regionalne ispostave. Općenito se slažu da Forumu mladih ne ide dobro

po pitanju regrutiranja novih članova/-ica, jer u Forumu postoje unutrašnji problemi, uključujući nedostatak motivacije među članstvom, nedostatak inicijative ili volje za učesćem u aktivnostima Foruma koje su važne za zajednicu. Ističu da Forum mladih ponekad ne povezuje svoj rad s NS, i da su njihove rasprave na sastancima obično usmjerene na rješavanje

“Naša Stranka ima spor, ali solidan rast članstva, jer imamo najprogresivniju politiku u BiH, ali taj rast sada ne odražava broj novih mladih članova/-ica koji se pridružuju Stranci.”

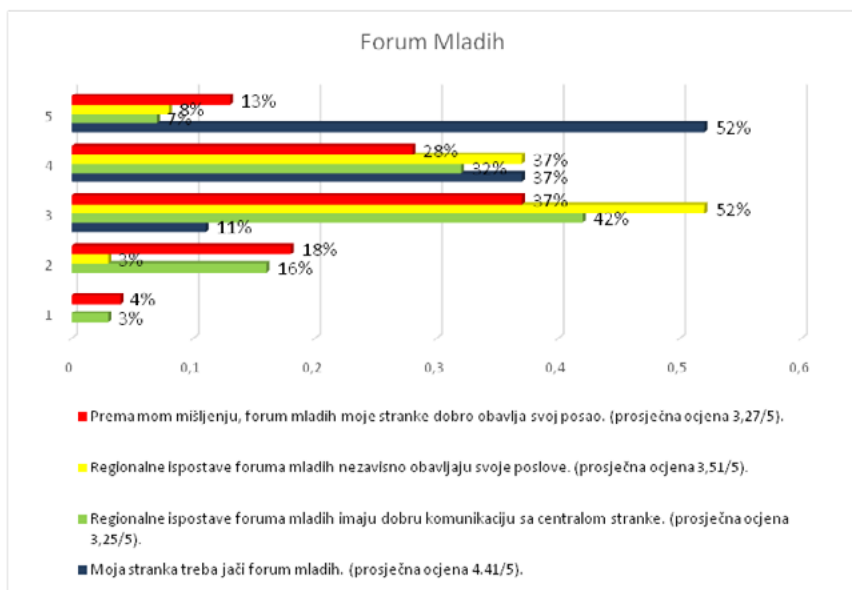
*Učesnik/-ica
Naša stranka*

privatnih pitanja između članova/-ica Foruma. Ipak, naglasili/-le su kako su imali/-le nekoliko vrlo uspješnih aktivnosti za promociju Foruma i NS, a koje su se pokazale vrlo dobre u privlačenju novih članova/-ica stranke u njihovim lokalnim sredinama, poput vježbe prve pomoći, ukazivanje na ekološke probleme, obilježavanja važnih događaja, inovativnih gesta za građane/-ke, ukidanja indeksa na univerzitetima itd. Navode da su građani/-ke i lokalni mediji prepoznali ove aktivnosti, a kako one nisu bile usmjerene na političke teme, dobro su ih prihvatili i sami mladi.

Sagovornici/-ice su takođe naglasili/-le da je glavni razlog što se mladi ne učlanjuju u Našu stranku u velikom broju činjenica da se većina mladih suočava s problemom nezaposlenosti i oni samo traže načine kako da riješe ovo ključno pitanje u svom životu. Učlanjivanje u političke stranke koje nude zaposlenje u javnim institucijama trenutno je uobičajen obrazac koji motivira mlade da se učlane u velike političke stranke bez obzira na njihovu ideologiju. S druge strane NS se ne promovira kao “politički poslodavac” i ne nudi takva obećanja.

Gotovo svi/-e učesnici/-ice ovog istraživanja (96%) slažu se da je osiguranje stabilnih odgovarajućih finansijskih sredstava za projekte Foruma mladih (npr. fiksna mjesečna naknada ili postotak budžeta stranke) propisano politikama i propisima stranke, dok 43% njih podržava ideju da Forum mladih praktikuje autonomno korištenje tih finansijskih sredstava za svoje aktivnosti, bez prethodnog odobrenja NS (Grafikon 4.37.). Sagovornici/-ice tvrde da Stranka sveukupno podržava i finansijski njihov rad i uvijek rado pomaže nove inicijative, programe i ideje Foruma mladih.

4.34 Rezultati ankete za NS

Skala: 5 – Apsolutno se slažem; 4 – Slažem se; 3 – Niti se slažem niti se ne slažem; 2 - Ne slažem se; 1 - Nikako se ne slažem.

Neki/-e učesnici/-ice objasnili/-lesu da, čak i ako su pokrenute neke inovativne političke platforme, oni/-esa njima za sada nisu upoznati/-te, ukazujući na to da takve politike i aktivnosti trebaju biti jasno saopćene članstvu stranke. Sagovornik/-ica našeg istraživanja objasnio/-la je kako postoji ideja da se pokrene inicijativa 30%, po uzoru na program stranke Inicijativa 50% (i50%), koja je osmišljena kako bi se osigurala rodna ravnopravnost i većazastupljenost žena u radu stranke. Tokom intervjua učesnici/-ice su objasnili/-le da bi se na taj način Forum mladih ugasio kao organizacija, a obuke, radionice i druge aktivnosti za unapređenje političkih vještina mladih direktno bi organizovala stranka.

“Nove inicijative, poput razmjene mladih između liberalnih stranaka Zapadnog Balkana na određeno vrijeme, bile bi izvrsna prilika za mlade liberalne da se bolje upoznaju sa svojim vršnjacima, razmijene mišljenja, uče iz iskustva drugih i ponude međusobnu regionalnu podršku za buduće kandidature.”

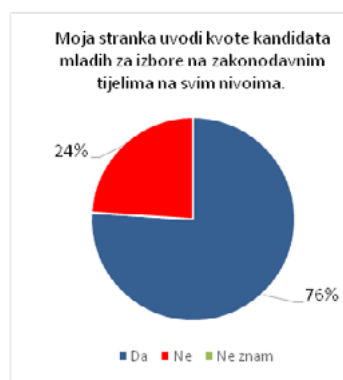
*Učesnik/-ica
Naša stranka*

Nadaju se da bi takva reorganizacija postigla slične rezultate kao i program za rodnu ravnopravnost i50%, jer bi osiguranje većeg političkog osnaživanja mladih i ispunjavanje kvote od 30% bilo u fokusu same stranke. Navode da stranka trenutno ne ispunjava minimalnu kvotu od 30% na svojim izbornim listama, a mladi/-e članovi/-ice često se osjećaju nevidljivima, iako svaka regionalna ispostava ima aktivnu grupu od 5-6 članova/-ica koji/-e marljivo rade na provođenju aktivnosti Foruma.

Navode kako su trenutno uvjereni/-e da, ukoliko se tokom predizborne kampanje ne nametnu u višim stranačkim krugovima, neće ni biti uključeni/-e na izbornim listama, bez obzira na svoj dosadašnji doprinos i rad. S druge strane, neki/-e sagovornici/-ice tvrde da Forum mladih nije spreman da preraste u projekt i30%, jer nema dovoljan broj stručnih, kompetentnih, obrazovno-spremnih i iskusnih članova/-ica koji/-e bi zadovoljili/-le uslove kvote od 30% i koji/-e bi se mogli/-euključiti u politiku kao vijećnici/-ce ili politički/-e zastupnici/-ice.

Predlažu da je prvo potrebno uspostaviti jaču mrežu mladih u kojoj će mladi/-e članovi/-ice dobiti obuku, savjete i podršku potrebnu za više i zahtjevnije političke pozicije. Naime, gotovo polovica učesnika/-ica ankete (49%) ističe da stranka nema jasnu strategiju koja artikuliše stranački stav o unapređenju pitanja mladih, iako bi se takvi stavovi mogli koristiti za regrutovanje novih glasača/-ica, pa je to razlog zašto neki sugovornici/-ice smatraju da treba učiniti više kako bi se stvorili temelji za pokretanje projekta i 30% za mlade

4.35. Rezultati ankete za NS

Što se tiče formiranja kandidatskih lista, većina učesnika/-ica istraživanja navela je da u izbornoj kampanji stranka vodi računa o dobnoj ravnoteži i da aktivno promovise političku zastupljenost mladih u svojim izbornim kampanjama. Analiza ankete otkriva da je 76% njih upoznato s uvođenjem kvota za mlade kandidate/-kinje za izbore u zakonodavnim tijelima na svim

nivoima (Grafikon 4.35.). Kada je u pitanju državni zakonodavni okvir, Izborni zakon Bosne i Hercegovine ne reguliše kvote mladih niti uvodi konkretne smjernice za uključivanje mladih političara/-kina izborne liste u BiH. NS je bez sumnje već napravila iskorak uvođenjem kvote za mlade od 30% u svojim rukovodećim strukturama kako bi osigurala i promovirsala veću zastupljenost svojih mladih članova/-ica, ne samo na svojim izbornim listama već i u politici BiH.

Stoga 80% učesnika/-ica potvrđuje da stranka uvodi mjere rezerviranih mjesta za predstavnike Foruma mladih ili mladih općenito u ključnim tijelima stranke, uključujući komisije za odabir kandidata/-kinja na svim nivoima. Isto tako 72% njih izrazilo je zadovoljstvo stranačkim aktivnostima na promociji mladih kandidata/-kinja.

Učesnici/-ice BDF-ovog prethodnog istraživanja o rodnoj ravnopravnosti u liberalnim strankama Zapadnog Balkana (BDF, 2021.) detaljnije su objasnili/-le da je izazov s kojim se Naša stranka suočava u tom pogledu činjenica da stranka uvažava mnoge važne segmente i kriterije prilikom kreiranja izbornih lista, odnosno predlaganja i imenovanja kandidata/-kinja, uključujući i:

- starosnu/dobnu ravnopravnost;
- rodnu ravnopravnost;
- kompetencije i stručnost kandidata/-kinja;
- iskustvo kandidata/-kinja u određenoj oblasti;
- njihov angažman u aktivnostima i programima stranke;
- politički ugled kandidata/-kinja.

Kako je ovaj proces vrlo zahtjevan, razumljivo je da je lokalnim odborima popriličan izazov nominovati ravnomjeran broj mladih kandidata/-kinja pored svih navedenih normi. Zbog toga sagovornici/-ice navode da se kvota od 30% u praksi ne poštuje uvijek, te da mladi članovi/-ice NS ponekad smatraju nepravednim što više njihovih vršnjaka/-kinja nije uvršteno na izborne liste.

Nadalje, učesnici/-ice također navode da su upoznati/-e sa saradnjom koju je NS uspostavio s međunarodnim organizacijama, raznim nevladinim organizacijama i fondacijama, uključujući BDF, te cijene sve prednosti ostvarene kroz ovu vrstu saradnje, uključujući iznačajnu regionalnu i međustranačku saradnju, gdje su imali/-le priliku razmijeniti iskustava i znanja koja su stekli/-lekroz različite obuke, radionice, predavanja i seminare organizovane za razvoj strategija i za unapređenje političkih karijera mladih. Zapravo, svi/-e učesnici/-ice ankete (100%) takođe su naveli/-le da je važno da stranka uspostavi i podrži stalne akademije za mlade i programe obuke za mlade članove/-ice stranke, kako bi mladi kandidati/-kinje/-kinje stekli/-e potrebne vještine i znanje za efikasno vođenje i snalaženje u politici i institucijama.

Poredeći rezultate po dobnim skupinama na tvrdnju da stranka ima programe koji aktivno podržavaju zastupljenost mladih u politici, većina učesnika/-icastarodne dobi od 50+ (92,3%) odgovorila je potvrdno, dok je samo 68% njih u dobi od 18-35 godina odgovorilo potvrdno na isto pitanje, i time su pokazali/-le blagu nepodudarnost u svojim stajalištima po ovom pitanju. Nalazi ovog istraživanja nadalje pokazuju da se 80% učesnika/-ica slaže da NS nudi zagarantovanu zastupljenost mladih u ključnim stranačkim događajima, npr. kao govornici/-ice na stranačkim kongresima, programskim konvencijama i slično.

Rezultati istraživanja pokazuju da učesnici/-ice ankete prosječnom ocjenom 4/5 (80%, Grafikon 4.36.) ocjenjuju da bi Naša stranka trebala organizovati godišnje revizije kako bi se preispitale politike i prakse vezane za mlade ili kako bi se utvrdilo potencijalno neprilično ponašanje u stranci kada su u pitanju prakse vezana za mlade.

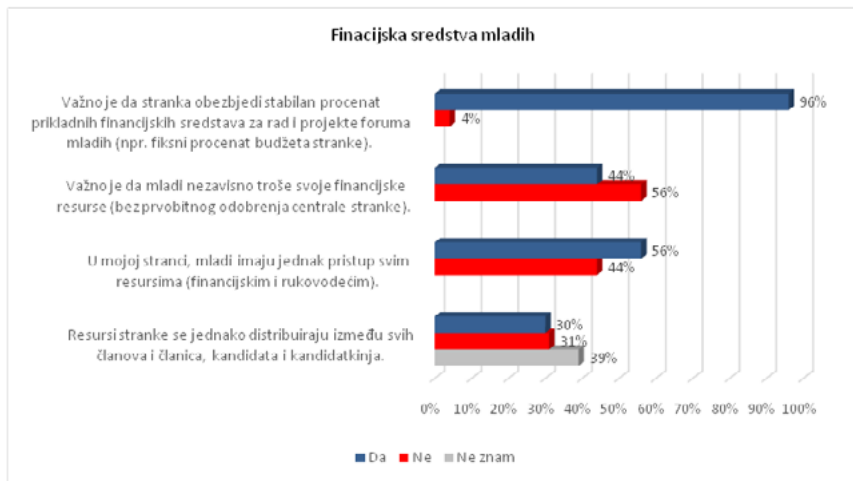
4.36. Rezultati ankete za NS

S druge strane samo 29,5% odgovora pokazuje da su stranački resursi pravedno raspoređeni između svih kandidata/-kinja (Grafikon 4.37.). Pregledavajući anketne odgovore prema dobnim skupinama, zanimljivo je da se samo 36% ispitanika/-ica u dobi od 18-35 slaže da mladi imaju jednak pristup svim resursima (finansijskim i rukovodećim), dok čak 81% ispitanika/-ica starosti 50+ podržava ovu istu tvrdnju. Osim toga, sagovornici/-ice su izjavili/-le kako stranka tokom kampanje finansijski podržava uglavnom one kandidate/-kinje koji/-e se nalaze u prvih deset mjesta na izbornim listama, a mladi/-ekandidati/-kinje obično se postavljaju na niže pozicije, te im se time posvećuje manje pažnje i sredstava.

Nadaju se da će to u budućnosti biti bolje riješeno. Važno je napomenuti da Naša stranka nije velika stranka i da postoje određena financijska ograničenja; međutim u rukovodećim tijelima stranke postoje predstavnici/-ice mladih koji/-e ravnopravno učestvuju u donošenju odluka vezanih za raspodjelu budžeta. Sagovornici/-ice intervjuja također potvrđuju da je stranka odredila mjesečna sredstvaza Forum mladih, a stranka obično daje i veću novčanu podršku u slučajevima kada je potreban veći iznos novca za aktivnosti Forumu.

4.37. Rezultati ankete za NS

Kada je riječ o programu mentorstva za mlade, ulesnici/-ice navode da ne postoji formalna strategija koja pokriva ovu važno pitanje u Našoj stranci. Ipak je u NS uobičajena praksa da se članovi/-ice s bogatim političkim iskustvom često sastaju s novim članovima/-icama kako bi im detaljnije objasnili programe i ciljeve stranke. Također tvrde da se aktivnosti, obuke, radionice i seminari koje organizuje NS često bave temama koje su bitne za buduću političku karijeru stranačkih članova/-ica. Na ovim događajima, članstvo ima priliku razgovarati o svojim iskustvima, osvrnuti se na aktuelne probleme u društvu te podijeliti savjete s novim članovima/-icama, koji će im pomoći da se više uključe i da podignu svoje samopouzdanje.

Učesnici/-ice istraživanja nadaju se da će se pitanja mladih u sve većoj mjeri biti zastupljena i u budućnosti, s obzirom na to da im je potrebno više savjeta i obuke o javnom govoru, pisanju inicijativa, kao i smjernica o tome kako savladati prepreke s kojima će se vjerovatno suočiti nakon prvog imenovanja za vijećnike/-ice ili na sličnim pozicijama.

4.38. Rezultati ankete za NS

Na temu zastupljenosti u medijima 69% odgovora procjenjuje da NS dovoljno medijski eksponira mlade kandidate/-kinje (Grafikon 4.38.). Isto tako većina učesnika/-ica istakla je trud stranke da unaprijedi svoje komunikacijske strategije i podjednako promoviše mlade kandidate/-kinje na sve popularnijim društvenim mrežama, kako bi simpatizeri/-

ke i glasači/-ice Naše stranke te građani/-ke općenito mogli/-le pratiti i dobiti informacije iz prve ruke o političkim idejama, programima i aktivnostima NS prije izbornih procesa. Istakli su da mladi/-e članovi/-ice stranke dobiju veću podršku stranke u medijima i na društvenim mrežama nakon što budu izabrani/-e, što je i očekivano. Iz tog su razloga neki sagovornici/-ice podijelili/-le svoje mišljenje da, baš kao što je kvalitetne proizvode lako reklamirati u medijima, na isti način svi/-e članovi/-ice stranke trebaju uložiti pojedinačne napore kako bi svoje političke aktivnosti i izjave „ispolirali/-le“ tako da kvalitet dolazi na prvo mjesto. Takođe, kako bi dobili/-le promotivnu podršku stranke, navode da bi svaki član/-ica stranke trebao/-la u kontinuitetu raditi na samousavršavanju i tražiti mogućnosti dodatnog političkog obrazovanja. No, učesnici/-ice ovog istraživanja misle da mladi trenutno nisu zainteresovani za radionice i seminare koji se organizuju na edukativnim osnovama.

Prednost mladih je što se lako prilagođavaju stalnom tehnološkom napretku, a naši/-e sagovornici/-ice potvrđuju da Forum mladih i njegovi/-e članovi/-ice koriste društvene mreže za promociju svog rada, aktivnosti i ideja. Kako živimo u digitalnom dobu, u kojem vizuelni sadržaji igraju ulogu u svakom segmentu života, mladi koriste svoje profile na društvenim mrežama kao jednu od ključnih metoda za prijenos važnih poruka široj publici, posebno mladim građanima/-kama svoje zemlje. Kao primjer uspješne online promocije, učesnici/-ice ovog projekta naveli/-le su videospot koji je napravio Forum mladih iz Tuzle o neadekvatnom trajanju saobraćajnog semafora za pješake/-kinjena raskrsnici u njihovom gradu. Njihov videojavnost jedobro prihvatila, posebno mladi. Nadaju se da stranka može osigurati više profesionalnog angažmana i vremena ureda za odnose s javnošću i/ili više edukacija o korištenju online alata i promociji na društvenim mrežama kako bi pomogli Forumu mladih da poboljšaju svoje vizuelne sadržaje namijenjene za objavu na društvenim mrežama. Njihovi postovi mogu biti vrlo korisni za otvaranje rasprave, širu interpretaciju i poticanje daljeg javnog preispitivanja određenog problema. Takođe se nadaju da bi to u konačnici moglo rezultirati većoj medijskoj praćenosti jer vjeruju da će ih javnost, posebno njihovi vršnjaci/-kinje, doživljavati kao ozbiljne političare/-ke i aktiviste/-ice.

Tokom istraživanja analizirano je i pitanje potencijalno novih i novonastalih problema u političkom angažmanu mladih u Našoj stranci za BiH, a učesnici/-ice su dali/-le nekoliko prijedloga kako stranka može pomoći svojim mladim članovima/-icama da unaprijede svoje učešće u politici i poboljšaju svoju komunikacijske strategije. Prije svega, učesnici/-ice smatraju da bi trebalo postojati više inovativnih platformi i politika namijenjenih za regrutovanje novih mladih članova/-ica čije članstvo potencijalno može „osvježiti“ rad Forumu mladih novim idejama.

Primijetili/-lesu da imenovani/-e mladi/-e vijećnici/-ice, iako malobrojni/-e, trebaju pomoć stranke kako bi što bolje vodili/-le svoje političke programe i učinkovito ih prezentirali/-le građanima/-kama, uključujući i komitete stručnih savjetnika/-ica za određena područja, npr. arhitekturu, ekonomiju, urbanizam, saobraćaj i komunikacije, itd., s kojima se svi/-e općinski/-e vijećnici/-e mogu obratiti i konsultovati kako bi stekli/-le jasno razumijevanje problematike prije nego što se obrate lokalnoj upravi. Imenovani/-e vijećnici/-ice, naravno, ne mogu biti stručni/-e u svim pitanjima koja se tiču njihove lokalne zajednice, te bi na taj način stranka mogla pružiti odgovarajuću podršku vijećnicima/-icama i pomoći im da svoju politiku i zakonodavne inicijative što bolje prezentiraju u toku svog mandata. Ovakav pristup posebno bi bio koristan onima koji suna samom početku izgradnje svoje političke karijere. Objasnili/-le su da je razlog zašto bi mladi/-e vijećnici/-ice mogli/-le imati koristi od ovakvih strateški organizovanih konsultacija činjenica da politiku često doživljavaju kao vrlo neprijateljsko mjesto za mlade, pa ih usavršavanje po pitanju znanja, komunikacijskih strategija i sličnih vještina može ojačati da bolje razvijaju svoju političku karijeru.

Učesnici/-ice su ukazali/-le i na nedavnu situaciju koja se dogodila u Zenici, gdje se, sticajem okolnosti, rukovodstvo trenutnog Gradskog odbora NS sada uglavnom sastoji od članova/-ica Foruma mladih, a predsjednica je ujedno predsjednica Foruma mladih Zenica. Ovo nije lak zadatak, ali mladi ovog foruma pokazali su snagu i neočekivano preuzeli odgovornost za vođenje ovog važnog odbora. Učesnici/-ice ovog istraživanja nadaju se da će rezultati njihovog rada biti uspješni i da će poslužiti kao dobar primjer marljivog rada mladih.

Učesnici/-ice istraživanja nadaju se da će mediji i obrazovne institucije prepoznati važnost političke edukacije mladih, kako bi mladi/-e građani/-ke shvatili/-le važnost moći koju birač/-ica ima na dan izbora, a posebno kako bi se osiguralo učešće mladih u svim fazama edukacije birača.

Ističu da je važno da se provedu odgovarajuće metode i multimedijske strategije kako bi se privukla pažnja mladih pa prate politička dešavanja u zemlji. Napominju kako mlade općenito ne zanima politika u Bosni i Hercegovini i odbojna im je zbog brojnih slučajeva malverzacija

"Puno je mogućnosti koje otvoreno tržište nudi, a mladi su članovi/-ice globalne zajednice, stoga njihov politički angažman treba biti žestok, hrabar i pošten."

*Učesnik/-ica
Naša stranka*

koje se vezuju za aktuelnu političku elitu. Nadalje pojašnjavaju da je važno da se mladi obrazuju i informišu o političkom sistemu BiH, te o strankama i njihovim ideologijama, kako bi ih motivisali da iskoriste svoje demokratsko pravo glasa. Smatraju da su projekti slični projektu BDF-a "Pazi za koga glasaš" vrlo važni i korisni u dopiranju do mladih i podizanju svijesti onjihovoj važnosti izlaska na izbore. Nadaju se da ovo može biti jedan od načina da se zaustavi odlazak mladih iz BiH, jer bi promjene na političkoj sceni mogle stvoriti bolje prilike i promjene u kvalitetnom obrazovanju, ulaganju u ljudski kapital i životnom standardu u njihovoj domovini. Političke stranke trebale bi učiniti više na razvoju interaktivnih online alata kako bi došle do informatički pismenih mladih birača/-ica, kao i uključiti mlade u rukovodeća tijela na izborima, kao radnike/-ice na biračkim mjestima i kao izborne posmatračice/-ice. Takođe, navode da su mladi generalno nedovoljno zastupljeni u medijskim sadržajima u BiH te se nadaju da će mediji u budućnosti činiti više na njegovanju pozitivnog javnog mišljenja o uključenosti mladih u politiku i javni život. Učesnici/-ice navode da Naša stranka stalno ulaže napore da se glas njihovih mladih članova/-ica čuje na političkoj sceni u BiH, te bi ovakvim djelovanjem mogli zaustaviti evidentan odlazak mladih i potaći njihov održivi povratak u BiH.

Učesnici/-ice su istakli/-le kako su svjesni/-e da i Forum mladih mora pokrenuti inovativne aktivnosti. Planiraju i nadaju se provedbi političke akademije za mlade kako bi mlade liberale/-ke uključili u dublje rasprave, analize i edukacije o savremenim političkim temama i problemima koji su aktuelni unutar NS. Time se nadaju da će pomoći u profiliranju i otkrivanju novih političkih potencijala i među članstvom koje je već dio NS.

Na kraju učesnici/-ice ističu da Naša stranka podržava međustranačku saradnju između liberalnih i ostalih stranaka iz regije, ali i iz zemalja EU. NS je razvila unutrašnje zakonske okvire kako bi mladi bili pravedno zastupljeni na svim nivoima i kako bi učestvovali u svim tijelima odlučivanja stranke.

Nadaju se da je jedan od budućih ciljeva liberalnih stranaka Zapadnog Balkana uspostavljanje trajne aktivnosti njihovih stranaka koja će uključivati međuregionalnu saradnju mladih, projekt razmjene mladih, sličan programima razmjene studenata koji su već u praksi na mnogim svjetskim univerzitetima. Istakli su da je regionalna saradnja važna za mlade jer potiče razmjenu dobrih praksi i pomaže jačanju političkih kapaciteta mladih u liberalnim strankama Zapadnog Balkana. Posebno bi bilo vrlo korisno kada bi forumi mladih, uz podršku svojih stranaka, organizovali regionalne konferencije mladih. Ove konferencije dale bi ozbiljnu priliku mladim liberalima/-kama da regionalno predstavljaju sebe i svoj rad svojim vršnjacima/-kinjama.

Nadaju se da će rukovodstvo stranke takođe rado prisustvovati ovakvim konferencijama i potencijalno učestvovati kao ključni govornici/-ice ili članovi/-ice panel rasprava na zadanu temu. Takvi bi događaji pomogli liberalnim strankama i njihovim forumima mladih da pokažu drugačiju sliku političkih praksi, jer bi javnost dobila priliku vidjeti regionalnu saradnju i uzajamnu podršku među mladim političarima/-kama umjesto trenutnih poruka o nacionalnim ili etničkim podjelama.

Članovi/-ice foruma mladih na ovaj način bi dobili/-le i regionalnu promociju svog rada i političkog angažmana.

**SAŽETAK NALAZA ZA NAŠU STRANKU:
PLAN AKTIVNOSTI ZA MLADE**

Tabela 4.2 Kontrolna lista kriterija za dobno-prijateljske stranke

✓	Statut, politike i programi stranke uključuju i uređuju učešće mladih u rukovodstvu stranke.
✓	Sadašnja stranačka struktura odražava zastupljenost mladih u rukovodstvu stranke.
✓&X	Razvijaju se posebni programi za mlade kako bi se unaprijedila njihova politička zastupljenost.
✓	Unutar stranke uspostavljena je autonomna, aktivna i javno vidljiva organizacija mladih (npr. forum mladih).
X	Organizacija mladih (npr. forum mladih) dobro je organizovana i dobro promovise stranačke vrijednosti kako bi privikle nove članove/-ice i glasače/-ice stranke.
✓	Razrađeni su posebni prioriteti u pogledu političkog predstavljanja mladih; neki od tih prioriteta uključeni su u izborne kampanje i obećanja stranke.
X	Stranka provodi redovne revizije kako bi utvrdila procese i prakse koje mogu diskriminirati mlade, te procijeniti napredak ka njihovoj većoj političkoj zastupljenosti.
X	Sredstva stranke pravedno su raspoređena između svih članova/-ica i kandidata/-kinja, bez obzira na dob.
X	Stranka ima službeni program mentorstva u kojem novi/-e, neiskusni/-e mladi/-e članovi/-ice sudjeluju i primaju savjete od svojih politički iskusnijih mentora/-ica.
✓&X	Stranka pruža dovoljno prostora za medije za svoje mlade članove/-ice i kandidate/-kinje.
✓&X	Budžet političke stranke predviđa finansiranje programa i mehanizama unutar stranke namjenjenih jačanju političkog angažmana mladih.

Shema: ✓&X - Stranka ispunjava kriterij.
 ✓&X - Stranka ne ispunjava kriterij.
 ✓&X - Stranka djelimično ispunjava kriterij.

4.4 STUDIJA SLUČAJA POKRET SLOBODNIH GRAĐANA SRBIJE

Pokret slobodnih građana (PSG) Srbije je politička organizacija iz Srbije koja je osnovana 2017. godine i zastupa liberalnu ideologiju. PSG je na nedavnim parlamentarnim izborima 2022. godine nastupio u okviru koalicije “Ujedinjeni za pobjedu Srbije”, koja je dobila 13,5% glasova. Trenutno ima dva zastupnika/-ca u Skupštini grada Beograda i nema mjesto u Narodnoj skupštini Srbije. Trenutni predsjednik PSG-a je 29-godišnji Pavle Grbović.

Statut PSG-a, usvojen 2019. godine u Beogradu, ne spominje pojam “mladi” niti određuje broj članova/-ica ili predstavnika/-ica mladih u njegovim rukovodećim tijelima. Struktura PSG-a nema organizaciju mladih i mladi se ne spominju u programima Pokreta. Naime, termin mladi samose jednom spominje na zvaničnoj stranici PSG-a, uz tvrdnju da je jedna od vrijednosti i ciljeva PSG-a osigurati perspektivu mladima Srbije.

4.39. Rezultati ankete za PSG

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da 83% od 35 učesnika/-ice ankete smatra važnim da Statut PSG-a osigurava ravnomjerno učešće mladih u svim stranačkim tijelima odlučivanja, na stranačkim izbornim listama, te za sve predložene i imenovane funkcije (Grafikon 4.39.). Učesnici/-ice potvrđuju da vodstvo PSG-a snažno potiče i podržava političku zastupljenost

mladih te da su zapravo većina članova/-ica Pokreta upravo mladi. Dalje potvrđuju da su mladi članovi/-ice PSG-a uključeni/-e u stranačko rukovodstvo jer je zapravo predsjednik PSG-a najbolji mladi predstavnik Pokreta. Rezultati istraživanja nadalje pokazuju da se 89,7% učesnika/-ica slaže da su mladi članovi/-ice uključeni u unutarstranačke inicijative i saradnju (prosječna ocjena 4,49/5, Grafikon 4.40.).

Potvrđuju da su mladi uključeni u rukovodstvo PSG-a u 88,6% slučajeva (prosječna ocjena 4,43/5, Grafikon 4.41.). Sagovornici/-ice PSG-a objašnjavaju da Pokret Statutom ili drugim propisima nije utvrdio minimalni postotak mladih članova/-ica imenovanih u rukovodeća tijela Pokreta. Nažalost, PSG nije dostavio službene odgovore na vrijeme potrebno za ovo istraživanje, stoga njihov odgovor nije mogao biti objavljen u ovoj studiji. Sagovornici/-ice intervjuja objašnjavaju da, iako ne postoji formalna procedura imenovanja mladih članova/-ica za izbor u strukturna tijela PSG-a, mladi se u praksi biraju i imenuju, a čak je i sadašnji predsjednik PSG-a predstavnik mladih. Slažu se da PSG uvažava i cijeni doprinos svojih mladih članova/-ica i njihovo mišljenje u svakom smislu te potvrđuju da rukovodstvo Pokreta uvažava prijedloge i primjedbe koje oni upućuju. Ipak, učesnici/-ice također ističu da, budući da je PSG opozicija vladajućoj stranci ili vladajućoj vlasti, mladi nerado nastupaju pod zastavama PSG-a i javno izražavaju svoje nezadovoljstvo politikom vladajućeg tijela, jer se boje da bi se mogli suočiti s posljedicama u školi, na univerzitetu ili na poslu zbog otvorenog izražavanja svojih opozicijskih političkih stavova. To je razlog zašto mnogi mladi odlučuju ne isticati se ili glasno govoriti o svom političkom aktivizmu.

4.40. Rezultati ankete za PSG

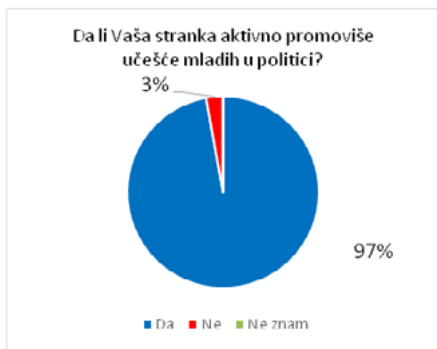

4.41. Rezultati ankete za PSG

97% učesnika/-ica istraživanja potvrđuje da PSG aktivno promoviše zastupljenost mladih u politici, a isto tako, 97% njih takođe se slaže da Pokret aktivno promoviše svoje mlade kandidate/-kinje (Grafikon 4.42. i Grafikon 4.43.). Uz to 87% njih smatra da je PSG-u stalo do opće dobrobiti mladih, dok ih 77% smatra da Pokret svojim mladim članovima/-icama pruža dovoljno mogućnosti za obuku u inostranstvu. Jedan od zaključaka ovog istraživanja je i da članstvo Pokreta nije upoznato s inovativnim političkim platformama PSG-a za veću zastupljenost mladih u politici, jer samo 25,7% njih potvrđuje ovu tvrdnju.

4.42. Rezultati ankete za PSG

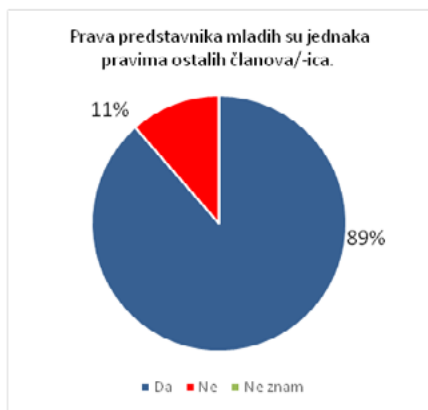

4.43. Rezultati ankete za PSG

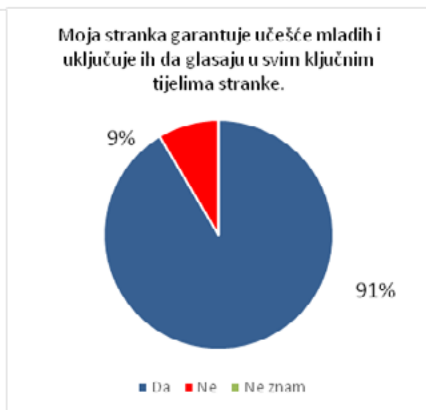

Kada je riječ o ravnopravnom tretmanu mladih članova/-ica i osiguravanju da prava predstavnika/-ica mladih budu izjednačena s pravima ostalih članova/-ica unutar PSG-a, 89% učesnika/-ica ankete smatra da interne prakse Pokreta osiguravaju jednak tretman svim njegovim članovima/-icama, bez obzira na dob (Grafikon 4.44.). Takođe 91% njih smatra da Pokret osigurava glas mladih u ključnim tijelima PSG-a (Grafikon 4.45.). Međutim, kako Statut PSG-a ne reguliše postotak zastupljenosti mladih u strukturnim tijelima Pokreta, preporučuje se da se učešće mladih službeno utvrdi zakonodavnim okvirom Pokreta.

4.44. Rezultati ankete za PSG

4.45. Rezultati ankete za PSG

Po pitanju organizacije mladih PSG-autvrđeno je da PSG nema posebnu organizaciju koju vode mladi, a koja omogućuje zasebno okruženje i promoviše relevantne programe i politike koje se bave mogućnostima, kapacitetima i dobrobiti mladih i njihovim smislenim zastupanjem u politici. Ipak, 83% učesnika/-ica smatra da je važno da Pokret podržava mlade liberalne u stvaranju autonomne, aktivne i javno vidljive organizacije, uspostavljene i poštovane unutar PSG-a. Pregledom anketnih odgovora po dobnim skupinama zanimljivo je da se samo 75% ispitanika/-ica od 18-35 godina starosti smatra da bi mladi/-e članovi/-ice trebali imati organizaciju mladih unutar PSG-a, dok 87% njih u starosti od 35-50 godina i 95% ispitanika u dobi od 50+ podržava tu istu tvrdnju. Zatim, 81% odgovora ove studije pokazuje da Pokret garantuje glas mladih u ključnim rukovodećim tijelima PSG-a. Štaviše, svi učesnici/-ice (100%) slažu se da je važno da PSG podržava mlade prilikom organizacije vlastitih događaja i konferencija, a 97% njih smatra da je važno da tim događajima prisustvuju i u značajnom broju zastupnici/-ice rukovodstva PSG-a. Iako 83% učesnika/-ica ankete ocjenjuje da organizaciju mladih PSG-a treba ojačati, njih 73% zadovoljno je rezultatima svog rada i smatra da organizacija mladih dobro radi svoj posao (Grafikon 4.46.). Sagovornici/-ice potvrđuju da organizacija mladih formalno nije osnovana unutar PSG-a, iako se o toj ideji razmišljalo u prošlosti. Trenutno se mladi spontano okupljaju svojim djelovanjem podržavaju inicijative i rad Pokreta.

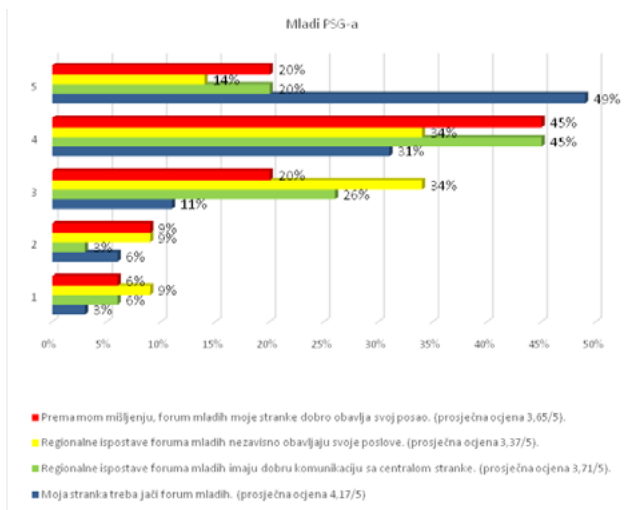
„U PSG-u su sloboda iznošenja prijedloga i redovna rasprava o suprotnim stavovima uvijek dovodili do konačnog dogovora uz kompromis.“

*Učesnik/-ica
Naša stranka*

Tvrde da PSG inače podržava njihove inicijative za organizacije seminara, obuka i radionica usmjerenih na osnaživanje mladih te ih uvijek poziva na učešće u takvim programima i edukacijama. Istakli/-le su i da su finansije često problem,

ali je Pokret je uvijek nalazio načine da pomogne implementaciju odgojno-obrazovnih programa mladih koji šire liberalističke poglede i ideologije. Događa se i da mladi/-e članovi/-ice PSG-a ponekad ne žele voditi ili učestvovati u određenim aktivnostima, ili javno komentarisati politička događanja jer se boje da bi zbog svojih političkih stajališta mogli/-le biti sankcionirani/-e na fakultetu ili na poslu. Pojašnjavaju da neki mladi članovi/-ice PSG-a nisu spremni/-e nositi se s pritiskom javnosti te se zbog toga ustručavaju iskoristiti priliku da se uključe u rukovodstvo Pokreta i učestvuju u procesima donošenja odluka. Također neki/-e sagovornici/-ice sumnjaju da će mnogim mladim članovima/-icama PSG-a nedostajati motivacija ili ambicija da preuzmu ulogu vođe svoje potencijalne organizacije mladih kada je budu osnovali.

4.46. Rezultati ankete za PSG

Skala: 5 – Apsolutno se slažem; 4 – Slažem se; 3 – Niti se slažem niti se ne slažem; 2 - Ne slažem se; 1 - Nikako se ne slažem.

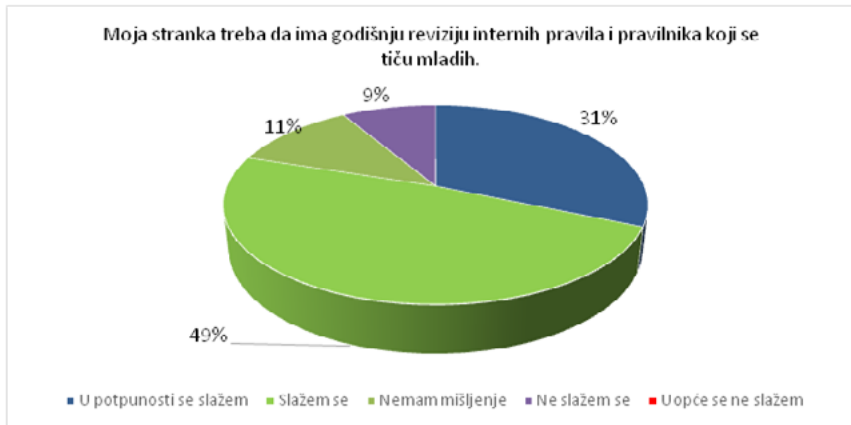

Što se tiče platformi za inovativne politike za veću političku zastupljenost mladih, samo 26% učesnika/-ica smatra da ih PSG uopće ima. Sagovornici/-ice objašnjavaju da se Pokret senzibilno bavi pitanjima mladih te da se uskoro planira i temeljito pozabaviti novim platformama politike za mlade. Jedna od takvih politika je izrada kandidatskih lista i sistema kvota. 60% učesnika/-ica istraživanja potvrdilo je da PSG nije uveo kvote za mlade kandidata/-kinje za izbore u zakonodavnim tijelima na svim razinama (Grafikon 4.47.). 63% njih tvrdi da je PSG osigurao mjesta za mlade članove/-ice u ključnim tijelima Pokreta, uključujući komisije za izbor kandidata/-kinja, na svim nivoima. S druge strane 71% učesnika/-ica slaže se da unutar PSG-a postoje razrađeni prioriteti vezani za mlade, gdje su neki od tih prioriteta uključeni u predizborne kampanje i obećanja stranke. Oni dalje pojašnjavaju da je PSG tek osnovan pokretkoji je na izbore izašao ukoalaciji s drugimstrankama Srbije, i zajednički su predlagali svoje kandidate/-kinje za predsjedničke, parlamentarne i beogradske izbore, stoga je trenutno vrlo izazovno kandidovati ravnomjeran broj mladih kandidata/-kinja na izbornim listama isključivo ispred PSG-a. Nadaju da će Pokret pomoći mladim članovima/-icama da ojačaju svoje političke vještine kroz više obuka, radionica i seminara namijenjenih unapređenju političkog angažmana mladih jer mnogima nedostaje motivacija da budu u središtu političke scene i da raspravljaju o političkim temama. Zbog toga 97% njih smatra da je važno da se uspostave i podrže stalne akademije za mlade, kao i programi obuke za mlade članove/-ice kako bi stekli/-le potrebne vještine i znanje za efikasno vođenje i snalaženje u institucionalnoj politici.

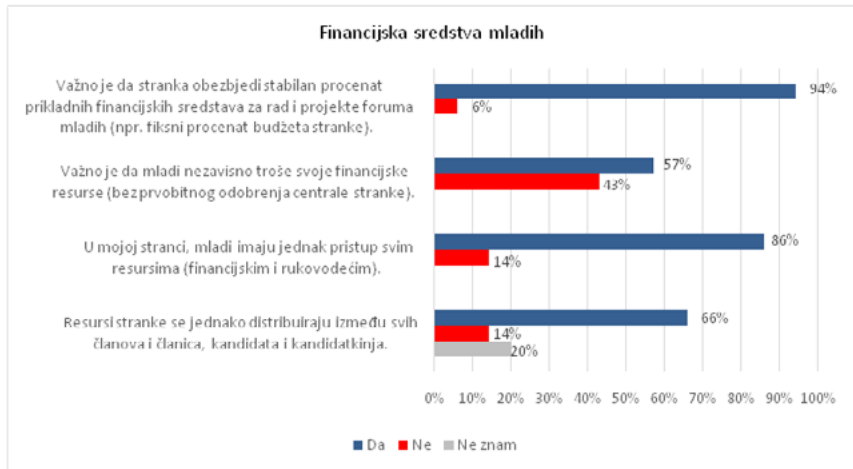
Kada je riječ o organizovanju godišnjih revizija i praksi vezanih za mlade, rezultati ovog istraživanja pokazuju da se 81% učesnika/-ica slaže da bi PSG trebao organizirati godišnje revizije za rješavanje pitanja mladih (Grafikon 4.48.).

4.48. Rezultati ankete za PSG

Rezultati istraživanja takođe pokazuju da se 94% učesnika/-ica slaže da osiguranje stabilnih, odgovarajućih finansijskih sredstava za projekte koje organizuju mladi (npr. fiksna mjesečna naknada ili postotak budžeta PSG-a) treba biti utvrđeno politikama i propisima Pokreta. Iako samo 57% njih podržava tvrdnju da mladi samostalno koriste ta finansijska sredstva bez prethodnog odobrenja PSG-a (Grafikon 4.49.), sagovornici/-ice intervjuja potvrđuju da rukovodstvo PSG-a finansijski podržava rad mladih kad god je to moguće, a 97% njih smatra da je važno da događajima koje organizuju mladi prisustvuje značajan broj članova/-ica rukovodstva PSG-a. Također, 66% učesnika/-ica istraživanja tvrdi da su stranački resursi pravedno raspoređeni između svih kandidata/-kinja (Grafikon 4.49.). 94% njih smatra da je važno da se za organizacije mladih i njihove projekte odrede i osiguraju stabilna finansijska sredstva u obliku fiksnog postotka budžeta PSG-a, a 57% njih se slaže da bi mladi trebali koristiti ta finansijska sredstva samostalno, bez prethodnog odobrenja PSG-a (Grafikon 4.49.).

4.49. Rezultati ankete za PSG

“Članovi/-ice PSG-a koji su iskusniji u politici podučavaju naše nove, mlade članove/-ice jer razumiju da pravi lideri radije dijele nego zadržavaju svoje cijenjeno znanje i vještine.”

*Učesnik/-ica
PSG*

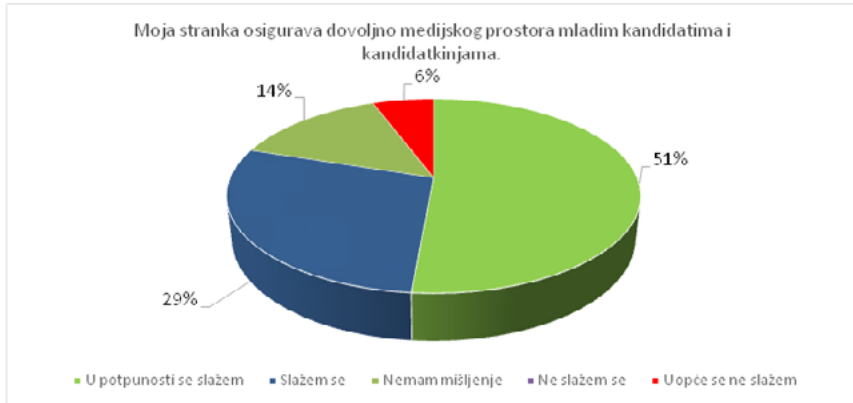
Kada je riječ o mentorskom programu za mlade, učesnici/-ice istraživanja navode kako Pokret trenutno nema formalni program ili strategiju koja bi definisala smjernice i ciljeve takvog programa. Oni međutim tvrde da se neformalni mentorski sastanci i rasprave među članovima/-icama

PSG-a održavaju i da se profesionalna mreža postepeno gradi među članstvom. Nadaju se da će PSG uskoro uvesti službeni program koji će pomoći u pravilnom stvaranju povjerenja, podrške i općeg razvoja tima.

Još jedan aspekt koji je analiziran u okviru ovog istraživanja je izloženost mladih članova/-ica u medijima, i 84% odgovora pokazuje da PSG svojim mladim kandidatima/-kinjama ustupa dovoljno medijskog prostora (Grafikon 4.50.).

Učesnici/-ice ovog istraživanja istakli/-lesu kako predsjednik Pokreta ima manje od 30 godina i smatraju da je izvrstan predstavnik mladog, iskusnog političkog lidera koji je kompetentan izbor za javne nastupe, učesće u javnim raspravama i panelima o svim savremenim temama u medijima, ne samo o temama koje se tiču mladih. S druge strane takođe su objasnili/-le da mediji ne pružaju dovoljno prostora mladima općenito, te ih se rijetko poziva da sudjeluju kao sagovornici/-ice. U slučaju da PSG želi komentarisati određenu temu koja se tiče mladih, onda se to obično organizuje na način da mladi/-a član/-ica PSG-a da izjavu koja se objavi u medijima, ali mnogi/-e učesnici/-ice ovog istraživanja smatraju da ova metoda daje nedovoljno učinkovite rezultate. Smatraju da se obje strane, mediji i PSG, trebaju više potruditi da mladima osiguraju više vremena u medijskom prostoru i pozivaju ih u debate, podcastove, radijske emisije, i da bi na taj način važne teme koje se tiču mladih bile više medijski eksponirane. Takođe su objasnili/-le da su društveni mediji i dalje važna platforma za komunikaciju i zagovaranje važnih pitanja.

4.50. Rezultati ankete za PSG

Ocenjuju da PSG izvrsno koristi online alate za podjelu svog promotivnog materijala putem profila i grupa na društvenim mrežama. Smatraju da na ovaj način lako dopiru do mladih i direktno ih informišu o trenutnim aktivnostima PSG-a. Broj pratilaca PSG-a u ovom je slučaju u porastu. Međutim, nisu sigurni/-e imaju li mladi PSG-azasebne grupe na platformama društvenih mreža za promociju svojih materijala i aktivnosti, te se stoga preporučuje da se takve informacije podijele sa svim članstvom Pokreta.

Učesnici/-ice studije naglasili/-le su nekoliko novih pitanja u vezi s političkim angažmanom mladih PSG-a kojima se Pokret treba pozabaviti i koje treba ojačati putem svojih postojećih alata, i nekoliko njih bitće spomenuto ovdje. Za početak se nadaju da će postojati formalna organizacija mladih unutar PSG-a u budućnosti koja će se baviti pitanjima koja se tiču ove populacije na stručnijem nivou nego da se to rješava kroz opću politiku mladih PSG-a.

„PSG je rijetka politička organizacija u Srbiji u kojoj su mladi dobrodošli da sudjeluju i iznose mišljenje o svim političkim temama, a ne samo o pitanjima koja se tiču mladih. Javnost je sretna kada vidi da mladi sudjeluju u politici i unose nove perspektive u političko središte pažnje.“

*Učesnik/-ica
PSG*

Sve se stranke suočavaju s određenim izazovima kada je riječ o regrutovanju novih, mladih članova/-ica, pa iako su se mladi spontano pridružili PSG-u prije dvije godine kao rezultat bojkota opozicijskim stranakama uoči izbora, trenutno ne postoji nikakav zvanični program usmjeren na približavanje i regrutiranje mladih Srbije. Pojasnili su kako mlade politika ne zanima previše i da je doživljavaju kao nešto daleko i nepotrebno. Sagovornici/-ice smatraju da bi mladima moglo biti privlačno više medijskog i online prostora za politički aktivne mlade, gdje će politika biti predstavljena na njima razumljiv način. Mladi trebaju razumijeti da su politike glavni koordinator svih ljudskih aktivnosti i da postavljaju životne standarde koji utiču na sve aspekte naše društvene organizacije. Ovakav pristup mogao bi motivisati mlade da razmotre svoja demokratska prava i važnost glasanja, informisanja i kritičke procjene tekućih pitanja. Takođe se nadaju da će institucije, fondacije i organizacije mladih približiti politiku i njenu svrhu mladima kroz školske i univerzitetske nastavne planove i programe, panel rasprave i kroz učešće u dijaloškim emisijama. Na taj način mladi se mogu više zainteresovati za politički aktivizam. Na kraju, budući da se članovi PSG-a nadaju da će pokret rasti i da će im se više članova/-ica pridružiti u njihovim aktivnostima, ukazuju na to da je važno formalizirati strukturu samog PSG-a, kao i institucionalizirati njihove propise i programe kako bi smjernice i hijerarhija Pokreta bile jasno definisane i kvalitetno ispoštovane u praksi.

**SAŽETAK NALAZA ZA PSG:
PLAN AKTIVNOSTI ZA MLADE**

Tabela 4.4 Kontrolna lista kriterija za dobro-prijateljske stranke

X	Statut, politike i programi stranke uključuju i uređuju učešće mladih u rukovodstvu stranke.
✓	Sadašnja stranačka struktura odražava zastupljenost mladih u rukovodstvu stranke.
✓ & X	Razvijaju se posebni programi za mlade kako bi se unaprijedila njihova politička zastupljenost.
X	Unutar stranke uspostavljena je autonomna, aktivna i javno vidljiva organizacija mladih (npr. forum mladih).
✓ & X	Organizacija mladih (npr. forum mladih) dobro je organizovana i dobro promoviše stranačke vrijednosti kako bi privikle nove članove/-ice i glasače/-ice stranke.
X	Razrađeni su posebni prioriteti u pogledu političkog predstavljanja mladih; neki od tih prioriteta uključeni su u izborne kampanje i obećanja stranke.
X	Stranka provodi redovne revizije kako bi utvrdila procese i prakse koje mogu diskriminirati mlade, te procijeniti napredak ka njihovoj većoj političkoj zastupljenosti.
✓ & X	Sredstva stranke pravedno su raspoređena između svih članova/-ica i kandidata/-kinja, bez obzira na dob.
X	Stranka ima službeni program mentorstva u kojem novi/-e, neiskusni/-e mladi/-e članovi/-ice sudjeluju i primaju savjete od svojih politički iskusnijih mentora/-ica.
✓ & X	Stranka pruža dovoljno prostora za medije za svoje mlade članove/-ice i kandidate/-kinje.
X	Budžet političke stranke predviđa finansiranje programa i mehanizama unutar stranke namjenjenih jačanju političkog angažmana mladih.

Schema: ✓ & X - Stranka ispunjava kriterij.
 ✓ & X - Stranka ne ispunjava kriterij.
 ✓ & X - Stranka djelimično ispunjava kriterij.

5. ZAKLJUČAK

Fondacija Boris Divković 2021. godine objavila je studiju Budni iz nužde: politički i građanski aktivizam mladih Bosne i Hercegovine. Većina učesnika/-ica tog istraživanja navela je da političke stranke ne smatraju da su mladi/-e aktivisti/-ice neophodni/-e za razvoj stranke ili društva. Stoga je ideja BDF-a bila dobiti potpuniju sliku i istražiti stepen političkog angažmana mladih u liberalnim strankama. Publikacija Liberalni Zapadni Balkan u pokretu: Mladi u liberalnim političkim strankama stoga predstavlja nastavak i opširnije ispitivanje zastupljenosti mladih u liberalnim političkim organizacijama. Istraživanje se fokusira na izazove njihovog položaja i uključenosti u procedure i procese unutar organizacije. Studija se bavi i mogućnostima njihove političke promocije u javnosti.

Opće nezadovoljstvo i nedostatak perspektive mladih Zapadnog Balkana su sveprisutni. To se ogleda u alarmantno visokom postotku odlaska mladih, koji prvenstveno emigriraju u razvijene zapadne demokracije radi obrazovanja ili zaposlenja. Nužno je proučiti razloge koji mlade tjeraju na odlazak kako bi se ovaj negativan i zabrinjavajući trend zaustavio. Štaviše, hitno je potrebno pronaći rješenja i stvoriti perspektivu za mlade ljude u njihovim domovinama. U posljednjem desetljeću akademske institucije te domaće i međunarodne organizacije objavile su studije o različitim aspektima izazova s kojima se susreću mladi u regiji. Međutim, nije bilo opširnijeg istraživanja o političkom angažmanu mladih. Ova publikacija preporučuje liberalnim strankama kako uključiti i promovirati mlade kako bi ih motivisali da ostanu i aktivno rade za bolju budućnost svoje zajednice.

Publikacija Liberalni Zapadni Balkan u pokretu: Mladi u liberalnim političkim strankama objavljuje četiri studije slučaja iz četiri zemlje. To su Liberalno-demokratska partija (LDP) Sjeverne Makedonije, Naša stranka (NS) iz Bosne i Hercegovine, Liberalna partija Crne Gore (LPCG) i Pokret slobodnih građana (PSG) Srbije. Koristi kombiniranu metodu primarne i sekundarne istraživačke triangulacije, gdje primarno istraživanje sadrži detaljne intervjue i upitnike.

Sekundarna analiza analizira podatke iz dostupnih materijala prethodnih istraživanja, te različitih internih stranačkih dokumenta, itd. Istraživanje se odvijalo tokom pandemije Covid 19, te su zbog tih okolnosti istraživači/-ice morali/-le provesti intervjue i upitnike koristeći online načine rada. Na kraju svake studije slučaja nalazi se tabela s popisom dobno-prijateljskih kriterija za stranke koje se temelje navedenim preporukama kojih bi se stranke trebale pridržavati. Krajnji cilj BDF-a i ovog istraživanja je identifikovati i istaknuti važnost veće političke zastupljenosti mladih i njihovog angažmana u formalnim političkim procesima, kako bi se utjecalona razvoj društava i politika koje će odgovoriti na specifične potrebe mladih.

Opći zaključak studije je da je položaj mladih unutar liberalnih stranaka u regijama Zapadnog Balkana nezadovoljavajući i da su potrebne mnoge promjene i poboljšanja. Dok stranački dokumenti utvrđuju mjesta i uloge mladih općenito u stranci, njihova uključenost u procese u praksi je slabija. Sve stranke ograničeno pristupaju finansiranju aktivnosti mladih. Učešće u internom odlučivanju također je na niskom nivou. Nedostaje veća zastupljenost mladih u vanjskoj promociji stranke kao i plasman mladih kandidata/-kinjana izbornim listama.

Važno je naglasiti da je forum mladih najjači stranački prostor za napredak i modernizaciju svake stranke. Preko 80% učesnika/-ica ovog istraživanja iz svake stranke slaže se da je za stranku važno da ima autonomnu, aktivnu i javno vidljivu organizaciju za mlade, poput foruma mladih.

Politika je proces učenja; stoga se članovi/-ice foruma mladih moraju edukovati kroz programe NVO-a ili samih stranaka kako bi bili/-le spremni/-e za političko djelovanje. Istaknute su neke ključne potencijalne aktivnosti poput intenzivnije obuke za javni nastup. Mnogi mladi plaše se uključiti u politiku zbog nesigurnosti vezane za javni nastup i debate. Mladi/-e članovi/-ice stranke nerado se pojavljuju u medijima jer većina njih nema iskustva u raspravama i nije im ugodno javno istupati, pa su im potrebne vježbe za savladavanje treme.

Društvene mreže imaju značajnu ulogu u privlačenju mladih za političko djelovanje i obrazovanje, a mogu poslužiti i kao PR alat svakog/-e člana/-ice. Mladi mogu koristiti društvene mreže za okupljanje simpatizera stranke i privlačenje potencijalnih novih članova/-icaforuma mladih.

Učesnici/-ice su istakli/-le i nužnost organizovanja edukacija za etiku i političku odgovornost koju, naprimjer, Fondacija Boris Divković organizuje već niz godina. Postojeća Akademija političke odgovornosti mogla bi predstavljati primjer za iste vrste akademije na regionalnom nivou. Takođe je stranačke rasprave potrebno uključiti što više tema važnih za mlade, kako bi i oni bili prisutni na stranačkim sastancima i učestvovali u temama koje im se čine relevantnima i vrijednima. Istakli/-le su i kako se nadaju da će se upravo na stranačkim sastancima i skupštinama više raspravljati o temama vezanim za mlade, jer smatraju da se od foruma mladih očekuje da se bavi temama koje se tiču političkog angažmana mladih, za šta forumi mladih trenutno nemaju odgovarajuće kapacitete.

Sagovornici/-ice iz LPCG-anavode da im je drago što su Mladi liberali uspostavili saradnju s mnogim međunarodnim organizacijama, nevladinim organizacijama i fondacijama. Mladi/-e članovi/-ice uvijek rado prisustvuju događajima na koja su pozvani/-e, kao što su edukacije, radionice, predavanja i seminari namijenjeni unapređenju političke zastupljenosti mladih. Navode da se ove radionice moraju organizovati na temu političke etike kako bi naučili/-leo važnosti visokih standarda etičkih kodeksa, te kako bi mladi/-e političari/-ke od početka svoje karijere bili/-le svjesni/-e uloge etike u pojedinačnim i kolektivnim procesima donošenja odluka. U Crnoj Gori je često mišljenje da je politika prljav posao i da se mladi učlanjuju u političke stranke samo iz vlastitog interesa, posebno kada se radi o problemima nezaposlenosti. Zbog toga članovi/-ice liberalnih stranaka moraju najbolje prezentovati svoje vrijednosti i izbjegavati nedolične političke aktivnosti, poput sukoba interesa, mita, nepotizma i sl.

Analizom odgovora iz **Naše stranke (NS)** utvrđeno je da se 70,7% učesnika/-ica slaže da stranka svojim mlađim članovima/-icama pruža dovoljno mogućnosti usavršavanja u inostranstvu. NS se pokazao vrlo uspješnim u privlačenju novih članova/-ica stranke u svojim lokalnim sredinama. Ipak, sagovornici/-ice su takođe istakli/le da je primarni razlog što se mladi ne uključuju u NS u velikom broju taj što se većina mladih suočava s problemom nezaposlenosti. Oni traže načine kako riješiti ovo ključno pitanje u svom životu. Učlanjenje u političke stranke koje nude zapošljavanje u javnim institucijama tipičan je obrazac koji motivše mlade da se učlane u velike političke stranke bez obzira na njihovu ideologiju. No, NS se ne promovše kao “politički poslodavac”. Jedna od spoznaja je i da su mladi NS, za razliku od ostalih, vrlo kritični i to pokazuje snagu Forumu mladih NS, a ne njegov nedostatak. Prema nalazima Forum mladih NS ima prilično dobru strukturu u odnosu na ostale u regiji.

LDP Sjeverne Makedonije predstavlja dobar primjer gdje su mladi zadovoljni angažmanom mladih u tijelima partije. Partija ima vrlo vidljive i gotovo neovisne mlade u LiDeM-u koji imaju jasne i odvojene političke inicijative. Dobrapraksa je i stabilno finansiranje koje partija osigurava za aktivnosti LiDeM-a, a koje se, prema odgovorima, redovno koriste za aktivnosti LiDeM-a čime se stvara jaka slika mladih aktivista/-ica. Međutim, podaci istraživanja takođe pokazuju da iako mladi razvijaju vlastite inicijative, samapartija nema jasnu strategiju o pitanjima mladih te je potrebna bolja saradnja na razvoju inicijativa i zagovaranja kako bi se ostvario veći uticaj na državnom nivou. Navedeno je nekoliko primjera dobrog pozicioniranja mladih na izbornim listama, što dokazuje da i sama partija prepoznaje dobre mlade kandidate/-kinje, ali je potrebna i bolja promocija kako bi ti slučajevi bili vidljiviji. Na ovaj način takođe se potencijalno mogu privući novi/-e članovi/-ice u partiju.

Pokret slobodnih građana (PSG) Srbije trebao bi, kao prvo, formirati jasnu strukturu koja bi uključivala mlade kao posebnu i vrlo važnu ciljanu skupinu njihovog političkog djelovanja. Iako se većina rukovodstva sastoji od mladih, gdje je i predsjednik samog Pokreta vrlo jaka i priznata mlada osoba, formalna struktura krila mladih bi najvjerovatnije mogla privući više članova/-ica i omogućiti potencijalnim članovima/-icama jasnije razumijevanje uloge mladih u političkom djelovanju Pokreta. Imajući u vidu vrlo složenu političku situaciju u Srbiji, te da većina učesnika/-ica smatra da su mladi previše uplašeni da se pridruže progresivnim liberalnim pokretima, dok je društvo generalno pod jakim političkim nadzorom vlasti (što bi moglo utjecati na njihov studij ili prilike za budući posao), stalna obrazovna podrška i stvaranje drugih mladih lidera u Pokretu može biti prilika za vidljivije i aktivnije mlade, kao i za privlačenje novih mladih članova/-ica.

Fokus istraživanja BDF-a jena liberalnim strankama i njihovim strategijama, stajalištima i praksama prema unapređenju i promosiji političke zastupljenosti mladih u njihovim strankama i državama. Kako bi usmjerila stranke prema većoj zastupljenosti mladih u njihovim organizacijskim strukturama i političkim programima, ova publikacija takođe nudi praktične i nepristrane preporuke posebne smjernice koje stranke mogu implementirati brzo i učinkovito. Studija je koristila pristup mješovitih metoda, koji je uključivao komparativnu analizu okvira politika za mlade, teprograma i praksi koje stranke vode. Predstavljanje nalaza iz studija slučaja spomenutih liberalnih stranaka bitno je poglavlje ovog istraživanja, jer uključuje analizu unutarstranačke demokracije u navedenim liberalnim strankama, zapažanja o aktuelnim perspektivama političke zastupljenosti mladih te nepristrane prijedloge aktivnosti koje je moguće uvesti i prilagoditi potrebama tih stranaka i stranačkih sistema. Takođe, to poglavljeutvrđuje isličnosti i razlike između liberalnih stranaka u njihovim pristupima osmišljavanju i provedbi okvira politika za mlade. Neke odutvrđenih razlika odnose sena specifični kontekstualni i zakonodavni okvir zemlje, različite interne stranačke propise, metodologije provedbe ili opću ulogu stranke i strukturu podrške koju ima u zemlji. Svi ovi faktori razlikuju se u regiji.

Jedan od bitnih nalaza istraživanja je pitanje podrške mladima u predizbornom, izbornom i postizbornom periodu. Aktivnosti koje provodi BDF za uključivanje i podršku mladima u predizbornom periodu dobar su primjer i mogu se smatrati preporukom za druge nevladine organizacije koje svoje aktivnosti žele usmjeriti na privlačenje mladih u politički aktivizam. Tu su i postizborne aktivnosti kao dio preporuka ovog istraživanja koje mogu poslužiti kao smjernice strankama za njihove buduće aktivnosti. Slijede preporuke za progresivno uključivanje mladih u politiku.

◇ **Predizborni period:**

- Osmisliti programe i obuke kao inkubatore za nove projekte;
- Osigurati fleksibilnu podršku s niskim pristupnim preprekama inovativnim, malim projektima;
- Poticati mjere afirmativnih aktivnosti kao što su kvote za mlade i žene u političkim strankama;
- Osigurati mjere za izgradnju kapaciteta mladih članova/-ica političkih stranaka u višestranačkom okruženju.

◇ **Postizborni period:**

- Učiniti da se glasovi mladih čuju u parlamentu i vladi;
- Pozvati grupe mladih da posjete državne parlamente;
- Pokrenuti programe stažiranja u parlamentima za student/-ice.

Ovo istraživanje takođe ima za cilj utvrditi strategije i tehnike koje svaka stranka pojedinačno može primijeniti kako bi postigla bolju zastupljenost mladih u politici. Ovo su najkritičniji nalazi po pitanju prijateljskih kriterija za mlade, kao i dio preporuke:

Najvažniji kriteriji za stranke naklonjene mladima:

- Stranka ima formalan mentorski program u kojem novi/-e, neiskusni/-e mladi/-e članovi/-ice sarađuju i dobijaju savjete i smjernice od svojih politički iskusnijih mentora/-ica;
- Kako bi se uklonile prepreke većem političkom angažmanu mladih, aktivnosti stranke usmjerene na mlade trebaju biti podijeljene u tri razdoblja: predizborni period, izborni period i postizborni period.

Sažetak preporuka strankama za jačanje političke zastupljenosti mladih:

- Institucionalno uključivanje mladih u statut stranke;
- Uvođenje formalnog mentorskog programa;
- Uvođenje obuka za liderstvo i tematske obuke;
- Osnivanje ili jačanje stranačke organizacije mladih;
- Određivanje pristupa finansijskim sredstvima i sredstvima kampanje;
- Uvođenje ili provođenje kvota za mlade;
- Uspostavljanje i promovisanje programa za mlade;
- Zadržavanje mladih članova/-ica;
- Osiguravanje medijske zastupljenosti za mlade članove/-ice i zastupnike/-ice;
- Artikuliranje stranačkih stavova na univerzitetima, sportskim, umjetničkim i kulturnim centrima kako bi se privukli novi glasači.
- Pozivanje mladih da posjete državne parlamente.

BIBLIOGRAFIJA

---

1. ACE project (1998- 2022), The Electoral Knowledge Network, (Internet) Available from <https://aceproject.org/ace-en/topics/yt/overview> (accessed February -April 2022)
2. Allaste et al. (2020). Social media and participation in different Socio-political contexts: cases of Estonia and Finland. SAGE Publications
3. BPRG (2018). Mladi u politici, Balkanska grupa za istraživanje politika
4. Global Parliamentary Report, UNDP (2012)
5. IPU praline, Global data on National Parliaments (Internet), available at <https://data.ipu.org/content/parline-global-data-national-parliaments>
6. Kutuk, D. (2022). The Western Balkans must Reverse their Brain Drain and Regain their Youth. Politics Today.
7. Lavrič et al. (2018). Youth Study Southeast Europe 2018/2018. Friedrich Ebert Stiftung.
8. Lemes at al. (2021), Awakened in Need. BDF. Sarajevo
9. Liberal Democratic Party North Macedonia. (2022) Struktura, (Internet), Available from <https://ldp.mk/struktura/lidem/> (Accessed February - April 2022)
10. Liberal Democratic Party North Macedonia. Statute of Liberal Democratic Party, (Internet), Available from <https://ldp.mk/web/wp-content/uploads/2021/02/LDP-Statut-precisten-2018.pdf> (accessed February - April 2022)
11. Liberal Party of Montenegro. (2022). Young Liberals of Montenegro (Internet), available from <https://www.lpcg.me/mladi-liberali-crne-gore> (Accessed March 2022)
12. Liberal Party of Montenegro. Statut Liberalne partije, (Internet), Available from <https://www.lpcg.me/o-nama/program> (Accessed February-April 2022)
13. Liberal Party of Montenegro. Statut mladih liberala, (Internet), Available from <https://www.lpcg.me/mladi-liberali-crne-gore/statut-mladih-liberala> (Accessed February-April 2022)
14. Luhrmann et al. (2013) Enhancing Youth Political Participation throughout the Electoral Cycle – a Good Practice. UNDP

15. Naša stranka. Forum mladih. (Internet), Available from <https://www.nasastranka.ba/bs/nasi-mladi> (Accessed February - April 2022)
16. Naša stranka. Statut Naše stranke. (Internet), Available from https://www.nasastranka.ba/uploads/documents/statut-2019_1601030039.pdf (Accessed February - April 2022)
17. OSCE (2015). Promoting and Increasing Youth Political and Civic Engagement in the OSCE Region. Warsaw
18. The Movement of Free Citizens (2022). (Internet) available from <https://pokretslobodnih.rs/> (Accessed February – April 2022).
19. UN (2010). World Programme of Action for Youth. New York. 10-25869
20. UN Youth (2012). Youth, Political Participation and Decision-Making. UN4Youth.
21. Vejseli, A. (2019). Active Youth Participation is more than Voting. Civil Society Forum of the Western Balkans.
22. Weiss, J. (2020). What is Youth Political Participation? Literature Review on Youth Political Participation and Political Attitudes. Institute of Political Sciences, University of Heidelberg, Heidelberg, Germany.

ANEKSI

ANEKS I. O FONDACIJI BORIS DIVKOVIĆ

Fondacija Boris Divković (Fondacija) trenutno je prepoznata kao vodeća institucija za istraživanje i praksu u području aktivizma mladih, kao i političke zastupljenosti mladih u strankama. Ovo istraživanje ima za cilj razumjeti položaj mladih u liberalnim političkim strankama Zapadnog Balkana. Ono nudi detaljan uvid u to šta bi mlade liberalnih političkih stranaka učinilo "silom na koju treba računati". Ovo istraživanje takođe se može koristiti i za osnaživanje komunikacije između rukovodstva stranaka i njihovih organizacija mladih. Studija ilustrira optimalno okruženje koje bi moglo pomoći i strankama i mladima da izgrade efikasnijesisteme koji će u konačnici dovesti do partnerstava na lokalnom i državnom nivou između strana koje dijele iste planove i ciljeve. Osim rasvjetljavanja ključne uloge mladih u političkim procesima istraživanje jasno zagovara jačanje reorganizacije i modernizacije političkih stranaka Zapadnog Balkana.

ANEKS II. UPITNIK ZA POLITIČKE STRANKE

Hvala vam naučešću u našem istraživanju! Ovaj upitnik prosljeđujemo Vašoj političkoj stranci radi prikupljanja informacija o učešću mladih u liberalnim strankama Zapadnog Balkana (Bosna i Hercegovina, Sjeverna Makedonija, Crna Gora i Srbija). Ovaj će upitnik pomoći BDF-u da utvrdi bitne i važne informacije o pitanju smislenog učešća mladih u političkim strankama i nadamo se da ćemo dobiti iskrene preporuke za naše partnere o tome kako mogu poboljšati učešće mladih i promociju mladih lidera u politici. Izvještaj će biti predstavljen Vama i partnerima BDF-a, s jasnim preporukama kako mogu poboljšati učešće mladih kroz specifične aktivnosti i prilagodbe politike.

1. Spominju li se mladi u Vašem i) statutu, ii) posebnim politikama za mlade, i iii) stranačkim programima? *Molimo da elaborirate svaku stavku.*
2. Postoje li neke stranačke platforme / tijela / inicijative / politike za mlade?
3. Koliki je postotak mladih članova (18-30 godina starosti) u Vašoj stranci?
4. Postoji li predviđena kvota za mlade na izbornim listama Vaše stranke? *Ako da, molimo da elaborirate.*
5. Postoji li predviđena kvota za zastupljenost mladih u organima Vaše stranke? *Ako da, molimo da elaborirate.*
6. Osigurava li godišnji budžet Vaše stranke finansiranje foruma mladih i/ili mehanizama koji se tiču politika / strategija mladih unutar stranke? *Molimo da elaborirate (npr. godišnji budžet, procenat, posebne aktivnosti itd.)*

ANEKS III. PROTOKOL INTERVJUA

Hvala Vam što ste odvojili vrijeme da pomognete naše istraživanje! Ovaj intervjuid se kako bismo skupili informacije o zastupljenosti mladih u liberalnim strankama Zapadnog Balkana (Bosna i Hercegovina, Sjeverna Makedonija, Srbija i Crna Gora). Kroz ovaj intervjuid BDF potražuje suštinske i značajne odraze političkog učešća mladih i nadamo se da ćemo od Vas dobiti iskrene preporuke za sve naše partnere o tome kako unaprijediti promociju mladih i učešće mladih lidera u politici.

Izveštaj će biti predstavljen partnerima BDF-a s jasnim preporukama kako se može unaprijediti zastupljenost mladih kroz konkretne aktivnosti i izmjene zakona. Cilj ovog našeg sastanka s Vama danas je da porazgovaramo o Vašim viđenjima i iskustvima na ovu temu. Vaš doprinos pomoćiće nam da razumijemo i rezimiramo informacije na trenutnim aktivnostima i praksama i eventualnim propustima.

Svi Vaši komentari su povjerljivi i neće biti povezani sa Vašim imenom ni u jednom izvještaju, prezentaciji, ili sl.

1. Promoviše li Vaša stranka aktivno učešće mladih u stranci?

ISTRAŽIVANJE:

- Je li Vaša stranka odredila kvote za učešće mladih u stranačkim tijelima ili na izbornim listama?
- Biste li podržali određivanje kvota za mlade u Vašoj stranci?
- Ima li Vaša stranka politički stav o pitanjima mladih?
- Je li je Vaša stranka proširila svoju agendu pravilnika o pitanjima mladih u poređenju s drugim političkim strankama?
- Postoje li neke inovativne platforme pravilnika u stranci po pitanju mladih?
- Postoji li jasna strategija koja govori o stavu stranke po pitanju mladih kako bi na taj način privukla nove glasače/-ice?
- Dijeli li Vaša stranka izborne strategije kroz podjelu kandidata/-kinja (muškarci i žene, mladi i stariji itd.)?
- Do koje se mjere rezultati glasanja mogu povezati sa stranačkim, a do koje mjere s državnim okvirima koji se tiču mladih?

2. Je li Vaša stranka naklonjena mladima?

ISTRAŽIVANJE:

- Saraduje li Vaša stranka s organizacijama civilnog društva da adresira pitanja mladih na različitim nivoima državne vlasti?
- Služi li Vaša stranka kao poveznica između NVO mladih u civilnom društvu, parlamentu i vladi?
- Osigurava li statut Vaše političke stranke ravnopravno učešće mladih u svim upravnim organima stranke, kao naprimjer, pri donošenju odluka o izbornim listama ili o svim nominovanim i dodijeljenim pozicijama?
- Spominju li se mladi u statutima, politikama i programima stranke?
- Jesu li elaborirani specifični prioriteti mladih; jesu li neki od ovih prioriteta uključeni u izbornu kampanju i obećanja stranke?
- Šta stranka radi da regrutuju nove članove/-ice i kako ih stranka planira zadržati?
- Ima li Vaša stranka strategiju kako da privuče nove mlade članove/-ice koje su eksperti/-ice u određenim poljima, imaju određene vještine ili profesionlano iskustvo koje je važno za razvoj stranke?

3. Koji su formalni/neformalni okviri za promociju mladih na raspolaganju Vašoj stranci?

[NAPOMENA: okviri uključuju statut, tijela, obuke, vodiče, pravilnike, regulative i sl.]

ISTRAŽIVANJE:

- Koje su glavne aktivnosti za mlade članove/-ice političke stranke?
- Koji je prioritet politika relevantnih za pitanja mladih u stranačkim programima, izbornim manifestima ili ključnim političkim raspravama?
- Koji su moduli i obrasci angažmana mladih u donošenju odluka u političkim strankama?
- Kako su se razvijali interni stranački okviri?
- Koliko su efektivni interni stranački okviri?
- Koji su okviri najbolji i zašto?
- Proširuje li Vaša stranka stranačku bazu vještina, znanja i stručnost kroz obuke i edukacije?
- Koju ulogu imaju mladi u oblikovanju stranačkih agenda i javnih politika?
- Koje su najveće prepreke za institucionaliziranje kvote mladih u Vašoj stranci?
- Organizuje li Vaša stranka obuke za mlade kandidate/-kinje kako bi se pripremile za više nivoje vlasti ili unapređenje karijere?
- Jesu li stariji/-e članovi/-ice stranke angažovani/-e kao mentori/-ice mladima unutar stranke kroz obuke i kako bi podijelili/-le iskustva, vještine i znanje koje im mogu pomoći da unaprijede svoje političke karijere?
- Koja je priroda i svrha informativnih kampanja prema nečlanovima/-icama, pokretima i inicijativama na lokalnoj razini koji su inače usklađeni s vrijednostima i politikama stranke?

4. Koji interni faktori utiču na politiku stranke?

[NAPOMENA: interni faktori uključuju jednak pristup resursima i učešće u donošenju odluka]

ISTRAŽIVANJE:

- Je li zastupljenost mladih u ključnim tijelima stranke i drugim predstavničkim institucijama primjerena i značajna, te da li bi za njih bila značajna kvota mladih?
- Jesu li stranački resursi pravedno raspoređeni između članova i članica, te kandidata i kandidatkinja?
- Postoji li jednaka prilika da se učestvuje u donošenju odluka?
- Vjerujete li da Vaša stranka omogućava mladima da preuzmu vodeće pozicije, i ako da, kako?
- Ima li Vaša stranka organizaciju mladih; ulogu i resurse za organizaciju mladih?
- Osigurava li budžet Vaše političke stranke finansiranje organizacije za mlade, mehanizama za mlade, te politike/strategije za mlade unutar same stranke?
- Koji su glavni formalni i neformalni mehanizmi umrežavanja? Ko su lideri umrežavanja/korištenja poslovnih veza?

5. Jesu li mladi/-e kandidati/-kinje vidljivi/-e tokom kampanje?

ISTRAŽIVANJE:

- Imaju li iste finansijske resurse, istu stranačku infrastrukturu koja će ih podržavati na isti način kao i starije stranačke kolege/-ice?
- Pojavljuju li se jednako u medijima?
- Osigurava li stranka mladima dovoljno medijskog prostora?
- Učestvuju li samo kada su u pitanju 'pitanja mladih' ili su uključeni da razmatraju opći spektar univerzalnih pitanja i širu postavku zakonodavstva?

6. Koji vanjski faktori utiču na pravila stranke po pitanju zastupljenosti mladih?

[NAPOMENA: posebno državno zakonodavstvo, sistem kvota i sl.]

ISTRAŽIVANJE:

- Do koje mjere zakoni, pravilnici i/ili propisi izričito ili implicitno doprinose zastupljenosti mladih?
- Koje kulturne norme i vjerovanja utiču na učešće mladih?
- Za mlade se nekad u našem društvu kaže da su 'iracionalni, nezreli i impulsivni', stoga kako to utiče na njihovu šansu za učešće u politici?

7. Podržava li Vaša stranka aktivno organizaciju mladih?

- Imaju li regionalne grane organizacije mladih dobru komunikaciju s centralnom organizacijom mladih?
- Imaju li regionalne grane organizacije mladih autonomiju i podršku u svom radu?
- Postoji li stabilna odredba odgovarajućih finansijskih sredstava za rad i projekte organizacije mladih (npr. fiksni procent budžeta stranke)?

8. Jesu li mladi Vaše stranke orijentisani na online/digitalne aktivnosti i aktivizam? *[Ako DA, pitajte za elaboraciju]*

9. Jesu li mladi/-e političari/-ke kopija strajih političara/-ki ili su originalni/-e i autentični/-e?

10. Koje su trenutno glavne prilike koje osnažuju mlade u ovoj zemlji i ko sada razmatra ova pitanja (ako se uopće razmatraju)?

11. Prema Vašem mišljenju, pojavljuju li se nova pitanja o mladima?

Hvala Vam na Vašem vremenu. Proslijedit ćemo Vam konačne rezultate kada okončamo istraživanje.

ANEKS IV. ANKETNI UPITNIK

U svrhu jačanja uloge mladih u politici dostavljamo Vam upitnik osmišljen kako bismo utvrdili ključne probleme i postignuća s kojima se suočavaju političke stranke u osiguravanju bolje i značajnije zastupljenosti mladih. Svrha ove ankete je prikupiti povratne informacije koje će biti predstavljene partnerima BDF-a u obliku istraživačke studije. U ovom upitniku BDF od Vam as traži da predstavite svoja viđenja, u nadi daćemo dobiti iskrene preporuke za sve naše partnere o tome kako poboljšati zastupljenost mladih u liberalnim strankama i promociju političkog vodstva mladih.

Ispunjavanje upitnika neće Vam oduzeti više od 15 minuta. Cijenimo Vašu podršku u ispunjavanju svih pitanja i vrlo smo Vam zahvalni na Vašem vremenu. Vaši odgovori bit će anonimno sačuvani i cijenimo Vašu iskrenost. Skupni rezultati ove anketekoristit će se za jačanje rada BDF-a i njenih partnera.

Opće informacije

P1. Da li ste član/-ica političke stranke?

1. Da
2. Ne

P2. Molimo označite svoj spol.

1. Muški
2. Ženski

P3. Koliko imate godina (molimo označite dobnu skupinu)?

1. 18-35
2. 35-50
3. 50-70

P4. Jeste li imenovani/-a ili izabrani/-a član/-ica bilo kojeg tijela stranke?

1. Da
2. Ne

P5. Koliko ste dugo aktivni/-a član/-ica Vaše političke stranke?

1. 1 godinu
2. 2 godine
3. 3 godine
4. 4 godine
5. Više od 5 godina

P6. Do koje se mjere slažete ili ne slažete s navedenim izjavama:

	Uopće se ne slažem.	Ne slažem se.	Nemam mišljenje.	Slažem se.	U potpunosti se slažem.
a. Općenito govoreći političke stranke u mojoj zemlji vode računa o dobrobiti mladih.					
b. Moja politička stranka vodi računa o dobrobiti mladih.					
c. Ljudima je stalo do dobrobiti mladih.					
d. Političarima/-kama je stalo do dobrobiti mladih.					
e. Političari/-ke iz moje stranke brinu o dobrobiti mladih.					

Mladi u politici

P7. Do koje se mjere slažete ili ne slažete s navedenim izjavama:

	Uopće se ne slažem.	Ne slažem se.	Nemam mišljenje.	Slažem se.	U potpunosti se slažem.
a. Sve u svemu stariji ljudi su bolji političari/-ke od mladih ljudi, i bolje je za njih glasati.					
b. Javne životne aktivnosti prikladnije su za starije ljude nego za mlađe.					
c. Mladi su često iracionalni i nezreli za politiku.					
d. Prioritetni sektori mladih političara su uglavnom pitanja koja se tiču mladih.					
e. Sve u svemu, mladi/-e političari/-ke su veći liberali od starijih političara/-ki.					
f. Sve u svemu, mladi/-e političari/-ke su veće demokrate od starijih političara/-ki.					
g. Sve u svemu, mladi/-e političari/-ke su progresivniji/-e od starijih političara/-ki.					

Politike stranke

P8. Promoviše li Vaša stranka aktivno učešće mladih u politici?

1. Da
2. Ne

P9. Postoje li neke inovativne političke platforme za učešće mladih?

1. Da
2. Ne

Ako je Vaš odgovor 'Da', molimo objasnite.

P10. Prema Vašem mišljenju, ima li Vaša stranka jasnu strategiju koja objašnjava pogled stranke na unapređenje pitanja mladih kako bi privukla nove članove/-ice?

1. Da
2. Ne

P11. Prema Vašem mišljenju, promoviše li Vaša stranka aktivno mlade kandidate/-kinje?

1. Da
2. Ne

P12. Jesu li razrađeni neki specifični prioriteti po pitanju mladih gdje su neki od tih prioriteta uključeni u i izbornu kampanju i obećanja koje Vaša stranka daje?

1. Da
2. Ne

P13. Prema Vašem mišljenju, postupa li se jednako prema mladim članovima/-icama u Vašoj stranci, kao i prema starijima?

1. Da
2. Ne

P14. Do koje se mjere slažete ili ne slažete s navedenim izjavama:

	Uopće se ne slažem.	Ne slažem se.	Nemam mišljenje.	Slažem se.	U potpunosti se slažem.
a. Moja stranka treba jači forum mladih.					
b. Moja stranka treba imati godišnju reviziju internih pravila i pravilnika koji se tiču mladih.					
c. Moja stranka osigurava dovoljno medijskog prostora mladim kandidatima/-kinjama.					
d. Mladi su uključeni u vođenje stranke.					
e. Moja stranka osigurava i nudi dovoljno prilika za obuku mladih u inostranstvu.					
f. Moja stranka uključuje mlade u unutarstranačke inicijative i saradnju.					
g. Regionalne ispostave foruma mladih imaju dobru komunikaciju s centralom stranke.					
i. Regionalne ispostave foruma mladih nezavisno obavljaju svoje poslove.					

P15. Mislim da je važno da:

	Da.	Ne	Ne Znam
a. statut stranke definiše balansirano učešće mladih u svim rukovodećim tijelima stranke, na stranačkim izbornim listama i na svim nominovanim i dodijeljenim pozicijama.			
b. stranka ima ažurirane podatke o članovima i članicama stranke na lokalnom, regionalnom i državnom nivou, uključujući i članove odbora; i da su svi podaci razvrstani prema spolu..			
c. se osnuje nezavisna, aktivna i javno-poznata organizacija mladih (npr. forum mladih) unutar stranke čiji će rad stranka uvažavati.			
d. se resursi stranke jednako distribuiraju između svih članova i članica, kandidata i kandidatkinja.			
e. mladi učestvuju u strateškom donošenju odluka.			
f. mladi imaju jednak pristup svim resursima (finansijskim i rukovodećim).			
g. Moja stranka nudi zagarantovano učešće mladih u ključnim forumima stranke (npr. kao govornici/-ice na kongresu stranke i programskim konvencijama).			
h. stranka garantuje učešće mladih i uključuje ih da glasaju u svim ključnim tijelima stranke.			
i. Moja stranka uvodi kvote kandidata mladih za izbore na zakonodavnim tijelima na svim nivoima.			

P16. Prema mom mišljenju, važno je da:

	Da.	Ne	Ne Znam
a. stranka obezbjedi stabilan procenat prikladnih finansijskih sredstava za rad i projekte foruma mladih (npr. fiksni procent budžeta stranke).			
b. mladi nezavisno troše svoje finansijske resurse (bez prvobitnog odobrenja centrale stranke).			
c. stranka podrži forum mladih pri organizaciji događaja i konferencija koji se tiču mladih.			
d. zvaničnici/-ice stranke prisustvuju u odgovarajućem i značajnom broju događajima koje organizuju mladi.			
e. agenda foruma mladih smisleno uključuje i upućuje na pitanje mladih u glavnim stranačkim politikama.			
f. stranka obezbjedi mjere za rezervisanje mjesta za predstavnike/-ice foruma mladih ili mladih iz ključnih stranačkih (izvršnih) tijela, uključujući panele za izbor kandidata/-kinja na svim nivoima.			
g. glasačka moć odražava broj mladih.			
h. prava predstavnika/-ica mladih su jednaka pravima ostalih članova/ica.			
i. uspostaviti i podržati stalne akademije za mlade i programe osposobljavanja mladih članova/-ica, te ih opremiti potrebnim vještinama i znanjem da se kandidiraju kao mladi kandidati/-kinje/kinje, kako bi učinkovito upravljali institucionalnom politikom.			

P17. Prema mom mišljenju, mladi nemaju uticaj na doktrinu i funkcionisanje stranke:

1. Da
2. Ne

P18. Prema mom mišljenju, moja stranka ima programe koji aktivno podržavaju učeće mladih:

1. Da
2. Ne

RECENZIJA 1

POLITIČKA ZASTUPLJENOST MLADIH

ANTONETA ASENOVA-BIHLMAYER, ČLANICA ODBORA EUROPSKOG
LIBERALNOG FORUMA

Nema boljeg perioda za rješavanje angažmana mladih u političkim strankama od Europske godine mladih. Učešće mladih u političkom životu njihove zemlje, pozivajući na socijalne, ekonomske i građanske mjere, ključno je za živa i zdrava demokratska društva, u kojima su svi glasovi jednako zastupljeni. To ima još veću važnost u “mladim” demokratjama, gdje se još uvijek pokušavamo snaći u promjenama, reformama i liberalnim pristupima kreiranju politika.

Ipak, istina je da su, uprkos tome što su često katalizator aktivističkih akcija, mladi sve više odvojeni odučešća u konvencionalnoj politici. Zbog toga je od iznimne važnosti, kako za budućnost Europe kojoj svi mladi Zapadnog Balkana prirodno pripadaju, tako i za liberalne stranke na terenu koje nastoje osigurati tu europsku budućnost, boriti se protiv rastućeg političkog skepticizma i usmjeriti kreiranje politike u umove mladih, pokazujući im da i oni pripadaju tom području javnog života.

Upravo je zbog toga toliko vrijedno istraživanje Liberalni Zapadni Balkan u pokretu: Mladi u liberalnim političkim strankama. Studija ne samo da pokušava mapirati uloge i strategije za unapređenje političke zastupljenosti mladih u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Srbiji i Sjevernoj Makedoniji, već pruža poređenja i daje konkretne preporuke kroz akcijski plan za rješavanje neangažiranosti mladih. Tako studija aktivno promovirše učešće mladih u politici, kao i promociju mladih kandidata/-kinja koji/-e se zalažu za mlade u cijelosti.

Ako je istina da sumladi ljudi, generalno govoreći, otvoreniji, "proeuropskiji" i liberalniji, ovo bi istraživanje zaista moglo poslužiti kao putokaz političarima/-kama regije da ojačaju svoje zalaganje u njegovanju liberalnog identiteta mladih i njihovog angažmana. Isto tako, studiju mogu iskoristiti i kreatori/-ice europske liberalne politike, posebno oni/-e koji/-e bolje razumiju trendove i potrebe mladih generacija Zapadnog Balkana, da im pomogne da usmjere svoju podršku i angažman u raspravama s mladima Balkana na to kako uspješno voditi našu zajedničku budućnost.

Dok aktivizam, protesti i marševi podižu svijest da bi postigli svoj cilj, njihovu energiju na kraju treba pretvoriti u zakone i institucionalne prakse, te u demokratiju koja se može dogoditi samo kroz izbore. A kako bismo prenijeli ovu poruku mladim ljudima i pokazali im da su njihovi stavovi, glas i izbori važni da bismo ih doveli na izbore treba i osigurati da njihove ciljeve zastupaju ljudi koji razumiju njihove probleme i brige. Preporuke, koje objedinjuju povratne informacije mladih učesnika/-ica o tome koje su prakse potrebne da bi se to postiglo, leže u ovom istraživanju.

RECENZIJA 2

LIBERALNI ZAPADNI BALKAN U POKRETU
AMER OSMIĆ, PHD, DOCENT, UNIVERZITET U SARAJEVU

Pisanje o mladima, političkoj zastupljenosti mladih, liberalnoj orijentaciji i strategijama uključivanja mladih u političke procese iznimno je zahtjevan, odgovoran i složen proces koji ima važan društveni značaj. Ta važnost raste posebno u postkonfliktnim područjima poput Zapadnog Balkana.

Analiza trenutnog stanja i strategija za poboljšanje i promociju zastupljenosti mladih u liberalnim političkim strankama Zapadnog Balkana pod nazivom Liberalni Zapadni Balkan u pokretu: Mladi u liberalnim političkim strankama govori o važnosti političkog učešća mladih. Studija je nastala kao rezultat empirijskog istraživanja koje je provela grupa autora/-ica, pokušavajući steći bolje razumijevanje stanja i perspektive mladih ljudi koji sudjeluju u liberalnim političkim strankama Zapadnog Balkana, posebno u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji i Srbiji.

Glavni cilj istraživanja, kako sami/-e autori/-ice ističu, a koji je jasno vidljiv kroz cijelu studiju, je sagledavanje stavova mladih o njihovoj zastupljenosti u politici, koja je programski definisana kao liberalna. Uz empirijske pokazatelje koji imaju obilježje primarnog podatka, te uz dodatak relevantne literature, kao i geografskog, političkog i društvenog konteksta u području istraživanja, autori/-ice uspijevaju napisati studiju koja će nedvojbeno pridonijeti razumijevanju ključnih faktora koji se mogu koristiti za kreiranje strategija za značajnije uključivanje mladih u političke procese u zemljama Zapadnog Balkana. Studija je metodološki i tematski strukturisana u jedinstvenu cjelinu koja odgovara naslovu publikacije.

Uz prošireni sažetak, bibliografiju i priloge, studija se sastoji od četiri poglavlja koja se međusobno nadopunjuju.

U prvom dijelu studije, odnosno definisanom istraživačkom pristupu (metodologija), autori/-ice metodološki precizno i izvrsno koncipiraju istraživački postupak te polaze od istraživačkog pitanja koje glasi: „Smatraju li liberalne političke stranke Zapadnog Balkana da su mladi važan faktor za razvoj stranke i društva, te kako promovišu političku zastupljenost mladih kako bi osigurali njihov veći politički angažman?“.

Nakon definisanja problema istraživanja autori/-ice koriste pristup mješovitih metoda koji uključuje komparativnu analizu okvira, programa i praksi politika za mlade, koje regulišu same stranke, kao i prethodna istraživanja i studije slučaja. Iz postavljene metodologije vidljivo je da autori/-ice žele bolje razumijeti ključne razlike između učesnika/-ica političkih procesa i okruženja u kojem djeluju.

Kontekst u kojem se kreiraju stranački programi i strategije razvoja veoma je važan segment koji je uzet u obzir u ovoj studiji jer je provedeno kvalitativno istraživanje (intervju) s ključnim učesnicima/-ama u tim procesima, koji/-e su dali/-le objašnjenja konteksta u kojem djeluju. Kvantitativni segment ovog istraživanja čini anketa s članovima/-icama liberalnih stranaka iz populacije mladih, gdje se pokušala sagledati priroda političkog angažmana među mladim pripadnicima/-icama liberalnih političkih opcija.

Sljedeće poglavlje pod naslovom “Politički, pravni i strateški kontekst” govori o ulozi i važnosti političkih institucija, ali i o odgovornosti mladih prema politici i političkim procesima.

Nažalost, odmah se uočava da je zastupljenost mladih u najvišim državnim institucijama gotovo marginalizirana. Upravo u tome i leži važnost ove studije jer pokušava utvrditi daju li liberalne stranke više slobode mladima u procesima imenovanja (kadrovska politika), programskim ciljevima i stranačkim politikama.

Središnji dio studije je treće poglavlje, u kojem se iznose nalazi provedenog istraživanja, koji pokazuju razinu unutarstranačke demokracije koja je jako važna za uključivanje svih marginaliziranih društvenih skupina u stranačke procese.

Rezultati nam pokazuju da tri od četiri analizirane političke stranke (osim PSG u Srbiji) uključuju i regulišu zastupljenost mladih u svim stranačkim tijelima odlučivanja u skladu sa svojim statutima, politikama i programima. Sve analizirane političke stranke imaju takvu strukturu da osiguravaju zastupljenost mladih u svim stranačkim tijelima odlučivanja. Ovo istraživanje utvrđuje još devet kriterija koje stranka treba uzeti u obzir za vođenje računa o svojim mladima, uz dva kriterija navedena u "Kontrolnoj listi kriterija za dobno-prijateljske stranke". Međutim, prikazani rezultati po devet kriterija daleko su od zadovoljavajućih te je potrebno još puno rada i propisa kako bi se osiguralo ravnopravno učešće mladih u stranačkim tijelima i procesima odlučivanja.

Ovo poglavlje jasno i strukturirano pokazuje koliko je važno sistemski pristupiti učešću i uključivanju mladih u političke procese. Uočeni nedostaci mogu značajno pomoći ne samo liberalnim političkim strankama nego i drugima da prepoznaju deficite koje imaju na unutarstranačkom nivou kada je u pitanju učešće mladih.

Na kraju, u poglavlju "Zaključak", autori/-ice iznose određenu vrstu općeg zaključka studije, gdje tvrde da je položaj mladih unutar liberalnih stranaka u regiji Zapadnog Balkana nezadovoljavajući i da su potrebne mnoge promjene i poboljšanja. Dojam je da je puno toga napisano, ali nije provedeno.

Ukratko, stranački dokumenti jasno opisuju uloge i odgovornosti mladih unutar stranke, ali je njihov angažman u procesima bitno slabiji, kao i njihovo učešće u unutarstranačkom odlučivanju, kojeg gotovo da i nema. U izvještaju se navodi kako se čini da mladi nisu uključeni u vanjsku promociju stranke ili promociju kandidata/-kinja tokom izbornih kampanja.

ZAKLJUČAK I EVALUACIJA

Politička zastupljenost mladih općenito i njezina važnost opisani su u studiji BDF-a (Fondacije Boris Divković) koristeći relevantnu bibliografiju domaćih i međunarodnih izvora i najnovije rezultate istraživanja. Prema empirijskom istraživanju studija ima iznimnu aplikativnu vrijednost za povećanje učešća mladih u političkim procesima, posebno za liberalne stranke. Kao rezultat ove studije, autori/-ice spadaju u rijetku skupinu istraživača/-ica koji/-e su se bavili/-le političkom zastupljenosti mladih u regiji i davali/-le preporuke kako poboljšati položaj mladih u liberalno orijentiranim političkim opcijama. Ova studija analizira stanje i daje jasan smjer za napredak. To nas navodi na zaključak da studija, uz deskriptivnu i klasifikacijsku dimenziju, ima i eksplanatornu dimenziju, koja je iznimno važna za ovu vrstu istraživanja. Smatram da će publikacija biti izuzetno korisna, ne samo za stručnjake/-kinje koji/-e rade na ovom području i donositelje odluka, već i za cjelokupno stanovništvo, prvenstveno u svrhu unapređenja političke pismenosti. Za stranačka tijela ili organe, ova studija utvrđuje načine daljnjeg djelovanja i donošenja kratkoročnih, srednjoročnih i dugoročnih strategija u okviru kojih će se planirati i donositi planovi za prevladavanje uočenih problema i poboljšanja položaja mladih. Zbog svih gore navedenih razloga zadovoljstvom preporučujem publikaciju cijele studije.

O AUTORI / - ICAMA

ANELA LEMEŠ

Anela Lemeš je izvršna direktorica Fondacije Boris Divković (BDF) od 2016. godine i odgovorna je za upravljanje projektima i organizaciju različitih obrazovnih aktivnosti. Anela je vodila i organizirala brojne regionalne akademije za mlade, radila je na povezivanju civilnog društva i uspostavljanju novih saradnji, te je objavila brojne publikacije ispred BDF-a. Uspjela je ojačati kapacitete Fondacije i proširiti veze unutar Bosne i Hercegovine i širom Evrope.

Anela je diplomirala političke nauke na Univerzitetu u Sarajevu, a magistrirala je menadžment i organizaciju na Adižes Institutu SAD, Kalifornija, Adižes School of Management na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu na temu "Kvaliteta kao glavni temelj rukovodstva mjesto za univerzitete u BiH."

Prije nego što je radila za BDF, radila je kao koordinatorica postdiplomskog programa u Sarajevo School of Science and Technology (SSST) i osvojila nagradu EX SOLO AD SOLEM za doprinos razvoju i napretku SSST-a za desetogodišnji period.

NEJRA VRETO

Nejra Vreto diplomirala je društvene i političke nauke na Internacionalnom univerzitetu u Sarajevu kao najbolja studentica u generaciji, a kasnije je magistrirala iz oblasti ljudskih prava i demokratije u jugoistočnoj Evropi na Univerzitetu u Bologni i Sarajevu. Karijeru je nastavila kao menadžerica projekata i od 2018. godine radi kao voditeljica programa u Fondaciji Boris Divković, gdje je razvila veliki broj projekata i obrazovnih aktivnosti za mlade i žene u politici.

ADISA MEMIŠEVIĆ

Adisa Memišević je vanjska istraživačica Fondacije Boris Divković s dugogodišnjim iskustvom u projektnim aktivnostima i istraživačkim studijama, obrađujući teme koje se odnose na evropske integracije i ekonomsku tranziciju. U posljednjih pet godina također je sudjelovala u studijskoj analizi različitih nevladinih organizacija koje ispituju savremena pitanja Bosne i Hercegovine i regije Zapadnog Balkana.

Adisa je diplomirala na Univerzitetu u Kataru 2004. godine, stekavši titulu cum laude, nakon čega je predavala engleski jezik u Međunarodnoj školi u Dohi u Kataru. Magistrirala je ekonomiju na Univerzitetu u Buckinghamu u Velikoj Britaniji, a trenutno radi u sektoru visokog obrazovanja. Iskusna je prevoditeljica za engleski jezik, voli predavati engleski jezik i raditi s mladima. Ima nekoliko publikacija u žurnalima.

VALIDA REPOVAC-NIKŠIĆ

Valida Repovac-Nikšić radi kao vanredna profesorica na Odsjeku za sociologiju Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. Diplomirala je na Odsjeku za filozofiju i sociologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu te pohađala evropski interdisciplinarni poslijediplomski studij iz područja demokracije i ljudskih prava na Univerzitetu u Sarajevu i Univerzitetu u Bologni. Magistrirala je 2002. godine iz oblasti političke filozofije i odbranila magistarski rad pod naslovom Pomirenje liberalno-komunitarne rasprave u Liberalnoj teoriji manjinskih prava Willa Kymlicke. Radila je u Vijeću ministara Bosne i Hercegovine kao viša savjetnica u Kabinetu zamjenika ministra za evropske integracije i kao viša savjetnica u Kabinetu direktora Direkcije za evropske integracije. Akademsku 2010/2011. godinu provela je na Berkeleyju, Univerzitetu u Kaliforniji, kao stipendistica Fulbrighta. Doktorirala je na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu u aprilu 2014. U aprilu 2019. godine objavila je knjigu pod naslovom „Teorijske rasprave o kozmopolitizmu“.

SANEL HUSKIĆ

Sanel Huskić je istraživački analitičar iz Sarajeva s više od 20 godina radnog iskustva. Bio je uključen u brojne međunarodne i međuvladine organizacije u tom svojstvu (OSCE, USAID, UNDP, UNESCO, UNHCR, EU, EUSR itd.), kao i u vladine institucije i OCD (uključujući vodeći think tank – inkubator znanja u Bosni i Hercegovini u to vrijeme) na Zapadnom Balkanu. Magistrirao je ljudska prava i demokraciju na Univerzitetu u Sarajevu i Univerzitetu u Bologni. Trenutno je upisan na doktorski studij globalnih studija u Centru za interdisciplinarnu studiju Univerziteta u Sarajevu i kao viši istraživački analitičar na Institutu za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. Konsultant je i aktivist u nekoliko organizacija i na brojnim inicijativama.

ANTONETA ASENOVA-BIHLMAYER

Antoaneta Asenova-Bihlmayer je bugarska državljanka, članica stranke MRF. Magistrica je međunarodnog prava (LL.M) na Univerzitetu "St. Kliment Ohridski" u Sofiji, Bugarska. Diplomirala je međunarodno i komparativno pravo na Univerzitetu Tulane, SAD, kao Fulbright stipendistica. Prethodno je radila kao interna advokatica i savjetnica za zakonodavstvo u Narodnoj skupštini Bugarske. Od 2014. radi u Europskom parlamentu, a sada je koordinatorica delegacije MRF-a u EP-u.

Antoaneta je također bila članica Biroa (2018. – 2020.) i predsjednica (2020. – 2022.) Europske liberalne omladine (LYMEC), a u septembru 2022. Izabrana je za članicu odbora Europskog liberalnog foruma (ELF).

AMER OSMIĆ

Amer Osmić je docent na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina. Školovao se u Bosni i Hercegovini, magistrirao je političke nauke, a zatim i doktorirao sociologiju na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. Takođe je član stručnog tima za praćenje i nadzor Strategije za suzbijanje nasilja u porodici Vlade Federacije BiH. Kao koautor objavio je brojne knjige, publikacije i studije, te napisao mnoge izvorne naučne članke i recenzije.

ISBN 978-9926-8035-7-5

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu
Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod

ID brojem52601350

Liberalne stranke Zapadnog Balkana aktivno rade da osiguraju da njihove politike, programi i strategije istinski promovišu angažman mladih na političkoj sceni. Ovo istraživanje BDF-a potvrđuje koliko učinkovito institucionalizacija i interni propisi Liberalno-demokratske partije Sjeverne Makedonije, Liberalne partije Crne Gore, Pokreta slobodnih građana Srbije i Naše stranke Bosne i Hercegovine jačaju političke kapacitete njihovih mladih članova/-ica. Kroz komparativnu analizu, studija utvrđuje postignuća i predanost ovih liberalnih stranaka ne samo u stvaranju jednakih prilika i promociji transparentnosti u tijelima odlučivanja, već i u podržavanju političkog napretka mladih i poboljšanju izbornih rezultata mladih članova/-ica. Rezultati ove komparativne analize takođe određuju niz radnji koje stranke mogu poduzeti kako bi podržale veću zastupljenost mladih u političkim i rukovodećim tijelima. To bi trebalo motivisati i druge političke organizacije da osmisle slične programe za povećanje političkog učešća mladih i da se na taj način unaprijedi pitanje njihove opće političke zastupljenosti u cijeloj regiji.